

Aleksandar Mekol Smit
KREDENAC PUN ŽIVOTA

Knjiga je posvećena Souli Ros i Viki Tejlor

Prvo poglavlje
VELIKA ŽALOST MEĐU
AUTOMOBILIMA U BOCVANI

Dragocena Ramocve sedela je za svojim stolom u Prvoj i damskoj detektivskoj agenciji u Gaboronu. S mesta na kojem je sedela mogla je da gleda kroz prozor, tamo iza drveća akacije, preko trave i retkog žbunja, sve do brežuljaka obavijenih plavičastom izmaglicom vrućine. Bila je to tako plemenita zemlja, i tako prostrana, protegnuta milju za miljom do smeđih obzorja tla samom rubu Afrike. Bilo je kasno leto, a tu su godinu obeležile dobre kiše. To je bilo važno, jer dobre kiše znače rodna polja, a rodna polja znače velike zrele bundeve, od one sorte koju tradicionalno građene gospođe poput Mme Ramocve tako rado jedu. Žuto meso bundeve ili mirisne tikve, obareno i potom omekšano grudvom butera (pod uslovom da možete sebi da ga priuštite) bilo je jedan od najlepših poklona koje je Bog podario Bocvani. A veoma je ukusno bilo i s režnjem dobre bocvanske govedine, prelivene moćom.

O da, Bog je Bocvani dao tako mnogo, baš kao što su je učili svih onih godina u nedeljnoj školi u Mocudiju.

„Napišite listu blagoslova kojima su nebesa obdarila Bocvanu“, rekao je učitelj.

A mlada Mma Ramocve, grickajući kraj svoje mastiljave olovke i osećajući vrelinu sunca koja se taložila na limenom krovu nedeljne škole, vrelinu tako neumoljivu da je lim škripao ne bi li se oteo zavrtnjima koji su ga prikivali u mestu, napisala je:

(1) zemlja;

(2) ljudi koji žive na toj zemlji;

(3) životinje, a naročito tovljena goveda.

Tu je zastala, ali je, posle pauze, dodala:

(4) železnička pruga od Lobatsea do Frensistauna.

Predavši listu na ocenjivanje, nazad ju je dobila s velikim plavim znacima odobravanja iza svake stavke i dopisanim komentarom:

Odlično, Dragocena! Ti si razborita devojka. Navela si upravo ono što Boevanu čini srećnom zemljom.

A to je bilo sasvim tačno. Mma Ramocve je odista bila razborita osoba, a Bocvana je zaista bila srećna zemlja. Kad je Bocvana stekla nezavisnost, pre svih onih godina, one noći kad su srca utihnula u iščekivanju jer vatromet nije krenuo na vreme i kad je izgledalo da vetar pun prašine predskazuje samo zlo, imali su tako malo. U celoj zemlji postojale su samo tri srednje škole, dve ili tri bolnice i bednih osam milja asfaltiranog drumu. To je bilo sve. Ali, da li je? Svakako je bilo i mnogo više od toga. Bila je tu zemlja tako velika da se prostranstvo činilo beskrajnim; bilo je tu nebo tako široko i slobodno da je duh mogao da uzleti i leti i ne oseti se ni najmanje sputanim; i bili su tu ljudi, tihi, strpljivi ljudi koji su u toj zemlji uspevali da opstanu i koji su je voleli. Njihova odanost bila je nagrađena, jer je zemlja u sebi krila dijamante, goveda su napredovala i ljudi su, ciglu po ciglu, izgradili zemlju na koju su svi mogli da budu ponosni. To je bilo ono što je imala Bocvana i zato je bila srećna zemlja.

Mma Ramocve osnovala je Prvu damsku detektivsku agenciju prodavši goveda koja joj je ostavio njen otac Obed Ramocve, dobar čovek kog su svi poštovali. Zato se ona postarala da okači njegovu sliku na zid kancelarije, odmah pored, ali malčice niže od slike pokojnog predsednika Bocvane ser Seretsea Khe, vrhovnog poglavice Bangvata, prvog predsednika Bocvane i pravog džentlmena. Ova poslednja osobina bila je možda najvažnija u očima Mme Ramocve. Čovek je mogao da

bude nasledni vladar ili izabrani predsednik, ali ne i džentlmen, i to bi se ogledalo u svakom njegovom postupku. Ali ako ste imali lidera koji je bio džentlmen, sa svim onim što uz to ide, tada ste zaista imali sreće. A Bocvana je u tom pogledu stvarno imala sreće, jer su sva ni njena predsednika bila dobri ljudi i džentlmeni, smernog ponašanja, baš kako i priliči džentlmenu. Možda će jednog dana neka žena postati predsednik, a Mma Ramocve je mislila da bi to bilo još bolje, pod uslovom, dabome, da ta gospođa poseduje odgovarajuće kvalitete, kao što su skromnost i obazrivost. Ne poseduju sve gospođe te kvalitete, razmišljala je Mma Ramocve; nekima, štaviše, oni baš upadljivo nedostaju.

Uzmimo, na primer, onu ženu koja je uvek na radiju onu političarku koja ljudima vazda govori šta da rade. Imala je iritirajući glas, nalik na lavež šakala, i naviku da bestidno flertuje s muškarcima, pod uslovom da su mogli na bilo koji način da potpomognu njenu karijeru. Ako nisu, nije obraćala ni najmanju pažnju na njih. Mma Ramocve se u to uverila rođenim očima; videla ju je kako je ignorisala biskupa na javnom skupu, a sve u nameri da razgovara s jednim važnim ministrom koji je možda mogao da kaže za nju koju dobru reč na pravom mestu. Bilo je to tako očigledno. Biskup Teofilo je zinuo da kaže nešto o kiši, a ona je rekla:

„Da, biskupe, da. Kiša je veoma važna." Ali čak i dok je govorila, gledala je u pravcu ministra i osmehivala mu se. Posle nekoliko minuta neprimetno se odšunjala, ostavivši biskupa samog, i potom smestila pored ministra i stala nešto da mu šapuće. Mma Ramocve, koja je posmatrala čitavu tu rabotu, nije imala ni najmanju dilemu u vezi s tim šta je to nešto bilo, jer je dobro znala takve žene, kojih je bilo mnogo. Zato će morati da budu pažljivi pre no što izaberu ženu za predsednika. To će morati da bude prava žena; žena koja zna šta je težak rad i kako je to kad nosiš pola sveta na ramenima.

Tog dana, sedeći za svojim radnim stolom, Mma Ramocve pustila je da joj misli vrludaju. Nije bilo ničega naročitog čemu bi se posvetila. Nije imala šta da istražuje, budući da je upravo završila važnu istragu koju je vodila u ime velike robne kuće koja je sumnjala da jedan od njenih poslovođa proneverava novac. Računovođe su pregledale poslovne knjige i pronašle neslaganja, ali nisu mogle da ustanove kako i gde je novac nestajao. Ljut zbog stalnih gubitaka, upravnik je pozvao Mmu Ramocve, koja je sastavila spisak poslovođa i odlučila da se malo obavesti o njihovom finansijskom stanju. Ako je novac nestajao, tada ga je po svoj prilici neko na drugom kraju trošio. Ovaj elementarni zaključak tako očigledan odveo ju je pravo do krivca. Sad, nije da je taj razglasio svoje nečasno stečeno bogatstvo na sva zvona; Mma Ramocve morala je da izvuče tu informaciju tako što je postavila iskušenje pred sve osumnjičene. Posle izvesnog vremena, jedan je podlegao izgledima na probitačan posao i ponudio da plati u gotovom sumu koja je daleko premašivala sredstva osobe na takvom položaju. To nije bila istraga kakve je volela, jer je podrazumevala uzajamne optužbe i sramoćenje, a Mma Ramocve je više volela da oprost, ako je to ikako bilo moguće.

„Nisam zlopamtilo“, govorila je, a to je bila istina. Rado je praštala, u toj meri da nije bila kivna ni na Notea Mokotija, svog okrutnog bivšeg muža, koji joj je prouzrokovao toliko patnje tokom njihovog kratkog, nesrećnog braka. Oprostila je Noteu, mada ga više nikad nije videla, a to bi mu i rekla ako bi sad došao kod nje. Zašto, pitala se, zašto držati ranu otvorenom kad oprostaj može da je zatvori?

Nesrećan život s Noteom ubedio ju je da se više nikad neće udavati. Međutim, one neverovatne večeri pre izvesnog vremena, kad ju je gospodin Dž. L. B. Matekoni upitao da se uda za njega nakon što je čitavo popodne proveo popravljajući potišteni motor njenog malog belog kombija, pristala je. A to je bila ispravna odluka, jer

gospodin Dž. L. B. Matekoni nije bio samo jedan od najboljih automehaničara u Bocvani nego i jedan od najboljih i najljubaznijih muškaraca. Gospodin Dž. L. B. Matekoni učinio bi sve za onoga kome je potrebna pomoć i, u svetu sve većeg nepoštenja, još uvek je primenjivao starinski moral Bocvane. Bio je dobar čovek, što je, na kraju krajeva, najlepše što može da se kaže o nekom. Bio je dobar čovek.

U početku se vrlo neobično osećala kao verena dama; to je status negde između usedelištva i braka, obećana nekom, ali još uvek ničija supruga. Mma Ramocve je zamišljala da će se venčati posle šest meseci vereništva, ali taj period je prošao i odužio se, a gospodin Dž. L. B. Matekoni još uvek nije pominjao venčanje. Naravno, kupio joj je prsten i govorio je bez ustezanja i ponosno o njoj kao o svojoj verenici, ali o datumu venčanja nisu razgovarali. Ona je zadržala svoju kuću u Zebrinoj ulici, a on je živio u svojoj kući u selu, blizu starog Kluba Odbrambenih snaga Bocvane i klinike, nedaleko od starog groblja. Nekim ljudima se, dabome, nije dopadalo da žive previše blizu groblja, ali su savremeni ljudi, poput Mme Ramocve, govorili da je to besmislica. Odista, u vezi s tim bilo je mnogo različitih mišljenja. Narod koji je živio oko Tlokvenga, Batlokva, imao je običaj da svoje pretke sahranjuje u malim zemljanim kućama okruglih zidova, rondavama* (*Tako se zovu na jeziku afrikaans. (Prim. prev.)*), u sopstvenom dvorištu. To je značilo da će preminuli članovi porodice uvek biti s vama, što je bila dobra praksa, smatrala je Mma Ramocve. Ako majka umre, mogla je da bude sahranjena praktično pod krovom svoje dece, tako je njen duh mogao da bdi nad njima. Sigurno je utešino za decuu, mislila je Mma Ramocve, kad znaju da mati leži ispod poda od utabane balege.

Bilo je mnogo toga dobrog u vezi sa starinskim običajima, a Mma Ramocve bi se uvek rastužila pomislivši da neki od tih običaja odumiru. Bocvana je bila posebna

zemlja, i još uvek je takva, ali je bila posebnija onda kad su se svi ili gotovo svi pridržavali starih bocvanskih običaja. Savremeni svet bio je sebičan i pun hladnih i neučtivih ljudi. Bocvana nije nikad bila takva, a Mma Ramocve je bila odlučna u nameri da njen delić Bocvane, a to su bili kuća u Zebrinoj ulici i kancelarija koju su delili Prva damska detektivska agencija i Brzi motori Tlokvenga, zauvek ostane deo stare Bocvane, gde su se ljudi učtivo pozdravljali i umeli da slušaju jedni druge dok govore, i nisu vikali ili mislili samo na sebe. U njenom deliću Bocvane tako nešto se nikad neće dogoditi, ama baš nikad.

Sedeći tog jutra za svojim radnim stolom, dok se pred njom pušila šolja vrućeg biljnog čaja, Mma Ramocve bila je sama sa svojim mislima. Bilo je devet sati i radni dan je već dobro odmakao (počinjao je u sedam i trideset), ali je Mma Makuci, njena pomoćnica, dobila nalog da usput svrati do pošte, tako da je bilo verovatno da će se još neko vreme zadržati. Mma Makuci je bila primljena kao sekretarica, ali je vrlo brzo pokazala koliko vredi, stoga je bila unapređena u pomoćnog detektiva. Uz to, bila je pomoćnik direktora Brzih motora Tlokvenga, što je bila uloga koje se s vidljivim uspehom prihvatila onomad kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni bio bolestan. Mma Ramocve imala je sreće da dobije takvu pomoćnicu; u Gaboronu je bilo mnogo lenjih sekretarica, koje su sate na svojim sigurnim radnim mestima prekraćivale tako što bi s vremena na vreme otkucale nešto na pisačkoj mašini ili podigle tu i tamo slušalicu telefona. Većina tih lenjih sekretarica odgovarala je na telefonske pozive jednoličnim glasom, kao da su sasvim obuzete sekretarskim poslovima i ne mogu baš ništa da učine za pozivaoca. Mma Makuci bila je sasvim drugačija; štaviše, ona je na telefonske pozive odgovarala čak suviše entuzijastično, što je ponekad plašilo one koji su zvali. Međutim, to je bila beznačajna mana za nekog ko je bio najuspešniji diplomac u svojoj klasi u Koledžu za sekretarice u

Bocvani, postigavši devedeset sedam procenata na završnim ispitima.

Sedeći za svojim radnim stolom, Mma Ramocve čula je zvuke aktivnosti iz garaže s druge strane kuće. Gospodin Dž. L. B. Matekoni radio je zajedno sa svoja dva šegrti, za koje se činilo da su potpuno opsednuti devojkama i koji su uvek ostavljali masne otiske ruku na zidovima kuće. Oko svakog prekidača za svetlo, uprkos brojnim prekorima i opomenama, nalazila se crna fleka tamo gde su šegrti naslanjali svoje prljave prste. A Mma Ramocve nalazila je masne otiske prstiju čak i na svojoj telefonskoj slušalici i, što ju je još više nerviralo, na vratima ormarića s kancelarijskim priborom.

„Gospodin Dž. L. B. Matekoni vam je dao peškire i svu tu pucvalu za brisanje masnoće“, rekla je jednom prilikom starijem šegrtu. „Uvek ih imate u kupatilu. Kad završite s opravkom kola, operite ruke pre nego što dodirnete druge stvari. Zašto vam je to toliko teško?“

„Ja to uvek radim“, rekao je šegrt. „Nije pošteno da tako razgovarate sa mnom, Mma. Ja sam vrlo čist automehaničar.“

„Znači, ti si taj?“ upitala je Mma Ramocve, okrenuvši se prema mlađem šegrtu.

„I ja sam vrlo čist, Mma“, odvratio je ovaj. „Uvek operem ruke. Uvek. Uvek.“

„Onda mora da sam to ja“, relda je Mma Ramocve. „Mora biti da sam ja ona s masnim rukama. Ja ili Mma Makuci. Možda se zamastimo otvarajući poštu.“

Izgledalo je kao da se stariji šegrt načas zamislio nad tim.

„Moguće“, rekao je.

„Nema velike svrhe da pokušavaš da razgovaraš s njima“, primetio je gospodin Dž. L. B. Matekoni kad mu je Mma Ramocve kasnije ispričala o ovom razgovoru. „U njihovom mozgu nešto nedostaje. Ponekad mi se čini da je to neki poveći deo, možda velik kao karburator.“

Sada je Mma Ramocve čula glasove koji su dopirali iz garaže. Gospodin Dž. L. B. Matckoni govorio je nešto šegrtima, a onda se čulo mrmljanje dok mu je jedan od mladića odgovarao. Drugi glas, ovog puta povišen, bio je glas gospodina Dž. L. B. Matekonija.

Mma Ramocve je osluškivala. Ponovo su nešto napravili i on ih je korio, što je bilo neobično. Gospodin Dž. L. B. Matekoni bio je čovek blage naravi, koji nije voleo sukobe, i uvek je učtivo razgovarao. Ako je smatrao da je neophodno da podigne glas, tada mora biti da je posredi bilo nešto što ga je zaista naljutilo.

„Dizeorivo u običan motor“, rekao je, ulazeći u njenu kancelariju, brišući ruke o veliku gužvu pucvale. „Možeš li da poveruješ, Mma Ramocve? Taj... taj blesavi momak, onaj mlađi, sipao je dizel u rezervoar vozila koji pokreće benzin. Sad moramo da ispustimo gorivo, do kapi, i pokušamo da očistimo rezervoar.“

„Žao mi je“, rekla je Mma Ramocve. „Ali nisam iznenađena.“ Na trenutak je zastala. „Šta će biti s njima? Šta će biti kad budu radili negde drugde negde gde više neće imati nekog tako dobrog kao što si ti da vodi računa o njima?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je slegao ramenima. „Uništavaće kola gde god stignu“, rekao je. „Eto šta će biti s njima. Nastaće velika žalost među automobilima u Bocvani.“

Mma Ramocve je odmahнула glavom. A onda, vođena trenutnim impulsom i ne razmišljajući uopšte zašto to govori, upitala je:

„A šta će biti s nama, gospodine Dž. L. B. Matekoni?“

Reci su bile izrečene i Mma Ramocve je spustila pogled na svoje ruke na pisaćem stolu i na dijamantski prsten, koji joj je uzvrćao pogled. Najzad je rekla, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je čuo šta je rekla.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je delovao iznenađeno.

„Zašto pitaš, Mma? Šta hoćeš da kažeš kad pitaš šta će biti s nama?“

Mma Ramocve je podigla pogled. Pomislila je da bi baš mogla i da nastavi, kad je već počela.

„Pitala sam se šta će biti s nama. Pitala sam se da li ćemo se ikada venčati ili ćemo do kraja života da budemo verenici. Samo sam se pitala, to je sve.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio zatečen.

„Ali mi smo vereni“, rekao je. „To znači da ćemo se venčati. To svako zna.“

Mma Ramocve je uzdahnula.

„Da, ali sad kažu: kad će se ono dvoje venčati? Svi to kažu. A možda bi i ja trebalo to da kažem.“

Nekoliko trenutaka, gospodin Dž. L. B. Matekoni nije govorio ništa. Nastavio je da briše ruke pucvalom, kao da se koncentriše na neki težak zadatak, i potom rekao:

„Venčaćemo se sledeće godine. Tako je najbolje. Do tada ćemo sve da udesimo i uštedećemo dovoljno para za veliku svadbu. Svadba košta, znaš. Da li sledeće godine, ili one posle nje, ali svakako ćemo se venčati. U to nema ni najmanje sumnje.“

„Ali ja imam novca u Standardnoj ovlašćenoj banci“, relda je Mma Ramocve. „Mogla bih da ga podignem ili bih mogla da prodam nekoliko goveda. Još uvek imam nešto od one stoke koju mi je otac ostavio. Razmnožava se. Sad imam skoro dve stotine grla.“

„Stoku ne smeš da prodaješ“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Dobro je imati stoku. Moramo da sačekamo.“

Zagledao se u nju, gotovo prekorno, i Mma Ramocve je skrenula pogled. Tema je bila suviše nezgodna, suviše osetljiva, da bi se o njoj tako neuvijeno raspravljalo, stoga nije dalje insistirala. Izgledalo je kao da se on plaši braka, i mora da je to bio i (izlog što nije žurio da se veže. Pa dobro, ima i takvih ljudi; finih ljudi kojima su žene dovoljno drage, ali koji su obazrivi kada je

reč o braku. Ako je to posredi, biće realna u vezi s tim i nastaviće da bude verenica. Najzad, to i nije bila tako loša situacija; šta više, postoje izvesni argumenti koji više idu u prilog verenistvu nego braku. Često slušate o nezgodnim muževima, ali koliko često možete da čujete za nezgodnog verenika? Nikad, pomislila je Mma Ramocve.

Gospodin Dž. L. B. Matckoni je izašao iz sobe, a Mma Ramocve je uzela svoju solju biljnog čaja. Ako će već da ostane verenica, gledaće da to što bolje iskoristi, a jedan od načina za to bio je da uživa u svom slobodnom vremenu. Više će čitati i provodiće više vremena kupujući. A mogla bi i da se učlani u nekakav klub, kad bi samo uspela da ga nađe, ili da možda čak sama osnuje neki, možda poput Kluba veselih dama namenjenog gospođama u čijem je životu vladao privremeni zastoj u njenom slučaju, čekanje ali koje su bile rešene da to vreme iskoriste što bolje mogu. Bio je to stav koji bi njen otac, pokojni Obed Ramocve, odobrio; njen otac, taj dobri čovek koji je uvek umeo dobro da iskoristi vreme i koji je uvek bio u njenim mislima, isto onako neprestano i pun podrške kao da je bio sahranjen ispod poda po kojem je gazila.

Drugo poglavlje

KAKO UPRAVLJATI SIROTIŠTEM

Mma Silvija Potokvani, nadzornica sirotišta, razvrstavala je komade tapisona namenjene dobrotvornoj rasprodaji. Bili su razbacani po zemlji, ispod velikog siringa drveta, a ona i nekoliko vaspitačica trudile su se da ih slože prema redosledu kojim će se potraživati. Tapisoni uopšte nisu bili stari, bili su to okrajci škarta neobičnih oblika koje im je poklonila firma za proizvodnju

tapisona iz Gaborona. Koliko god su majstori bili pažljivi, posle pokrivanja svake prostorije ostajali su komadi čudnih oblika koji se jednostavno nisu nigde uklapali. Ponekad su bili baš veliki, ako su bili s kraja rolne ili je prostorija i sama imala čudan oblik. Ali nijedan nije bio kvadratan ili pravougaon, a to je značilo da im je upotrebljivost bila ograničena.

„Niko nema sobu ovakvog oblika“, relda je jedna od vaspitačica, pokazujući Mmi Potokvani trouglasto parče pegavog crvenog tapisona. „Ne znam šta možemo s ovim da uradimo.“

Mma Potokvani se sagnula da izbliza pogleda tapison. Nije joj bilo lako da se sagne, budući da je bila nesvakidašnje tradicionalno građena. Uživala je u jelu, dabome, ali je bila i vrlo aktivna, i pomislio bi čovek da će joj silno hodanje po imanju sirotišta i zavirivanje u sve budžake, tek toliko da se niko ne bi uspavao, pomoći da smrša, ali nije. Sve žene u njenoj porodici bile su takve građe i to im je donelo dobru sreću i uspeh; nije bilo svrhe, smatrala je, biti mršav i nesrećan, kad su dobre strane komotne osobe bile tako očigledne. Uz to, i muškarci su voleli takve žene. Strašno je bilo ono što je spoljni svet učinio Africi, sa shvatanjem da bi mršave dame, neke tanke kao sekoboldi, stonoga, trebalo smatrati privlačnim. To nije bilo ono što su muškarci zaista želeli. Muškarci su želeli žene čiji ih je oblik podsećao na dobre stvari na trpezi.

„Vrlo čudan oblik“, složila se Mma Potokvani. „Ali ako spojimo dva trougla, ne dobijamo li tada kvadrat ili barem nešto vrlo slično tome? Zar ne mislite da je tako, Mma?“

Vaspitačica ju je na trenutak blede pogledala, ali joj je potom mudrost predloga Mme Potokvani pukla pred očima i žena se široko osmehnula. Bilo je tu još trouglastih komada i posegnula je za jednim i položila ga pored čudnog parčeta crvenog tapisona. Rezultat je bio

skoro savršen kvadrat, čak iako su dva komada tapisona bila različite boje.

Mma Potokvani bila je zadovoljna rezultatom. Čim razvrstaju komade tapisona, istaći će obavestenje u Opštinskom klubu Tlokvenga i pozvati ljude na dobrotvornu rasprodaju. Prodaće sve bez problema, pomislila je, a novac će otići u fond koji su prikupljale za knjige namenjene nagrađivanju dece. Na kraju svakog polugodišta, oni koji su vredno učili dobijali su nagradu za svoj trud; atlas, možda, ili Bibliju na secvana jeziku, ili neku drugu knjigu koja će im koristiti u školi. Iako sama nije baš mnogo čitala, Mma Potokvani je nepokolebljivo verovala u moć knjige. Po njenom mišljenju, što je više knjiga imala Bocvana, to bolje. Budućnost će se temeljiti na knjigama; na knjigama i ljudima koji znaju kako da ih koriste.

Bilo bi divno, pomislila je, napisati knjigu koja bi pomogla drugim ljudima. Što se nje tiče, naravno, ona ni slučajno nije imala vremena za tako nešto, a i da ga je imala, čisto je sumnjala da ima sposobnost za pisanje. Ali da je nekim slučajem napisala knjigu, ta knjiga bi se sasvim izvesno zvala Kako upravljali sirotištem. Bila bi to korisna knjiga za svakog ko preuzme njen posao kada ona ode u penziju, ali, naravno, i za sve druge gospođe koji upravljaju sirotištima na drugim mestima. Mma Potokvani je provela dosta vremena razmišljajući o sadržaju takvog dela. Veliki njegov deo bavio bi se svakodnevnim poslovima u sirotištu: planiranjem obroka, raspodelom dužnosti, i tome slično. Ali bilo bi tu i poglavlje o psihološkom pristupu u upravljanju sirotištem. Mma Potokvani znala je mnogo o tome. Mogla je da vam priča, na primer, o tome koliko je važno ne razdvajati braću i sestre, ako je to ikako moguće, i o tome kako se izlazi na kraj s problematičnim ponašanjem. Takvo ponašanje bilo je gotovo uvek posledica nesigurnosti i lećilo se na jedan i ni na koji drugi način: ljubavlju. Takvo je bar bilo njeno iskustvo i čak iako je

poruka bila jednostavna, bila je, po njenom mišljenju, krajnje istinita.

Drugo poglavlje veoma važno bilo bi o prikupljanju novca. Svako sirotište moralo je da prikuplja novac i ta obaveza je uvek bila tu. Čak iako ste uspešno izvršili sve ostale obaveze, uvek je ostajao problem novca, ta uporna briga koja je ključala negde u pozadini uma. Mma Potokvani ponosila se svojom sposobnošću u tim stvarima. Ako je nešto bilo potrebno novi komplet šerpi i lonaca za jedan od paviljona ili par cipela za dete čije su se cipele pohabale uspevala je da nađe donatora koga je bilo moguće ubediti da da novac. Malo je ljudi moglo da se odupre Mmi Potokvani, a bilo je dana kad je čak i potpredsednik Bocvane lično, velikodušan čovek koji se ponosio svojom politikom otvorenih vrata, snuždeno razmišljao o državama u kojima je bilo nezamislivo da svaki građanin ima pravo da zahteva susret s drugim najvažnijim čovekom u državi. Mma Potokvani naterala ga je da obeća da će naći nekog ko će prodavati njen građevinski materijal, a on je pristao ne razmišljajući mnogo o tome. Građevinski materijal nabavljali su od firme spremne da ga jeftino proda, ali je sve to oduzimalo mnogo vremena.

Na samom vrhu liste pomagača Mme Potokvani nalazio se gospodin Dž. L. B. Matekoni. Godinama se već oslanjala na njega u pogledu održavanja mehanizacije u sirotištu, koja je obuhvatala pumpu za vodu, za koju je on sad insistirao da se zameni, i kombi koji je prevozio siročad u grad. Vozilo je bilo staro, iscrpljeno višegodišnjim truckanjem prašnjavim drumom koji je vodio do sirotišta i da nije bilo stručne ruke gospodina Dž. L. B. Matekonija, već bi mu odavno došao kraj. Ali bio je to kombi čiju je dušu poznavao, a bio je i blagosloven Bedfordovim motorom, napravljenim da traje i traje, poput matore mazge koja vuče kola. Sirotište je verovatno moglo da priušti sebi kupovinu novog kombija, ali Mma

Potokvani nije videla zašto bi trošila pare na nešto novo kad je već imala nešto staro što je još uvek radilo.

Tog subotnjeg jutra, dok su razvrstavale komade tapisona za rasprodaju, Mma Potokvani je iznenada pogledala na svoj ručni sat i ustanovila da bi gospodin Dž. L. B. Matekoni mogao svakog časa da stigne. Zamolila ga je da dođe i pogleda merdevine koje su se polomile i bilo je potrebno da se zavare. Nove merdevine bi koštale mnogo i verovatno bi bile bezbednije, ali zašto kupovati nove merdevinc, upitala se Mma Potokvani. Nove merdevine bile bi možda sjajnije, ali teško da bi imale snagu njihovih starih metalnih merdevina, koje su pripadale železnici i koje su im poklonili pre skoro deset godina.

Ostavila je vaspitačice da raspravljaju o okruglom parčetu zelenog tapisona i vratila se u kancelariju. Ispejala je za gospodina Dž. L. B. Matekonija, kao i obično, kolač, ali se ovog puta naročito potrudila da bude sladak i bogat. Znala je da gospodin Dž. L. B. Matekoni voli voćni kolač, pogotovo s grožđicama, i ubacila je u testo nekoliko pregršti više, samo zbog njega. Polomljene merdevine bile su samo izgovor da ga pozove, ali je na umu imala jedan sasvim drugi posao, a dogovor se ničim nije mogao zapečatiti tako dobro kao kolačima.

Kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni naposljetku stigao, čekala ga je pripravna, sedeći direktno ispred ventilatora u svojoj kancelariji, uz blagodet udara vazduha koji je proizvodilo okretanje elise, posmatrajući kroz prozor bujno drveće napolju. Iako je Bocvana bila sušna zemlja, pred kraj kišne sezone bila je uvek zelena i bilo je hladovine na svakom ćošku. Samo na početku leta, pre no što bi prispele kiše, bilo je sve sasušeno i požutelo. Tada je već i stoka bivala mršava, ponekad toliko da ju je bilo žalosno videti i vlasnicima se srce cepalo dok su gledali kako stada čupkaju malobrojne preostale sasušene travke, glava pognutih od slabosti. Tako je bivalo sve dok se na istoku ne bi nagomilali purpurni oblaci i

vetar doneo miris kiše kiše koja je poput srebrnih čaršava padala na zemlju.

Tak oje bilo, naravno, ako bi kiše došle. Ponekad su vladale suše i čitava sezona prošla bi sa samo nekoliko kapi kiše, a suvoća bi postala bolna i sveprisutna, poput prašine u guši. Bocvana je, dabome, imala sreće; mogla je da uveze žito, ali bilo je zemalja koje to nisu mogle, jer nisu imale novca, i tamo nije bilo ničega što bi stalo između naroda i gladi. To je bilo breme Afrike, mada ga je ona dostojanstveno nosila; ali je Mmu Potokvani ipak bolela spoznaja da su njeni bližnji, Afrikanci, izloženi takvoj patnji.

Sada je, međutim, drveće bilo pokriveno zelenim lišćem i gospodindin Dž. L. B. Matekoni je ispred upravne zgrade sirotišta s lakoćom našao senovito mesto za parkiranje. Dok je izlazio iz kola, prišao mu je dečkić i uhvatio ga za ruku. Dete je podiglo ozbiljan pogled ka njemu, a gospodin Dž. L. B. Matekoni mu se osmehnuo. Posegavši u džep, izvukao je pregršt peperminombona u šarenim papirićima i spustio ih detetu na dlan.

„Videla sam vas, gospodine Dž. L. B. Matekoni“, rekla je Mma Potokvani kad je njen posetilac ušao u kancelariju. „Videla sam kad ste dali slatkiše onom detetu. To dete je pametao. Zna da ste plemenit čovek.“

„Nisam ja nikakav plemenit čovek“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ja sam običan automehaničar.“

Mma Potokvani se nasmejala. „Niste vi običan automehaničar. Vi ste najbolji automehaničar u Bocvani! To svi znaju.“

„Ne“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Samo vi tako mislite.“

Mma Potokvani je energično odmahnula glavom. „Dobro, zašto onda britanski visoki poverenik daje svoja kola na opravku kod vas? Ima u Bocvani mnogo velikih servisa koji bi rado održavali takve automobile. Ali on ipak dolazi baš kod vas. Uvek.“

„Ne bih znao da kažem zašto“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ali mislim da je on dobar čovek i da voli da dolazi u mali servis.“ Bio je suviše skroman da bi prihvatio njene pohvale, ali je ipak bio svestan svog ugleda. Razume se, da su ljudi znali za njegove šegrte i koliko ništa ne valjaju, možda bi drugačije mislili o Brzim motorima Tlokvenga, ali ti šegrti neće znanavek biti tamo. Staviše, za dva meseca trebalo je da završe poduku i to je trebalo da bude kraj. Koliko će biti mirno kad jednom odu! Koliko će prijatno biti kad ne bude morao da razmišlja o šteti koju su nanosili automobilima koji su mu bili povereni. Biće to jedna nova sloboda za njega; olakšanje od brige koja mu je svakodneвно pritiskala ramena. Dao je sve od sebe da ih valjano poduči i s godinama su nešto i naučili, ali bili su nestrpljivi, a to je bio koban nedostatak u karakteru automehaničara. Magarci i automobili iziskivali su strpljenje.

Jedna od starijih devojčica skuvala je čaj i donela ga na poslužavniku zajedno sa sočnim kolačem od voća. Videvši kolač, gospodin Dž. L. B. Matekoni se na trenutak namrštió. Poznavao je Mmu Potokvani, a veliki kolač, pripremljen posebno za ovu priliku, bio je nedvosmislen signal da je ona nameravala da traži nešto od njega. Kolač ove veličine, iz kojeg se širio snažan miris groždica, značio je po svoj prilici neki veliki mehanički problem. Kombi? Nedavno je zamenio paknove na kočionim diskovima, ali malo su ga brinuli zaptivači na motoru. Kod tako stare mašine, zaptivači su umeli da propadnu, a mogao je i blok motora da se pregreje i...

„Pripremila sam vam kolač“, rekla je vedro Mma Potokvani.

„Vi ste vrlo velikodušna osoba, Mma“, rekao je jednoličnim glasom gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Uvek se setite da volim groždice.“

„Imam ja još mnogo groždica“, odvrátila je Mma Potokvani, proprativši svoje reči velikodušnim gestom; baš onakvim kakav bi priličio nekom s neograničenom

zalihom groždica. Posegnula je za poslužavnikom i potom odsekla veliko parče kolača za svog gosta. Gospodin Dž. L. B. Matekoni ju je posmatrao i pomislio: čim pojedem ovaj kolač, moraću da kažem da. Odmah potom, međutim, usledila je naredna misao: ionako uvek kažem da, s kolačima i bez njih. U čemu je, onda, razlika?

„Pretpostavljam da vam Mma Ramocve ovih dana često pravi kolače“, rekla je Mma Potokvani, stavljajući izdašno parče kolača i na svoj tanjir. „Mislim da je dobra kuvarica.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je klimnuo glavom. „Bundevu i takve stvari niko ne ume da spremi kao ona“, odvratio je. „Ali ume i da mesi kolače. Vi gospođe ste vrlo pametne.“

„Jesmo“, složila se Mma Potokvani, sipajući čaj. „Mnogo smo pametnije od vas muškaraca ali, nažalost, vi to ne znate.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je spustio pogled ka svojim cipelama. To je verovatno tačno, pomislio je. Ponekad je bilo teško biti muškarac, pogotovo kad te žene stalno podsećaju na to. Ali ima i pametnih muškaraca, pomislio je, a ti muškarci su vredeli truda gospođa poput Mme Potokvani. Problem je bio u tome što on nije bio jedan od tih pametnih muškaraca.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao kroz prozor. Pomislio je da bi možda trebalo nešto da kaže, ali ništa mu nije padalo na pamet. Ispred prozora, gotovo neprimetno se njihala grana paunovca na kojoj se još uvek nalazilo nekoliko crvenih cvetova. Rasle su nove mahune sa semenkama, mada su tu i tamo još uvek visile one lanjske, dugačke i pocrnele. Baš lepo drvo, taj paunovac, pomislio je, sa svojom senovitom krošnjom i crvenim cvetovima, i onim nizovima nežnih listova, sličnih perju, koji se blago njišu na vetru... Zastao je. Izgledalo je kao da se tanka zelena grančica tik pred otvorenim prozorom nekako odmotava i s oklevanjem pruža napred, kao da se odvija neki ubrzani proces rasta.

Ustao je sa stolice, spuštajući svoje napola pojedeno parče kolača.

„Nešto ste videli?“ upitala je Mma Potokvani. „Da ne spremaju deca neki nestašluk tamo napolju?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je prišao korak bliže prozoru i potom stao. „Na toj grani ispred prozora je zmija, Mma. Zelena zmija.“

Mma Potokvani je uzdahnula i ustala da proviri kroz prozor. Suzila je načas pogled, zagledavši se kroz lišće i potom iznenada stegla nadlakticu gospodina Dž. L. B. Matekonija.

„U pravu ste, Rra! Zmija! Jao! Vidite je samo!“

„Da“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Pri tom je i podugačka. Pogledajte, rep joj je čak tamo dole.“

„Morate da je ubijete, Rra“, rekla je Mma Potokvani. „Naći ću vam motku.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je klimnuo glavom. Znao je da ljudi uvek kažu da zmije ne treba ubijati čim ih vidite, ali nije se smelo dozvoliti zmijama da prilaze ovako blizu siročićima. Možda su stvari stajale drugačije tamo u šipražju, gde je zmijama bilo mesto i gde su imale svoje vlastite staze i bogaze i vijugale na sve strane, ali ovo ovde bilo je nešto drugo. Ovo je bilo prednje dvorište sirotista i zmija je svakog časa mogla da padne na glavu nekog siročeta koje se zadesi ispod drveta. Mma Potokvani je bila u pravu; moraće da ubije zmiju.

Naoružan drškom metle koju je Mma Potokvani izvadila iz ostave, gospodin Dž. L. B. Matekoni, za kojim je na diskretnoj udaljenosti išla nadzornica sirotista, zašao je iza ugla upravne zgrade. Drvo paunovca izgledalo je više kad se gledalo spolja i pitao se da li će uspeti da dohvati granu na kojoj se nalazila zmija. Ako ne bude uspeo, neće moći ništa da uradi. Moraće naprosto da upozore decu da se neko vreme drže podalje od tog drveta.

„Jednostavno se popnite gore i mlatnite je“, prošaputala je Mma Potokvani. „Pogledajte! Eno je. Sad ne mrda.“

„Ne smem da se penjem tamo“, pobunio se gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ako joj priđem preblizu, mogla bi da me ujede.“ Rekavši to, zadrhtao je. Te zelene zmije penjačice, zvane slango, spadaju među najotrovnije zmije i gore su, kažu, čak i od mai, jer u Bocvani nema seruma protiv njihovog ujeda i mora da se telefonira u Južnu Afriku da bi se taj serum nabavio ako slango nekog ujede.

„Ali morate da se popnete“, nagovarala ga je Mma Potokvani, „inače će pobeći.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ju je pogledao, kao da je hteo da se uveri da ona zaista zahteva to od njega. Tražio je znake da nije tako mislila, ali nije ih bilo. Nije smeo da se popne na drvo, U zmijino carstvo; jednostavno nije smeo.

„Ne Smem“, rekao je. „Ne smem da se penjem gore. Pokušaću da je dohvatim ovom motkom. Udaracu po grani.“

Izgledalo je da Mma Potokvani nije baš sigurna da je to rešenje, jer je prvo ustuknula i tek potom nesigurno koraknula napred. Zaklonila je oči od sunca da bi posmatrala dršku metle koja je delimično nestala u krošnji drveta. Sto se gospodina Dž. L. B. Matekonija tiče, on je zaustavio dah; nije bio kukavica, štaviše, bio je hrabriji od mnogih. Nikad se nije izvlačio od dužnosti i znao je da mora da se obračuna s ovom zmijom, ali znao je da se sa zmijama može obračunati samo tako što će ostvariti prednost nad njima, a ova zmija je na drvetu bila na svom terenu.

Ono što se potom desilo bilo je tema opširnih diskusija među osobljem sirotišta, kao i među grupicom siročića koji su događaj posmatrali iz sigurnosti verande na upravnoj zgradi. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je možda dotakao zmiju motkom, a možda i nije. Moguće je

da je zmija spazila približavanje motke i rešila da se povuče, jer su ove zmije plašljive, uprkos svom jakom otrovu, i ne traže kavgu. Pokrenula se, i to velikom brzinom, klizeći kroz lišće i granje tečnim, talasavim pokretima. Za samo nekoliko sekundi, spustila se niz deblo drveta, neverovao priljubljena uz njega, da bi se potom našla na tlu i kao strela jurnula preko spržene zemlje. Mma Potokvani je ciknula, jer je izgledalo kao da se zmija uputila prema njoj, ali je ova na to skrenula i žurno odvijugala ka velikom žbunu hibiskusa koji je rastao na malom travnjaku iza upravne zgrade. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uzviknuo i pojurio je, udarajući metlom o zemlju. Zmija je ubrzala i stigla do trave, koja joj je bila od pomoći u bekstvu. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je stao; nije imao želje da ubije ovu duguljastu zelenu prugu života, koja se zasigurno neće više zadržavati ovde i predstavljati opasnost za bilo koga. Okrenuo se Mmi Potokvani, koja je prinela ruku ustima i kratko podvrisnula, što je bio tradicionalan i sasvim primeren postupak u trenucima slavlja.

„Kako ste hrabri!“ uzviknula je. „Oterali ste zmiju!“

„Ne baš“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Mislim da je svakako odlučila da ode.“

Mma Potokvani nije htela ni da čuje za to. Okrenuvši se grupi siročića koji su uzbuđeni žamorili među sobom, rekla je:

„Vidite li ovog čiku? Vidite li kako nas je spasio od one zmije?“

„Ajoj!“ uzviknulo je jedno od siročadi. „Čiko, ala ste vi hrabri!“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je u neprilici skrenuo pogled u stranu. Dodavši dršku od metle Mmi Potokvani, okrenuo se da uđe natrag u kancelariju, gde ga je čekao ostatak njegovog kolača. Opazio je da mu se ruke tresu.

„A sad“, rekla je Mma Potokvani, dok je stavljala još jedno, naročito izdašno parče kolača na tanjir gospodina Dž. L. B. Mekonija, „sad možemo da popričamo. Sad

znam da ste hrabar čovek, kao što sam, uostalom, i mislila da jeste."

„Nemojte više da me nazivale čiko", rekao je. „Nisam ništa hrabriji od bilo kog drugog čoveka."

Mma Potokvani kao da ga nije čula.

„Hrabar čovek", nastavila je. „A ja već više od nedelju dana i tražim baš takvog. Konačno sam ga našla."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se namrštio.

„Tako dugo imate zmiije? A šta je s ovdašnjim muškarcima? Šta je s muževima vaspitačica? Gde su oni?"

„Ma ne, ne zmiije", relda je Mma Potokvani. „Nismo videli nijednu sem ove. Reč je o nečemu drugom. Imam plan za koji mi je potreban hrabar čovek. A vi ste očigledno taj. Potreban mi je hrabar čovek koji je uz to i svima poznat."

„Ja nisam svima poznat", rekao je brzo gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„Ali jeste! Svi znaju vaš servis. Svi su vas videli kako stojite ispred njega, brišući ruke krpom. Svako ko se proveze pored, kaže: 'Eno gospodina Dž. L. B. Matekonija ispred njegovog servisa. To je on.'"

Gospodin Dž. L. B. Matekoni zagledao se u svoj tanjir. Morila ga je snažna slutnja, ali rešio je da, bez obzira na to, dovrši svoje parče kolača dok mu Mma Potokvani bude otkrivala šta mu je pripremila. Ovog puta biće jak, pomislio je. Odupro joj se nedavno u vezi s kvarom na pumpi i potrebom da se kupi nova; sada će joj se ponovo odupreti. Uzeo je parče kolača i odgrizao poveći zalogaj. Groždice su sad, u prisustvu opasnosti, bile još ukusnije.

„Želim da mi pomognete da prikupim novac", rekla je Mma Potokvani. „Imamo dečaka koji veoma lepo peva. Jedan je od starijih, ima šesnaest godina, a gospodin Slejter s Maitisong festivala želi da ga pošalje u Kejptaun, da sudeluje na takmičenju. Ali to košta, a ovaj dečak nema novca, jer je jedno siročće. Moći će da ide samo ako

sakupimo novac za njega. Ako ode, biće to značajno za Bocvanu, ali i za njega samog."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je spustio ostatak kolača. Bespotrebno sam brinuo, pomislio je: ovo je zvučalo kao sasvim razumna molba. Prodavače u svom servisu listiće za tombolu, ako to bude htela, ili će pokloniti besplatno servisiranje kola kao jednu od nagrada. Međutim, nije mu bilo jasno po čemu je za tako nešto potrebna hrabrost.

A onda je saznao. Mma Potokvani je uzela svoju šolju, otpila gutljaj čaja i potom obelodanila svoj plan.

„Gospodine Dž. L. B. Matekoni, želela bih da izvedete sponzorisani skok padobranom", rekla je.

Treće poglavlje

MMA RAMOCVH POSEĆUJE SVOJU ROĐAKU U MOČUDIJU I RAZMIŠLJA

Mma Ramocve se te subote nije videla s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem, jer se svojim malim belim kombijem odvezia u Močudi. Planirala je da ostane tamo do nedelje, ostavivši decu na brigu gospodinu Dž. L. B. Matekoniju. To su bila deca iz sirotišta, koju je gospodin Dž. I B. Matekoni pristao da uzme kod sebe u kuću i stara se o njima, ne konsultujući se o tome s Mmom Ramocve. Međutim, ona prosto nije mogla da mu to zameri, iako bi mnoge žene smatrale da ih je potrebno pitati da li žele da deca uđu u njihov život; ovako nešto bilo je tipično za njegovu velikodušnu prirodu, posle nekoliko dana, deca su prešla kod nje, što je bilo bolje nego da su ostala da žive u njegovoj kući, među svim onim automobilskim delovima razbacanim po podu i praznim kredencima u kuhinji (gospodin Dž. L. B. Matekoni se nije trudio da kupuje baš mnogo hrane).

Tako su se devojčica i njen brat preselili u Zebrinu ulicu; devojčica u invalidskim kolicima, jer zbog bolesti nije mogla da hoda, i dečak mnogo mlađi od nje, kome je, posle svega što mu se dogodilo, bilo potrebno mnogo pažnje.

Mma Ramocve nije imala nekog posebnog razloga da se uputi gore u Močudi, ali to je bilo selo u kojem je odrasla, a čoveku, zapravo, nikad nije potreban izgovor da bi posetio mesto u kojem je proveo detinjstvo. To je ono čudesno u vezi s povratkom korenima; nema potrebe za objašnjenjem. U Močudiju su svi znali ko je ona: kćerka Obeda Ramocvea, koja je otišla u Gaboron i tamo napravila pogrešan izbor udavši se za trubača kog je upoznala u autobusu. To je bilo nešto što su svi znali, deo mreže uspomena koja je činila seoski život u Bocvani. U tom svetu niko nije morao da bude stranac; svako je mogao da bude na neki način povezan s drugima, čak i posetilac; jer, posetioci dolaze s razlogom, zar ne? Oni su, prema tome, povezani s ljudima koje posećuju. Tako je tu bilo mesta za svakog.

Mma Ramocve je u poslednje vreme mnogo razmišljala o tome kako se ljudi mogu uklopiti. Svet je veliko mesto i pomislio bi čovek da u njemu ima mesta za sve. Ali, izgleda da nije tako. Mnogo je ljudi koji su nesrećni i želeli bi da odu nekud. Često žele da odu u zemlje koje su imale više sreće kao Bocvana da bi tamo učinili nešto više sa svojim životom. To je razumljivo, a opet, ima onih koji ne žele pridošlice. Ovo je naše mesto, kažu; niste dobrodošli.

Tako je lako razmišljati na takav način. Ljudi žele da se zaštite od onih koje ne poznaju. Drugi ljudi su drugačiji; govore drugačijim jezikom i nose drugačiju odeću. A opet, i oni su ljudi, zar ne? Razmišljaju na isti način i imaju iste nade kao svi ostali. Kako god pogledate, oni su naša braća i sestre, a bratu ili sestri ne možete da okrenete leđa.

U Mocudiju je sve bilo užurbano. Tog popodneva je trebalo da se održi venčanje u protestantskoj crkvi i iz Serove i Mahapije pristizala je rodbina neveste. Nešto se događalo i u jednoj od škola sportski dan, izgledalo je a dok je prelazila preko igrališta (običnog parčeta prašnjavog zemljišta, žalostivo je primetila) nastavnik s mekim zelenim šeširom na glavi vikao je na grupu dece u sportskim šortsevima. Malo dalje na drumu, besciljno je tumarao par magaraca, terajući muve repovima koje su izjeli moljci. Ukratko, bila je to tipična subota u Močudiju.

Mma Ramocve otišla je do kuće svoje rođake i sela na stoličicu u *lelapi*, malom, pomno počišćenom dvorištu koje čini neposredno okruženje tradicionalne bocvanske kuće. Mma Ramocve je rado obilazila svoju rođaku, jer su joj te posete omogućavale da bude u toku s dešavanjima u selu. To su bile informacije na koje niste mogli da nađete ni u jednim novinama, a opet, bile su isto tako zanimljive u mnogo čemu još i više od velikih svetskih događaja o kojima su izveštavale novine. Stoga je sedela na tradicionalnoj stoličici, čije je sedište bilo izatkano od tankih traka grubo obrađene kože i slušala svoju rođaku kako joj priča šta se sve izdešavalo. Mnogo se toga zbilo od poslednje posete Mme Ramocve. Jedan niži poglavica, poznat po svojoj sklonosti da pije previše piva, upao je u bunar, ali je spašen zato što je dečak koji je prolazio tuda slučajno pomenuo da je video da je neko skočio u bunar.

„Umalo da ne poveruju tom dečaku“, rekla je rođaka. „On je od onih koji slažu čim zinu. Ali srećom je neko odlučio da proveriti.“

„Taj dečak će biti političar kad odraste“, rekla je Mma Ramocve. „To će biti najbolji posao za njega.“

Rođaka je cičala od smeha.

„Da, oni baš umeju da lažu. Uvek nam obećaju da će svaka kuća dobiti vodu, ali je nikad ne sprovedu. Kažu da nema dovoljno cevi. Možda dogodine.“

Mma Ramocve je odmahнула glavom. Voda je bila izvor mnogih problema u sušnoj zemlji, a političari nisu nimalo olakšavali stvari obećavajući vodu koju nisu imali.

„Kad bi samo opozicija prestala da se gloži između sebe“, nastavila je rođaka, „dobila bi izbore i rešila se ove vlade. To bi bilo baš dobro, zar ne?“

„Ne bi“, relda je Mma Ramocve.

Rođaka je buljila u nju.

„Ali, bilo bi sasvim drugačije kad bismo dobili novu vladu“, relda je.

„Zaista?“ upitala je Mma Ramocve. Nije bila cinična žena, ali se pitala da li bi grupa ljudi koja neverovatno liči na drugu grupu ljudi upravljala na iole drugačiji način. Međutim, nije žela da se upušta u političke rasprave sa svojom rođakom, stoga je promenila temu upitavši je šta je bilo s jednom meštankom koja je ubila kozu svoje komšinice jer je mislila da komšinica očijuka s njenim mužem. Ta priča je bila aktuelna već duže vreme i svi su se grdno zabavljali prepričavajući je.

„Iskrala se usred noći i prerezala kozi grlo“, rekla je rođaka. „Kozu je sigurno pomislila da je tokološ* (*U afričkom folkloru, obestan i lascivan dlakavi patuljak (crn kao noć, s licem pavijana, polu-čovjek, polu-životinja, ima samo jednu polovinu zadnjice, a mužjak ima ogroman polni organ).* (Prim. prev.)) ili tako nešto. Ona je vrlo zla žena.“

„Ima ih mnogo takvih“, rekla je Mma Ramocve. „Muškarci misle da žene ne mogu da budu zle, ali mi baš umemo da budemo takve.“

„Još više nego muškarci“, rekla je rođaka. „Žene su mnogo zlobnije, zar ne misliš?“

„Ne“, odvratila je Mma Ramocve. Po njenom mišljenju, stepeni muške i ženske zlobe bili su otprilike isti; prosto su poprimali malo drugačije oblike.

Rođaka se zlovoljno zagledala u Mmu Ramocve.

„Žene samo nemaju prilike da budu zle u velikom stilu“, promrmljala je. „Muškarci su zaposeli sve najbolje poslove, one na kojima možeš da budeš stvarno zao. Da

se ženama dopušta da budu generali i predsednici i tome slično, bile bi jako zle, iste kao svi oni zli muškarci. Samo im daj priliku. Pogledaj samo kako se ponašaju one žene generali."

Mma Ramocve je uzela vlat slame i stala da je razgleda.

„Navedi jednu", rekla je.

Rođaka je razmislila, ali nijedno joj ime nije padalo na pamet, barem ne generalsko. „Ona Indijka, gospođa Gandhi."

„I, je li ona ubijala ljude?" upitala je Mma Ramocve.

„Ne", odvrtila je rođaka. „Neko je ubio nju. Ali..."

„Eto ti", rekla je Mma Ramocve. „Pretpostavljam da ju je ubio muškarac, ili je to bila neka žena, šta misliš?"

Rođaka nije odgovorila. Neki dečkić je virio preko zida klalupe, buljeći u dve žene. Oči su mu bile velike i okrugle, a ruke, koje su štrcale iz rukava otrcane crvene košulje, veoma mršave. Rođaka je pokazala prema njemu.

„Ovaj mali ne može da govori", rekla je. „Jezik mu ne radi kako valja. Zato samo gleda drugu decu dok se igraju."

Mma Ramocve mu se osmehnula i obratila mu se blagim rečima na secvana jeziku. Ali biće da je dečkić nije čuo, jer se bez odgovora okrenuo i polako odšetao na svojim žgoljavim nogama. Mma Ramocve je na trenutak začutala, zamišljajući kako bi bilo biti dečkić poput ovoga, mršav i bez glasa. Imam sreće, pomislila je i okrenula se rođaci, rekavši:

„Mi imamo sreće, zar ne? Pogledaj nas, tradicionalno građene gospođe, a vidi tog sirotog dečkića s njegovim mršavim rukama i nogama. I još možemo da govorimo, a on ni glas ne može da pusti."

Rođaka je klimnula.

„Imamo sreće što smo takve", rekla je. „Mi smo srećne žene, jer sedimo ovde na suncu i imamo toliko toga o čemu možemo da pričamo."

Toliko toga o čemu je moglo da se priča i tako malo toga što je moglo da se radi. Ovde u Močudiju, daleko od vreve Gorona, Mma Ramocve je osećala kako se ponovo usklađuje s ritmovima seoskog života, života mnogo sporijeg i duhovnijeg od onog u gradu. Bilo je i u Gaboronu vremena i prostora za razmišljanje, ali to je ipak bilo mnogo lakše ovde, gde je čovek mogao da podigne pogled ka brdima i posmatra tanane pramenove oblaka, ništa više od toga, kako lagano plove nebom; ili da osluškuje zveket klepetuša na govedima i hor cvrčaka. Baš to je bilo ono čime se odlikovao živoi u Bocvani; dok je ostatak sveta radom dovodio sebe u stanje grozničave aktivnosti, ovde je još uvek moglo da se sedi pred kućom narandžasto-žutih zidova, sa šoljom biljnog čaja u ruci, i razgovara o sasvim malim stvarima: poglavicama u bunarima, kozama i ljubomori.

Četvrto poglavlje

ŽENA KOJA SE RAZUME U KOSU

Tog ponedeljka, Mma Ramocve je imala zakazan sastanak. Većina njenih klijenata nije se trudila da se najavi, već su više voleli da upadnu nenajavljeni i u nekim slučajevima ne otkrivajući svoj identitet. Mma Ramocve je razumela zašto ljudi žele tako da posluju. Nije bilo lako obratiti se detektivskoj agenciji, pogotovo ako je čovek imao problem vrlo lične prirode, i mnogi su morali da smognu poprilično mnogo hrabrosti pre no što su zakucali na njena vrata. Razumela je i zbog čega lekari katkad nailaze na slično ponašanje; zbog čega pacijenti pričaju o svemu sem o stvarnom problemu i onda, u poslednjem trenutku, pomenu ono što ih zaista muči. Pročitala je negde u nekom od onih starih časopisa koje je volela da lista Mma Makuci o leku kome je jedan

pacijent došao s papirnom kesom na glavi. Jadana čovjek, pomislila je Mma Ramocve. Mora biti da je grozno kad se zbog nečega toliko stidiš da moraš da nosiš papirnu kesu na glavi! Šta li je mučilo tog čovjeka? pitala se. Ljudi su ponekad imali probleme o kojima su se stideli da govore, ali zapravo nije bilo potrebe da se osećaju tako.

Mma Ramocve nije nikad naišla na nekog ko se baš toliko stideo, ali izvesno je bivala u prilici da kleštima izvlači priče iz ljudi. To se najčešće dešavalo sa ženama koje su muževi iznevili ili koje su sumnjale da njihovi muževi imaju ljubavnice. Takve žene umele su da budu srdite i osećale su da su na neki način izdate, što je sve bilo sasvim razumljivo, ali su često umele i da se stide zbog toga što ih je snašlo. Ponašale su se kao da su one krive za to što im se muž spetljao s drugom ženom. Razume se, ponekad je i bilo i tako; bilo je žena koje su prosto naterale muža da ode, ali u većini slučajeva posredi je bilo to da se muž zasitio braka i poželeo da se vida s mlađom ženom. Uvek su mlađe, razmišljala je Mma Ramocve; samo su bogate gospođe kadre da nadu mlađeg muškarca.

Pomislivši na bogate gospođe, prisetila se: žena koja joj se najavila za taj dan bila je nesumnjivo bogata gospođa. Mma Holonga je u Gaboronu bila dobro poznata kao osnivač lanca frizekih salona. Saloni su bili uspešni, ali ono što se ispostavilo kao još profitabilnije bili su njen pronalazak i izbacivanje na tržište Specijalnog preparata za uplitanje kose namenjenog ženama. Bila je to jedna od onih mešaivina koje žene nanose na kosu pre no što je upletu; njegova efikasnost bila je sumnjiva, ali tržište proizvoda namenjenih nezi kose nije bilo od onih koje je tražilo mnogo naučnih dokaza. Bilo je važno samo da postoji dovoljan broj onih koji su verovali da je njihov omiljeni preparat delotvoran.

Mma Ramocve nije nikad upoznala Mmu Holonga. Videla bi s vremena na vreme njenu sliku u *Mmegi* i *Bocvana gardijenu* i na tim fotografijama uočila prijatno,

prilično okruglo lice. Znala je i da Mma Holonga živi u kući u selu, nedaleko od gospodina Dž. L. B. Matekonija. S interesovanjem je čekala da je upozna, jer je iz onoga što je videla u novinama stekla utisak da je Mma Holonga nsvakidašnje bogata gospođa. Mnoge takve žene bile su razmažene i zahtevne i često su imale preterano veliku zamisao o sopstvenoj važnosti. Mma Holonga nije izgledala tako.

Kad je došla na sastanak, tačno u ugovoreno vreme (što je bio još jedan poen u njenu korist), Mma Holonga je samo potvrdila mišljenje koje je Mma Ramocve unapred imala o njoj.

„Veoma ljubazno od vas što ste me primili“, rekla je sedaju ći na stolicu ispred radnog stola Mme Ramocve. „Mogu da zamislim koliko ste zauzeti.“

„Ponekad jesam“, rekla je Mma Ramocve. „A ponekad i nisam. Danas nisam zauzeta. Samo sedim ovde.“

„To je baš dobro“, rekla je Mma Holonga. „Ponekad je dobro samo sedeti. Volim to da radim, ako imam vremena. Tada samo sedim.“

„O tome bi moglo dosta da se kaže“, složila se Mma Ramocve. „Mada ne bismo želeli da ljudi to stalno rade, zar ne?“

„O ne“, žurno je relda Mma Holonga. „To ne bih nikad preporučila.“

Nekoliko trenutaka su ćutale. Mma Ramocve je posmatrala ženu pred sobom. Baš kao što su nagoveštavale fotografije u novinama, imala je tipično lice i tradicionamu građu i haljina joj je bila zategnuta na bokovima. Trebalo bi da kupuje za jedan ili dva broja veću odeću, pomislila je Mma Ramocve, onda ovi šavovi sa strane ne bi izgledali kao da će da popucaju. Zaista nije bilo svrhe odupirati se ovim stvarima: mnogo je bolje priznati koji broj nosiš, štaviše, sigurno je bolje i kupovati malo veće. To daje prostora za manevrisanje.

Mma Holonga je takođe iskoristila priliku da odmeri Mmu Ramocve. Ležerna, pomislila je; nije jedna od onih neuhranjenih modernih gospođa. To je dobro. Mada, haljina joj je malo komotna i ne bi bilo loše da razmisli o kupovini malo većeg broja. Ali ima prijazno lice dobro, staromodno bocvansko lice kome čak može da veruje, za razliku od onih modernih lica koja se u poslednje vreme često viđaju.

„Drago mi je što sam došla kod vas“, relda je Mma Holonga. „Čula sam da ste dobri u ovim stvarima. Tako ljudi kažu.“

Mma Ramocve se osmehnula. Bila je skromna osoba, ali kompliment je uvek dobrodošao. Dabome, znala je i koliko je važno davati komplimente drugima; nikako one neiskrene, već da ljudima date podsticaj u onome što rade ili doprinesete da osete da su njihovi naponi vredni truda. Jednom prilikom je čak dala kompliment šegrtima, onomad kad su se naročito potrudili da pomognu jednoj mušteriji, i jedno kratko vreme je izgledalo da ih je to nadahnulo da se ponose onim što rade. Međutim, posle nekoliko dana zaključila je da su zaboravili njene reči, kao što su zaboravljali i sve drugo, budući da su se vratili svojim uobičajenim, aljkavim navikama.

„O da“, nastavila je Mma Holonga, „vi možda i ne znate, Mma, ali u gradu uživete veoma veliki ugled. Ljudi kažu da ste vi jedna od najpametnijih žena u Bocvani.“

„Ma nije moguće“, relda je Mma Ramocve, smejući se. „Ima u Bocvani mnogo pametnijih gospođa, s fakultetskim diplomama i titulama. Ima čak i žena lekara u bolnici. One su sigurno mnogo pametnije od mene. Ja sam dobila samo svoj sertifikat s Kembridža, to je sve.“

„Ja nisam ni toliko“, rekla je Mma Holonga. „Ali ne mislim da sam išta manje inteligentna od onih šegrta tamo u servisu. Pretpostavljam da i oni imaju svoje sertifikate s Kembridža.“

„Oni su priča za sebe“, odvratila je Mma Ramocve. „Sertifikat su uspeli da dobiju, ali baš i nisu dobra

reklama za obrazovni sistem. Glave su im prilično prazne. U njima nema ničega sem misli o devojkama."

Mma Holonga je bacila pogled kroz vrata, prema mestu na kome se video jedan od šegrta kako sedi na prevrnutom buretu za gorivo. Izgledalo je kao da ga je na trenutak proučavala pre no što se ponovo okrenula Mmi Ramocve. Mma Ramocve je to primetila; bio je to samo letimičan pogled, pomislila je, ali joj je nešto rekao: Mma Holonga bila je zainteresovana za muškarce. A zašto i ne bi bila? Vremena kad su žene morale da se pretvaraju da ih muškarci ne interesuju izvesno su prošla i sad su smele da pričaju o tome. Mma Ramocve nije bila sigurna da li je suviše otvoren razgovor o muškarcima dobra zamisao čula je od nekih žena prilično šokantne stvari, ali je, sve u svemu, za žene bilo bolje da smeju da kažu šta misle.

„Došla sam kod vas zbog muškaraca“, izustila je iznenada Mma Holonga. „Zato sam ovde.“

Mma Ramocve bila je zatečena. Pitala se zašto je došla Mma Holonga i pretpostavila da to ima neke veze s njenim poslovima. Međutim, sad je izgledalo da će biti nešto mnogo ličnije od toga.

„Mnogo žena kod mene dolazi zbog muškaraca“, tiho je rekla.

„Muškarci su mnogim ženama veliki problem.“

Mma Holonga se na to osmehnula.

„Imate pravo, Mma. Ali mnoge žene imaju problema sa samo jednim muškarcem. Ja imam problema s četvoricom njih.“

Mma Ramocve se lecnula. Ovo je bilo neočekivano: četiri muškarca! Dalo se zamisliti da neko ima dva ljubavnika i nada se da oni neće doznati jedan za drugog, ali četvoricu! To je prosto prizivalo nevolju.

„Nije ono što mislite“, rekla je žurno Mma Holonga. „Nemam četvoricu ljubavnika. Ovog časa nemani nijednog, sem ove četvorice...“

Mma Ramocve je podigla ruku.

„Trebalo bi da počnete od početka“, rekla je. „Već počinjem da bivam zbunjena.“ Zastala je. „Da bih vam pomogla da govorite, pripremiću malo biljnog čaja. Hoćete li?“

Mma Holonga je potvrdno klimiula glavom.

„Pričaću dok pripremate čaj. Tako ćete, dok voda ne proključa, saznati sve moje muke.“

„Ja sam jedna sasvim obična žena“, počela je Mma Holonga. „Kao što sam vam već rekla, škola mi baš nije išla. Dok su druge devojkice držale nos u knjigama, ja sam prelistavala časopise. Volela sam modne časopise, sa svim onim slikama šarene odeće i elegantnih manekenki. A naročito sam volela da razgledam slike na kojima su se videle frizure i načini na koje kosa može da se upliće i ulepšava perlicama i kanom i takvim stvarima.“

„Smatrala sam da je vrlo nepravedno to što je Bog dao afričkim ženama kratku kosu, a svima ostalima dugu. Ali tada sam shvatila da nema razloga da i kosa Afrikanki ne bude takođe veoma lepa, mada nju nije lako frizirati. Često sam uplitala kosu svojim drugaricama i ubrzo sam stekla popriličan ugled među ostalim devojkama u školi. Dolazile su kod mene petkom popodne, da im upletem kosu za vikend, a ja bih to radila ispred naše kuhinje. Prijateljice bi sedele na stolici, a ja bili stajala iza njih, razgovarajući i uplićući im kosu na popodnevnom suncu. Bila sam vrlo srećna dok sam to radila.“

„Znate sve o uplitanju kose, Mma. Znate i da za to ponekad treba mnogo vremena. Za većinu frizura trebalo mi je sat ili dva, ali bivalo je i da provedem dva dana doterujući šaru. Bila sam vrlo ponosna na sve one krugove i linije, Mma. Bila sam vrlo ponosna.“

„Kad se moje školovanje primaklo kraju, u sebi više nisam gajila ni najmanju sumnju u vezi s onim čime sam želela da se bavim. Bio mi je obećan posao u frizerskom salonu koji je jedna gospođa otvorila u Afričkom tržišnom centru. Videla je moj rad i znala je da mogu da joj

dovedem mnogo mušterija, jer sam bila vrlo poznata kao uplitač kose. Bila je u pravu. Sve moje prijateljice počele su da dolaze u taj salon, iako su sada morale da plate da im napravim frizuru.

„Posle nekog vremena, započela sam vlastiti posao. Pronašla sam malu poslastičarnicu koja je bila pred zatvaranjem i počela tamo. Bilo je tesno, a vodu sam morala da donosim u kofi, ali su sve moje mušterije došle za mnom i rekle da im ne smeta što je novi salon tako mali. Rekle su da je važno imati nekog ko se stvarno razume u kosu i da sam ja baš takva osoba. Jedna od njih je relaa da se neko ko o kosi zna tako mnogo rađa samo jednom ili dvaput u sto godina. Bilo mi je tako milo kad sam to čula i zamolila sam je da napiše to što je rekla. Potom sam platila firmopiscu da prenese to na tablu i prolaznici su zastajali i čitali i gledali me s poštovanjem dok sam stajala tamo sa svojim makazama, spremna da ih šišam. Bila sam vrlo srećna, Mma. Bila sam vrlo srećna.

„Moj biznis je napredovao i naposletku sam kupila i pravi salon. Zatim sam kupila još jedan, i još jedan u Frensistaunu. Sve je išlo odlično, a novac se za sve to vreme samo gomilao u banci. Imala sam toliko novca da stvarno nisam mogla sama da ga potrošim, tako da sam dala jedan deo svom bratu i naložila mu da ga upotrebi da bi mi kupio još nešto za biznis. Kupio mi je prodavnicu i mesto gde se proizvode haljine. Tako sam dobila i fabriku, a to me je učinilo još bogatijom. Bila sam vrlo srećna zbog sveg tog novca i svakog četvrtka sam odlazila u banku da proverim koliko ga imam. Bili su veoma fini prema meni, zato što sam imala taj silan novac, a banke vole ljude s mnogo novca.

„Ali znate li šta nisam imala, Mma? Nisam imala muža. Toliko sam se zaokupila šišanjem kose i pravljenjem para da sam zaboravila da se udam. Pre tri meseca, kad mi je bio četrdeseti rođendan, iznenada sam pomislila: gde ti je muž? Gde su ti deca? Odgovor je glasio

da ih nemam. Stoga sam rešila da nađem muža. Možda je sad prekasno da imam decu, ali barem ću naći muža.

„I šta mislite, Mma, da je to lako? Šta mislite?"

Mma Ramocve je upravo završila s pripremom biljnog čaja i sipala ga je u solju svoje klijentkinje. „Mislim da bi gospođi poput vas trebalo da bude lako", rekla je. „Ne mislim da će vam biti teško."

„Ma nemojte?" odvrátila je Mma Holonga. „A zašto mi neće biti teško?"

Mma Ramocve je oklevala. Odgovorila je ne razmišljajući mnogo i sad se pitala kako da objasni ono što je rekla. Verovao je mislila da će Mma Holonga lako naći muža zato što je bogata. Bogatima je bilo lako da urade bilo šta, čak i da nađu muža. Ali da li je smela to i da kaže? Neće li se Mma Holonga uvredi zbog toga što Mma Ramocve misli da će ona lako naći muža samo zato što je bogata, a ne zato što je lepa ili poželjna?

„Ima mnogo muškaraca...", zaustila je Mma Ramocve, i potom zastala. „Ima mnogo muškaraca koji traže sebi ženu."

„Ali mnoge žene kažu da to uopšte nije tako lako", rekla je Mma Holonga. „Zašto je njima teško, a meni bi trebalo da bude lako? Možete li to da mi objasnite?"

Mma Ramocve je uzdahnula. Najbolje je biti iskren, pomislila je, i stoga prosto rekla: „Novac, Mma. To je razlog. Vi ste žena koja poseduje lanac frizerskih salona. Vi ste bogata žena. Ima mnogo muškaraca kojima se dopadaju bogate žene."

Mma Holonga se zavalila u stolici i osmehnula.

„Tačno, Mma. Čekala sam da vidim da li ćete to i reći. Sad znam da zaista razumete stvari."

„Ali dopali biste im se i zato što ste privlačna žena", dodala je žurno Mma Ramocve. „Tradicionalni bocvanski muškarci vole tradicionalno građene žene. Kao što smo vi i ja, Mma. Mi podsećamo muškarce na to kako je nekad bilo u Bocvani, pre no što su ove moderno građene žene počele da zbunjuju ljude."

Mma Holonga je klimnula, mada nekako odsutno.

„Da, Mma. Moguće je da je to sasvim tačno, ali mislim da ne rešava moj problem. Moram da vam kažem šta se desilo kad sam pustila glas da tražim odgovarajućeg muža. Dogodilo se nešto vrlo zanimljivo." Zastala je.

„Da li biste mi, molim vas, sipali još tog čaja, Mma? Odličan je, a ja sam ponovo žedna."

„To je biljni čaj", rekla je Mma Ramocve, posežući za čajnom. „Mma Makuci moja pomoćnica i ja pijemo ga jer nam pomaže da mislimo."

Mma Holonga je primakla punu solju usnama i bučno srula.

„Kupovaću odsad biljni čaj umesto običnog", izjavila je. „Sladiću ga medom i piti svaki dan."

„Pametno", složila se Mma Ramocve. „Ali, šta je s tom rabotom traženja muža? Šta se dogodilo:"

Mma Holonga se namrštila.

„Vrlo mi je teško", rekla je. „Kad se pročulo, dobila sam mnogo telefonskih poziva. Deset, dvadeset poziva. Sve od muškaraca."

Mma Ramocve je podigla obrvu.

„To je veliki broj muškaraca", rekla je.

Mma Holonga je klimnula glavom.

„Razume se, za neke od njih mi je odmah bilo jasno da ne valjaju. Jedan mi je čak telefonirao iz zatvora i oduzeli su mu telefon. A drugi je bio samo đak, trinaest ili četrnaest godina, čini mi se. Ali s ostalima sam pristala da se vidim i naposljetku završila sa spiskom od četiri imena."

„Dobar broj za biranje", rekla je Mma Ramocve. „Ne baš dugačak spisak muškaraca, ali ni suviše kratak."

Izgledalo je da je Mmi Holonga drago zbog toga. Nesigurno je pogledala Mmu Ramocve.

„Ne mislite da je čudno imati spisak, Mma? Neke moje prijateljice..."

Mma Ramocve je podigla ruku da bi je prekinula. Mnogi njeni klijenti slušali su savete prijatelja, a njeno iskustvo je govorilo da su ti saveti često bili pogrešni. Prijatelji su pokušavali da budu od pomoći, ali su bili skloni da loše posavetuju, umnogome zato što su imali nerealne ideje o tome kakav je u stvari taj prijatelj koji im traži savet. Mma Ramocve je verovala da je obično bolje potražiti savet od nekog koga ne poznajemo ne bilo koga, dabome, jer teško da čovek može da izađe na ulicu i poveri se prvoj osobi koju sretne, već od nekog za koga smo čuli da je mudar. Više i ne pominjemo mudre muškarce i žene, razmišljala je sa setom; njihovo mesto su, čini se, zauzele raznorazne sorte plitkoumnih ljudi glumci i tako neki koji su u svakom trenutku spremni da kažu svoje mišljenje o svim mogućim stvarima. U drugim zemljama je još gore, pomislila je, ali to je počinjalo da se događa i u Bocvani i nije joj se ni najmanje dopadalo. Što se nje same tiče, ne bi dala pet para za mišljenje takvih ljudi; mnogo radije bi saslušala osobu koja je istinski postigla nešto u životu; takve osobe znaju o čemu govore.

„Nisam sigurna, Mma, da bi trebalo toliko da brinete zbog toga šta misle vaše prijateljice“, rekla je. „Mislim da je sastavljanje spiska dobra ideja. Po čemu se spisak za kupovinu ili spisak stvari koje morate da obavite razlikuju od spiska muškaraca? Ja tu ne vidim nikakvu razliku.“

„Drago mi je što tako mislite“, rekla je Mma Holonga. „Štaviše, drago mi je što čujem sve to što kažete.“

Mmu Ramocve su komplimenti oduvek terali da se oseti nelagodno, stoga je žurno nastavila dalje.

„Morate mi pokazati taj spisak“, relda je. „I morate mi reći šta želite da učinim.“

„Želim da se raspitate o tim muškarcima“, odvrtila je Mma Holonga. „Želim da ustanovite koji su među njima zainteresani za moj novac, a koji za mene.“

Mma Ramocve je oduševljeno pljesnula rukama.

„E, to je posao koji mi se dopada“, rekla je. „Da procenjujem muškarce! Muškarci uvek odmeravaju žene i procenjuju ih. Sad imamo priliku da mi njih odmeravamo i procenjujemo. Ovo je baš dobar slučaj.“

„Dobro ću vam platiti“, relda je Mma Holonga, posežući za velikom crnom ručnom torbicom koju je spustila pored stolice. „Budite dobri pa mi recite koliko vam dođem.“

„Poslaću vam račun“, rekla je Mma Ramocve. „Tako mi poslušemo. Tada ćete mi platiti za vreme koje sam vam posvetila.“ Zastala je. „Ali prvo mi morate ispričati o tim muškarcima, Mma. Potrebne su mi neke informacije o njima. Potom ću se dati na posao.“

Mma Holonga se zavalila u stolici.

„Drage volje ću vam ispričati o tim muškarcima, Mma. Počecu od prvog na spisku.“

Mma Ramocve je pogledala u svoju solju. Bila je još uvek dopola puna biljnog čaja. To će možda biti dovoljno dok traje priča o jednom muškarcu, pomislila je, ali ne i za svu četvoricu. Stoga je dohvatila čajnik i ponudila da dopuni solju Mme Holonga pre no što se posvetila svojoj. Bio je to starinski bocvansld način da se stvari obave i Mma Ramocve se ponašala u skladu s njim. Može moderan svet da priča šta hoće, ali još niko nije iznašao bolji način da se stvari obave i, po mišljenju Mme Ramocve, niko nikad i neće.

Peto poglavlje

GOSPODIN DŽ. L B. MATEKONI IMA RAZLOGA ZA RAZMIŠLJANJE

Prošlo je neko vreme pre no što je gospodinu DŽ. L. B. Mekoniju sinulo da Mma Potokvani možda misli da je

on prihvatio njen predlog. Njegovo vlastito sećanje na ono što se zbilo bilo je vrlo jasno. Rekao je:

„Razmisliću o tome, Mma“, što ni slučajno nije isto kao što svako može da vidi kao kad kažete da ćete zaista uraditi nešto. Možda bi bilo bolje da ju je odmah odbio, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio ljubazan čovek i, poput svih ostalih ljubaznih ljudi, nije voleo da govori ne. Bilo ih je, razume se, mnogo koji nisu imali takvih obzira; takvi su bez pardona odbijali ljude, ne mareći da li će im time povrediti osećanja.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je vrlo pažljivo razmišljao. Posle početnog zaprepašćenja, nakon što mu je Mma Potokvani otkrila šta ima na umu, nekoliko časaka je ćutao. U prvi mah je pomislio da je nije dobro čuo i da je rekla da želi da on popravi padobran, baš kao što ga je uvek i molila da popravi ovo ili ono. Ali, naravno, to nije bilo ono što je tražila od njega, jer je u sirotistu bilo mnogo onih koji su bili pozvaniji od njega da se pozabave popravljanjem padobrana. Popravka padobrana podrazumevala je šivenje, pretpostavljao je, a većina vaspitačica je bila vična tome; one su oduvek šile odeću za siročad, krpeći turove na pantalonama dečaka ili parajući porube na okraćalim suknjicama devojčica. Te gospođe su s lakoćom mogle da zakrpe pocepani padobran, čak iako bi taj padobran posle toga imao zakrpu napravljenu od dečijih pantalona. Ne, to nije bilo ono što je Mma Potokvani imala na umu.

Njena sledeća primedba je odagnala svaku nejasnoću.

„To je dobar način da se prikupi novac“, rekla mu je. „Prošle godine je uspelo. Onaj čovek s radija onaj poznati s čudnim glasom pristao je da skoči. Pa onda ona devojka što je umalo postala mis Bocvane, i ona je rekla da će skočiti. Skupili su mnogo novca. Mnogo.“

„Ali ja ne umem da skačem“, pobunio se gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nisam se nikad vozio avionom. Ne bih želeo ni da skačem iz njega.“

Mma Potokvani kao da ga nije čula.

„To je vrlo lako. Razgovarala sam s nekima iz Letačkog kluba i oni kažu da mogu da vas nauče. Imaju i knjigu, znate, u kojoj je nacrtano kako da držite stopala kad slećete. Vrlo je jednostavno. Čak bih i ja to mogla.”

„Pa što onda ne skočite?” odvratio je, ali nedovoljno glasno da bi ga čula, jer je Mma Potokvani nastavila kao da nije rekao ni reč.

„Nema razloga da se plašite”, rekla je. „Mislim da će taj let kroz vazduh biti baš prijatan. Mogli biste da se spustite na neko od naših polja, a ja ću naložiti jednoj od vaspitačica da vam odmah posluži kolač. Imamo i nosila. Možemo i njih da donesemo, zlu ne trebalo.”

„Neću to da radim”, hteo je da kaže gospodin Dž. L. B. Matekoni, ali iz nekog razloga su te reči iz njega izašle kao: „Razmisliću o tome.”

Sad mu je bilo jasno da je to bila greška. Razume se, neće biti teško ispraviti je. Potrebno je samo da telefonira Mmi Potokvani i kaže joj, što nedvosmislenije i konačnije može, da je razmislio i odlučio da neće. Biće mu drago da da novčani prilog onome koga bude uspela da ubedi da skače, ali ta osoba, sa žaljenjem joj saopštava, neće biti on. To je bio jedini način s Mmom Potokvani. S njom je čovek morao da bude odlučan, baš kao što je onomad bio odlučan u vezi s pumpom. S takvom ženom potrebno je zauzeti čvrst stav.

Problem u vezi sa zauzimanjem stava kod takvih žena bio je, razume se, u tome što je to malo značilo. Na kraju krajeva, muškarac nije dorastao ženi, pogotovo ako je ta žena bila neko poput Mme Potokvani. Jedino što se može jeste da izbegavate situacije u kojima bi žena mogla da vas satera u čošak. A to je teško, jer žene imaju načina da osiguraju da budete glatko dovedeni u bezizlaznu situaciju, što je bilo upravo ono što ga je snašlo. Trebalo je da bude pažljiviji. Trebalo je bude na oprezu čim ga je ponudila kolačem. Sad mu je bilo jasno da je to bila njena tehnika; baš kao što je Eva iskoristila jabuku da bi

uhvatila Adama u zamku, Mma Potokvani je upotrebila voćni kolač. Voćni kolač, jabuke; sve je to isto. Kako su muškarci blesavi i slabi!

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je bacio pogled na svoj sat. Bilo je već devet izjutra, a on je u servis morao da dolazi najkasnije u osam. Šegrti su imali pune ruke posla tog jutra su predi bili sve sami jednostavni poslići i po svoj prilici je mogao da ih ostavi da rade, ali nije voleo da ih predugo ostavlja same u servisu. Pogledao je kroz prozor. Dan je bio prijatan, ne prevruć za to doba godine, i bilo bi lepo izvesti se van grada i samo šetati stazama. Međutim, nije mogao to da uradi, jer je morao da misli na svoje mušterije. Bilo je najbolje da prestane da razmišlja o tome i nastavi s poslom kao i obično. Bilo je auspuha koje je valjalo prekontrolisati, guma koje je valjalo promeniti, obloga kočnice koje je valjalo obnoviti; to su bile zaista važne stvari, a ne tamo neki nečuveni skok s padobranom koji je smislila Mma Potokvani i koji on, uostalom, nije ni nameravao da izvede. To je moglo da se reši uz malo hrabrosti. Bilo je potrebno samo da podigne slušalicu i kaže Mmi Potokvani da neće. Zamišljao je tok razgovora.

„Neću, Mma. To je sve: neću.“

„Šta nećete?“

„Neću to da uradim.“

„Kako to mislite, nećete?“

„Kad kažem da neću, mislim da neću. To mislim. Neću.“

„Nećete? Aha.“

Tako je, barem, izgledalo u teoriji. Ako bi stvarno zapoduo takav razgovor, sva je prilika da bi bilo znatno teže od toga. Ali makar je imao ideju šta bi mogao da kaže i kojim tonom bi to trebalo da učini.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je, pokušavajući i umnogome uspevajući da ne razmišlja o padobranima i avionima, pa čak ni o nebu, krenuo na kratak put od svoje kuće do Brzih motora Tlokvenga. Taj put je prelazio tako često da je znao svaku džombu na drumu, svaku

kapiju pored koje je prolazio i, što je čudno, ljude, koje je najčešće uvek viđao kako stoje na istim mestima. Ljudi vole svoja mesta, razmišljao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Tu je bio onaj prilično odrpan čovek, koji je stalno tumarao ulicom Maratadiba, izgledajući kao da je nešto izgubio. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je verovao da je to otac služavke koja je radila u nekoj od tamošnjih kuća i da mu je ona ustupila praznu sobu u svom stanu. To je bilo lepo od kćerke, naravno, ali da je gospodin Dž. L. B. Matekoni bio taj čovek ili, uostalom, njegova kćerka, smatrao bi da bi oca koji je malčice zbunjen najbolje bilo vratiti nazad u selo ili, čak, u neku od čobanskih postaja izvan naselja. U selu bi mogao da stoji i posmatra šta se događa oko njega ne pomerajući se s mesta. Mogao je da čuva stoku, koja je starijem svetu bila veoma važna, a to je bio i dobar način da vreme prođe. Moglo je toliko toga da se nauči samo posmatrjem goveda i uočavanjem razlike u njihovoj boji. To je bilo dovoljno da zaokupi čoveka.

Zatim, odmah iza ugla, u ulici Boteli, petkom i subotom mogla su se videti vrlo zanimljiva kola parkirana u senci trnovog drveta. Kola su pripadala bratu čoveka koji je živeo u jednoj od kuća u ulici Boteli. On je bio kasapin iz Lobatsea, a u Gaboron je dolazio vikendom, koji je za njega počinjao petkom izjutra. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je video njegovu kasapnicu dole u Lobatseu. Bila je velika i moderna, sa slikom krave na bočnom zidu. Pored toga, taj čovek je posedovao i gipsarski biznis, tako da je gospodin Dž. L. B. Matekoni pretpostavljao i da je prilično dobrostojeći, barem po merilima Lobatsea, ako ne i onima u Gaboronu. Međutim, nije njegovo blagostanje bilo ono što ga je izdvajalo u očima gospodina Dž. L. B. Matekonija; bila je to činjenica da je imao dobar automobil i da je očigledno vodio računa o njemu.

Marka automobila bila je „rover 90“, iz 1955, tako da je bio veoma star. Bio je ofarban u plavo, a spređa je imao srebrni bedž na kojem je bio prikazan čamac s

visokim pramcem. Kad se prvi put provezao pored njega, gospodin Dž. L. B. Matekoni je stao da ga pogleda i uočio je kvalitetnu crvenu kožu na sedišta i blistavo srebro poluge menjača. Međutim, nije ga impresionirala spoljašnjost; impresionirala ga je spoznaja o onome što se nalazilo unutra: spoznaja o motoru 2,6l s ručnim menjačem i čuvenom opcijom slobodnog hoda. To je bilo nešto što se danas retko sreće i, odista, gospodin Dž. L. B. Matekoni je jednog dana doveo svoja dva šegrta da vide automobil, kako bi stekli predstavu o tome kako izgleda fina tehnika. Znao je, naravno, da su izgledi za to mali, ali ipak je pokušao. Šegrti su zazviždali, a stariji, Čarli, rekao je:

„Ovo su baš dobra kola, Rra! Čoveče!" Ali čim je gospodin Dž. L. B. Matekoni samo na trenutak okrenuo leđa, isti taj šegrt se prignuo da bi se divio sopstvenom odrazu u bočnom retrovizoru automobila.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je tada shvatio da je stvar beadežna. Između njega i tih mladića nalazio se jaz koji se nije mogao premostiti. Šegrt je priznao da je reč o dobrom automobilu, ali da li je zaista shvatio šta ga to čini tako dobrim? Čisto je sumnjao da jeste. Njih su impresionirali spojleri i blistave alumijumske ratkapne na točkovima koje proizvođači ovih dana stavljaju na automobile; stvari koje pravom automehaničaru poput gospodina Dž. L. B. Matekonija nisu značile ama baš ništa. To su bili spoljašnji dodaci, ukrasi koji su se najčešće dodavali upravo zato da ostave utisak na one koji se ne razumeju u automobile. Za pravog automehaničara, lepota je ležala u preciznosti i složenosti hiljada pokretnih delova u nedrima automobila: poluga, zupčanika, klipova. To su bile bitne stvari, a ne oni beživotni delovi čija je jedina svrha bila da sijaju na suncu.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je usporio i zagledao se u dobra kola pod trnovim drvetom. Istovremeno je uznemireno primetio da ispod kola ima nečega nečega

što običan posmatrač tu bi primetio, ali što njemu nije moglo da promakne. Priteravši kamionet uz ivičnjak, isključio je motor i izašao napolje. Zatim se, prišavši plavom „roveru“, spustio na sve četiri i zagledao u pomrčinu ispod šasije. Da, posredi je bilo baš ono što je i mislio; legao je potrbuške i zavukao se pod kola da bi bolje pogledao. Bio mu je potreban samo trenutak da shvati šta ne valja, naravno, ali ga je ono što je video nateralo da naglo uzdahne. Na tlo ispod automobila iscurila je lokva ulja, zacrnivši pesak.

„Šta to radite, Rra?“

Glas je iznenadio gospodina Dž. L. B. Matekonija, ali se ovaj ipak nije prevario da naglo podigne glavu; to je bilo nešto što su šegrti stalno radili. Često su umeli da udare glavom o donji deo automobila kad bi ih trgla zvonjava telefona ili neki drugi zvuk. Normalna je ljudska reakcija da podignete glavu i pogledate oko sebe kad vas nešto uznemiri, ali automehaničar brzo nauči da to kontroliše. Ili bi barem trebalo da bude tako; šegrti to nisu naučili i sumnjao je da će ikad i naučiti. Mma Makuci je, dabome, to shvatila i jednom je nestašno uzviknula Čarlijevo ime dok je ovaj ležao pod kolima.

„Čarli“, uzviknula je, i usledio je tup udar kad je kukavni momak sedajući lupio glavom o karter automobila. Gospodin Dž. L. B. Matekoni baš i nije odobravao tu malu šalu, ali mu je bilo teško da suzdrži osmeh kad ju je video. „Samo sam proveravala da li si dobro“, doviknula je Mma Makuci. „Pazi glavu tamo dole. Takav mozak valja čuvati, znaš.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se izmigoljio ispod kola i ustao, otresajući pantalone. Kao što je i mislio, bio je to kasapin lično, korpulentan muškarac debelog vrata, kao u bika. Već na prvi pogled se videlo da je bogat, čak i onom ko nije znao za kasapnicu i gipsarski biznis, pa čak ni za ova divna kola s njihovim srebrnim bedžom.

„Gledao sam vaša kola, Rra“, rekao je. „Ležao sam pod njima.“

„Znam“, odvratio je kasapin. „Video sam kako vam noge vire ispod njih. Bilo mi je jasno da je neko pod mojim kolima.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se osmehnuo. „Sigurno se pitate šta sam radio, Rra.“

Kasapin je klimnuo glavom.

„Tačno. Baš sam se to pitao.“

„Vidite, ja sam automehaničar“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Oduvek imam veoma visoko mišljenje o ovim kolima. To su veoma dobra kola.“

Kao da se kasapin malo opustio.

„Aha, sad mi je jasno, Rra. Vi ste jedan od onih koji znaju vrednost starih modela kao što je ovaj. Nema problema, samo se vi opet zavucite dole i razgledajte.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uviđao velikodušnost ove ponude. Leći će opet pod kola, ali ne samo iz puke radoznalosti. Biće to zato da bi ih popravio. Mora da ispriča kasapinu ono što je video.

„Dole je ulje, Rra“, zaustio je. „Kola vam puštaju ulje.“

Kasapin je podigao ruku, gestom koji je pokazivao umor. Uvek ima ulja. To je rizik kod starih kola. Ulje; miris gume koja gori; misteriozan zveket: stara kola su kao divljina u noći uvek ima čudnih zvukova i mirisa. Stalno ih je vozio u servis, gde su opravljali sad ovo, sad ono, ali su se ti problemi opet pojavljivali. A sad je tu bio još jedan automehaničar ovoga čak nije ni poznavao koji je pričao nešto o curenju ulja.

„Odranije imam problema s uljem“, rekao je. „Uvek curi i uvek moram da ga dosipam. Kad god putujem ovamo iz Lobaea, moram da dosipam ulje.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se namrštio.

„To nije dobro, Rra. Ali ne bi trebalo da je tako. Da se onaj ko vam servisira kola postarao da gumeni zaptivač na cilindru za ulje stoji kako valja, ovo se ne bi događalo.“

Zastao je. „Mogu da vam popravim ovo. Biće gotovo za deset minuta.“

Kasapin ga je pogledao.

„Ne mogu sada da teram kola kod vas u servis“, rekao je. „Moram da razgovaram s bratom o našem sestriću. Dečko je problematičan, znate, i moramo da smislimo šta ćemo da radimo. Uostalom, neću valjda da plaćam gomilu automehaničara da popravljaju ova kola. Već sam mnogo para Ostavio u servisu.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je spustio pogled. „Ne bih vam naplatio, Rra. Nisam vam se zato ponudio.“

Usledilo je nekoliko trenutaka tišine. Kasapin je pogledao u gospodina Dž. L. B. Matekonija i odmah shvatio s kakvim čovom ima posla. Shvatio je i da je njegova pretpostavka da će gospodin Dž. L. B. Matekoni tražiti da mu plati bila krajnje pogrešna procena situacije; jer u Bocvani je još uvek bilo ljudi koji su imali vere u stare bocvanske običaje i bili spremni da učine drugome samo zato da bi mu pomogli, ne očekujući ništa zauzvat. Ovaj čovek koga je zatekao pod svojim kolima bio je jedan od takvih. Ipak, već je platio veliku sumu novca onim automehaničarima, a oni su ga uveravali da je sve u redu. A kola su, najzad, radila prilično dobro, čak iako je postojao taj mali problem s uljem.

Kasapin se namrštio i zavukao prste pod okovratnik, isteži ga, kao da je hteo da ga razvuče. „Rekao bih da je s mojim kolima sve u redu“, odvratio je naposletku. „Mislim da grešite, Rra.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmahnuo glavom. Ne govoreći ništa, pokazao je rub tamne mrlje od ulja koja se razaznavala ispod šasije automobila. Kasapin je pratio pogledom njegovu ruku, da bi potom energično odmahnuo glavom.

„Nemoguće“, rekao je. „Servis u koji idem je dobar. Dobro im plaćam da mi održavaju kola. Vazda petljaju nešto oko motora.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je podigao obrvu.

„Vazda petljaju? Ko su ti ljudi?“ upitao je.

Kasapin mu je rekao naziv servisa i gospodinu Dž. L. B. Matekoniju je istog trenutka bilo sve jasno. Godinama je već nastojao da poboljša mišljenje o automehaničarskom esnafu, ali šta god da su on i drugi poput njega pokušavali da urade, uvek su ih u tome ometali postupci ljudi kao što su automehaničari ovog kasapina; ako su uopšte i bili automehaničari gospodin Dž. L. B. Matekoni je gajio veliku sumnju u kvalifikacije nekih od njih.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je izvadio maramicu iz džepa i obrisao čelo.

„Dozvolite da pogledam motor, Rra“, rekao je. „Mogu začas da proverim nivo ulja. Tada ćemo znati da li možete bezbedno da se odvezete da vam doliju ulje“

Kasapin je načas oklevao. Bilo je nečega ponižavajućeg u tome da ga ovako pozivaju na odgovornost, a opet, bilo bi ružno od njega da odbije ponuđenu pomoć. Ovaj čovek je očigledno bio iskren i izgledalo je da zna o čemu priča, stoga je posegao u džep i izvadio ključeve od kola, otvorio vozačeva vrata i povukao polugu koja je otvarala poklopac motora.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je s poštovanjem uzmakao. Otvaranje ovakvog motora starijeg i od same Republike Bocvane - bio je poseban trenutak i nije želeo da pokaže nedoličnu radoznalost dok se taj biser tehnike pojavljivao na svetlu dana. Stoga je ostao na svom mestu i samo se malo nagnuo napred kada je poklopac motora bio podignut; potom je naglo uzdahnuo i začutio ali ne usled divljenja, kao što je očekivao, već u šoku. Jer to uopšte nije bio s ljubavlju održavan motor „rovera 90“ iz 1955; umesto toga, video je motor nabudžen od najrazličitijih delova. Klimavi karburator novije proizvodnje i loše izrade; moderan filter za ulje, adaptiran i pričvršćen za jedini originalan deo koji je mogao da razazna veliki, masivan blok motora, ugrađen u taj automobil pre mnogo godina, onda kad je proizveden.

Barem je to ostalo netaknuto, ali u kakvom je društvu moralo da boravi!

Kasapin ga je s iščekivanjem pogledao.

„Dakle, Rra, šta kažete?”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije znao kako da počne. Ima trenutaka kad automehaničar mora da saopšti loše vesti. To nikad nije lako i čovek bi često želeo da postoji način da zaobiđe surovu istinu. Međutim, postoje situacije kad baš ništa ne može da se učini i pribojavao se da je ovo jedna od njih.

„Žao mi je, Rra”, zaustio je. „Ovo je jako žalosno. S ovim automobilom je učinjeno nešto strašno. Delovi motora...” Začutao je. Ono što je učinjeno bio je takav akt automehaničarskog vandalizma da

gospodin Dž, L. B. Matekoni nije mogao da nađe reči kojima bi izrazio ono što je osecao. Stoga se samo okrenuo i odmahnuo glavom, kao neko kome je pred očima uništeno veliko umetničko delo, poput biserja bačenog pred svinje.

Šesto poglavlje

GOSPODIN MOPEDI BOBOLOGO

Mma Holonga se zavalila u stolicu i zatvorila oči. Mma Ramocve je s druge strane stola posmatrala svoju klijentkinju. Primetila je već da je nekim ljudima lakše da svoju priču ispričaju zatvorenih očiju ili spuštenog pogleda, ili zagledani negde u daljinu u nešto čega tamo u stvari nema. Nije joj smetalo; važno je bilo da se klijenti osećaju prijatno i pričaju bez ustezanja. Možda Mmi Holonga nije bilo lako da govori o ovome, jer su posredi bila osećanja, a ako joj je zatvaranje očiju olakšavalo

stvar, tada je to za Mmu Ramocve bila dobra ideja. Jedan od njenih klijenata, stideći se onoga što je morao da kaže, govorio je prekrivši lice rukama; to je bilo vrlo nezgodno, a ono što je rekao bilo je daleko od jasnog. Mma Holonga, koja joj se obraćala iz svoje pomrčine, barem je govorila savršeno razgovetno.

„Poću od muškarca koji mi se najviše dopada“, rekla je. „U svakom slučaju, barem mislim da mi se on najviše dopada.“

Što se onda ne uda za njega? pomislila je Mma Ramocve. Ako vam se muškarac dopada, valjda možete da se pouzdate u vlastiti sud? Mada ne, ima muškaraca koji su dopadljivi očaravajući, štaviše ali su za žene opasni: Note Mokoti, pomislila je Mma Ramocve. Njen sopstveni bivši muž Note Mokoti bio je ženama neizrecivo privlačan i tek bi kasnije otkrile kakav je u stvari. Mma Holonga je, prema tome, bila u pravu: muškarac koji vam se dopada možda nije onaj pravi.

„Pričajte mi o tom muškarcu“, rekla je Mma Ramocve. „Čime se bavi?“

Mma Holonga se osmehnula.

„On je učitelj.“

Mma Ramocve je pribeležila ovaj podatak na parče papira. Prvi muškarac, napisala je. Učitelj. Bio je to važan podatak, jer su u Bocvani svi imali svoje mesto i jedna jedina reč mogla je da opiše ceo svet. Učitelji su u Bocvani uživali poštovanje, čak i pored toga što su se mnogi stavovi menjali. Nekad je, dabome, položaj učitelja bio još značajniji i svi su priznavali njegov moralni autoritet. Danas je bilo više onih koji su učili i sticali diplome i svedočanstva i ti su ljudi za sebe smatrali da su u svakom pogledu ravni učiteljima. Međutim, često nisu bili, jer su učitelji posedovali mudrost, što nije bio slučaj s mnogima od onih koji su posedovali kvalifikacije na papiru. Najmudriji čovek koga je Mma Ramocve poznavala njen otac Obed Ramocve nije posedovao svedočanstvo s Kembridža, pa čak ni svedočanstvo o završenoj osnovnoj

školi, ali to nije značilo ništa. Posedovao je mudrost, a to je značilo mnogo više.

Bacila je pogled kroz prozor kad je Mma Holonga počela da objašnjava ko je taj učitelj. Pokušala je da se koncentriše, ali ju je pomisao na oca vratila u Močudi, uspomenama koje je to selo čuvalo za nju; na letnja popodneva kad se nije dešavalo ništa sem vrućine i kad je izgledalo da se nikad ništa ne može ni desiti; kad je čovek imao vremena da u predvečerje sedi pred kućom i promatra ptice koje su se vraćale u svoja prenočišta na drveću i zapadno nebo koje se bojilo rumenilom dok je sunce padalo nad kalaharijem; kad je izgledalo da ćete zauvek imati petnaest godina i zauvek ostati tu u Močudiju. I kad još niste znali šta će vam svet doneti; da život koji ste za sebe zamišljali negde drugde možda neće biti tako dobar kao onaj koji već imate. Sad, nije da je to bio slučaj sa životom Mme Ramocve, koji je, sve u svemu, bio srećan; ali s mnogim drugim jeste ispostavljalo se da su mirni dani u rodnom selu bili najlepši od svih.

Misli Mme Ramocve prekinula je Mma Holonga. „Učitelj, Mma“, rekla je druga žena. „Kažem, on je učitelj.“

„Izvinite“, odvrtila je Mma Ramocve. „Odlutala sam načas u mislima. Učitelj. Da, Mma, to je lep posao, uprkos drskosti današnje mladeži. Još uvek je lepo biti učitelj.“

Mma Holonga je potvrdno klimnula glavom, priznajući istinitost ovog opažanja.

„Zove se Bobologo. Učitelj je u onoj školi blizu kapije Univerziteta. Znae na koju mislim.“

„Često prolazim pored nje“, rekla je Mma Ramocve. „Jednako kao i gospodin Dž. L. B. Matekoni, čovek koji vodi ovaj servis iza nas; njegova kuća je u blizini škole i kaže da često može da čuje decu kako pevaju, ako vetar duva iz tog pravca.“

Mma Holonga je slušala ovo, ali je nije interesovalo. Nije poznavala gospodina Dž. L. B. Matekonija i nije mogla da ga zamisli kao što je Mma Ramocve u tom

trenuuku mogla kako stoji na svojoj verandi, osluškujući dečije pevanje.

„Taj čovek se zove gospodin Mopedi Bobologo, iako nije kao oni poznati Bobologovi. Ovaj je visok i mršav, zato što potiče sa severa, a tamo su ljudi često visoki. Poput drveća. Tamo na severu su baš poput drveća.

„Vrlo je pametan čovek, ovaj Bobologo. Zna sve o svemu. Pročitao je mnogo knjiga i ume da vam ispriča sve što u njima piše. Ova knjiga kaže ovo. Ona knjiga kaže ono. Zna sadržaj mnogih knjiga.”

„Oh”, izustila je Mma Ramocve. „Postoji mnogo, mnogo knjiga. I stalno se pojavljuju nove. Teško ih je sve pročitati.”

„Nemoguće ih je sve pročitati”, rekla je Mma Holonga. „Čak i oni vrlo pametni ljudi s Univerziteta u Bocvani kao što je profesor Tlou ne pročitaju baš sve.”

„Mora da im je teško zbog toga”, primetila je zamišljeno Mma Ramocve. „Da je vaš posao da čitate knjige, a da nikad ne možete da ih pročitate sve. Pomislite da ste pročitali sve knjige i odjednom shvatite da se pojavilo nekoliko novih. Šta onda? Morate da počnete iz početka.”

Mma Holonga je slegla ramenima.

„Ne bih znala. Mada, pretpostavljam da je sa svakim poslom isto. Eto, frizeraj. Taman završite uplitanje jedne frizure, a dođe vam nova mušterija s neupletenom kosom. I tako unedogled. Nikad ne završavate posao ” Zastala je. „Čak i vi, Mma. Eto, pogledajte sebe. Resite jedan slučaj i onda neko zakuca na vrata i dobijete drugi. Vaš posao nije nikad gotov.”

Obe su načas začutale, razmišljajući o beskrajnoj prirodi posla. To je tačno, mislila je Mma Ramocve, ali svakako nije nešto oko tega se valja suviše zabrinjavati. Da nije tačno, tada bi čovek možda imao stvarnog razloga za brigu.

„Recite mi još nešto o tom gospodinu Bobologou”, rekla je Mma Ramocve. „Da li je ljubazan?”

Mma Holonga je načas razmislila. „Mislim da jeste. Videla sam ga kako se osmehuje đacima i nikad nije grubo razgovarao sa mnom. Mislim da je ljubazan.“

„Dobro, a što je onda neoženjen?“ upitala je Mma Ramocve. „Ili mu je možda žena umrla?“

„Imao je ženu“, odvrátila je Mma Holonga, „ali je umrla. Nije stigao da se ponovo oženi, jer je bio previše zauzet čitanjem. Sad misli da je vreme.“

Mma Ramocve je pogledala kroz prozor. Nešto nije bilo u redu s tim gospodinom Bobologoom; prosto je osećala. Stoga je na parčetu papira zapisala: *Nema ženu. Čita knjige. Visok i mršav.* Podigla je pogled. Neće nam trebati dugo da završimo s gospodinom Bobologoom, razmišljala je; tada ćemo moći da pređemo na drugog, trećeg i četvrtog muškarca. Kod svakog od njih paviće se neki razlog za zabrinutost, pesimistično je pomislila, ali se potom ispravila, podsetivši se da nema svrhe da odustaje od slučaja još pre no što je i počela. Klovis Andersen, autor knjige *Načela privatnog istraživanja*, ne bi nikad tolerisao tako nešto. *Budite samouvereni*, pisao je a Mma Ramocve se sećala svakog retka *Sve će se otkriti u dobar čas. Vrlo je malo situacija u kojima istinite činjenice čekaju da se spotaknete o njih. I nikad, ali nikad nemojte donositi odluku pre no što počnete s istragom.*

To je bio mudar savet, a Mma Ramocve je bila rešena da ga se pridržava. I tako je, dok je Mma Holonga nastavljala priču o gospodinu Bobologou, namerno mislila o pozitivnim stranama čoveka koga joj je opisivala. A bilo ih je mnogo. Bio je uredan, čula je, i nije previše pio. Jednom prilikom, kad su zajedno obedovali, postarao se da ona dobije veće parče mesa, a on je uzeo manje. To je bio vrlo dobar znak, zar ne? Muškarac koji je tako postupio zasigurno ima mnogo dobrih osobina. I, naravno, bio je obrazovan, što je značilo da bi mogao koječemu da podučiti Mmu Holonga i unapredi njene poglede na život. Sve ovo je bilo pozitivno, a opet, nešto tu nije bilo u redu i nikako joj nije uspevalo da rasprši svoju

sumnju. Gospodin Bobologo ima neki prikriveni motiv. Novac? Taj je očigledan, ali da nema još neki?

Mma Holonga je upravo završila svoje izlaganje za to prepodne, kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni stigao u servis. Bio je obuzet svojim susretom s kasapinom i jedva je čekao da Mmi Ramocve ispriča o njemu. Čuo je već ranije za onaj drugi servis, a s vremena na vreme je i viđao rezultate njihove nestručnosti, kad bi se neka od njihovih nezadovoljnih mušterija prebacila u Brze motore Tlokvenga. Međutim, ti slučajevi nisu bili ništa u poređenju s namernom prevarom a odista nije bilo drugog izraza za to koju je otkrio njegov letimičan pogled na motor „rovera 90". Posredi je bilo sračunato i dugotrajno nepoštenje, na štetu čoveka koji im je verovao i, što je možda bilo još šokantnije, na štetu važnog automobila poverenog im na brigu. To je bio naročito veliki prestup: automehaničar ima dužnost prema vozilu, a ovi su dokazano propuštali da ispune tu dužnost. Savestan automehaničar neće nikad namerno izložiti motor stresu. Motori imaju svoje dostojanstvo da, to je pravi izraz a gospodin Dž. L. B. Matekoni, kao jedan od najboljih automehaničara u Bocvani, nije se libio da upotrebljava takve izraze. To je bilo pitanje morala. Da, bilo je baš to.

Parkirajući svoj kamionet na uobičajenom mestu ispod deta akacije pored servisa gospodin Dž. L. B. Matekoni je razmišljao o čistom bezobrazluku tih ljudi. Zamišljao je kasapina kako odlazi u servis i opisuje im neki problem i kako ga, kad dođe da preuzme kola, uveravaju da su sve sredili i da je sada sve u redu. Možda su mu čak pričali laži o tome kako s mukom nabavljaju delove; bio je ubeđen da su mu naplaćivali kao za originalne rezervne delove, koji su, inače, morali da se naručuju od specijalnog dilera u južnoj Africi ili čak iz Engleske, koja je tako daleko. Zamišljao je fabriku u Engleskoj u kojoj se proizvode automobili marke „rover"; pod sivim nebom, iz kojeg pada kiša koje oni tamo imaju

u izobilju, dok je u Bocvani ima tako malo; a razmišljao je i o onim Englezima, njegovoj sabraći automehaničarima, koji stoje pored metalnih strugova i bušilica kojima proizvode te predivne delove mašinerije. Kako bi se oni osećali, razmišljao je, da znaju da tamo negde daleko, u Bocvani, postoje beskrupulozni automehaničari, spremni da strpaju raznorazne neodgovarajuće delove u motor koji su oni s toliko ljubavi napravili? Šta bi mislili o Bocvani da to znaju? Sama pomisao na to dovela ga je do besa. A bio je siguran da će i Mma Ramocve deliti njegovo mišljenje kad joj bude rekao za ovo. Primetio je kako reaguje kad čuje za neki zločin. Prvo učuti, a potom odmahne glavom, da bi tek potom izrekla neku primedbu koja izražava tačno ono što oseća, ali na način na koji to on ne bi nikad uspeo. On je bio čovek koji je umeo s mašinerijom, sa zavrtnja i maticama, ali ne i s rečima. Međutim, umeo je da ceni prave reci kad bi ih čuo, a naročito kad bi došle od Mme Ramocve, koja je, po njegovom mišljenju, govorila u ime cele Bocvane.

Umesto da u servis uđe kroz radionicu, gospodin Dž. L. B. Matekoni je krenuo okolo, ka vratima Prve damske detektivske agencije. Bila su redovno širom otvorena, tako da su kokoške ponekad ulazile i nervirale Mmu Makuci kljuckajući po podu oko njenih nogu, ali danas su bila zatvorena, što je nagoveštavo da su Mma Ramocve i Mma Makuci izašle ili da se unutra nalazi klijent. Gospodin Dž. L. B. Matekoni se sagnuo da oslušne čuju li se neki glasovi kroz ključaonicu i uto su se vrata, upravo dok se saginjao, otvorila s unutrašnje strane.

Mma Holonga je zaprepašćeno zurila u gospodina Dž. L. B. Matekonija, presamićenog gotovo nadvoje. Napola se okrenula Mmi Ramocve.

„Tu je neki muškarac“, rekla je. „Tu je neki muškarac koji prisluškuje.“

Mma Ramocve je prostrelila gospodina Dž. L. B. Matekija pogledom punim upozorenja.

„Mislim da je povredio leđa, Mma. Zato tako stoji. Uostalom, to je samo gospodin Dž. L. B. Matekoni, vlasnik servisa. Ima pravo da stoji tu. I sasvim je bezopasan.“

Mma Holonga je ponovo pogledala u gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji je, osećajući da mora da potvrdi objašnjenje Mme Ramocve, stavio ruku na leđa i pokušao da deluje kao da ga mnogo boli.

„Mislim da je pokušavao tla nas prisluškuje“, rekla je Mma Holonga. „To je ono što ja mislim, Mma.“

„Ma ne, ne bi on to“, odvrtila je Mma Ramocve. „Ponekad muškarci naprosto stoje na nekom mestu. Mislim da je baš to radio.“

„Shvatam“, rekla je Mma Holonga, prolazeći pored gospodina Dž. L. B. Matekonija i pogledavši ga iskosa. „Idem sad, Mma. Ali čekaću da mi se javite.“

„Eto ti sad!“ ređa je Mma Ramocve dok su gledali Mmu Holonga kako ulazi u svoja kola. „Ovo je bilo vrlo neprijatno. Šta ti je trebalo da prisluškuješ kroz ključaonicu?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se nasmejavao.

„Nisam prisluškivao. To jest, nisam prisluškivao, već sam pokušavao da čujem. ..“ Glas mu je utihnuo. objašnjenje mu baš nije išlo od ruke.

„Da li sam zauzeta?“ dovršila je umesto njega Mma Ramocve. „Je li to bilo to?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je potvrdno klimnuo.

„To i ništa više.“

Mma Ramocve se osmehnula.

„Mogao si da pokucaš i kažeš kuc, kuc. Tako uvek radimo, zar ne?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je ćutke prihvatio prekor. Nije želeo da se raspravlja s Mmom Ramocve oko ovoga; jedva je čekaao da joj ispriča o kasapinovom automobilu i žudno je gledao u pravcu čajnika. Mogli bi da sednu i da joj uz šolju biljnog čaja kaže za strahotu koju je slučajno otkrio, a ona bi mu rekla šta mu je činiti. Stoga je rekao kako je baš žedan, jer je vrlo vruće, a Mma

Ramocve je odmah predložila da popiju čaj. Umela je da oseti kad je imao nešto na umu, a dužnost supruge je izvesno da sasluša muža onda kad ga nešto muči. Sad, jeste da još uvek nam supruga, pomislila je; ja sam samo verenica. Ali ipak, čak i verenice bi trebalo da umeju da saslušaju i da posavetuju isto onako kako to čine supruge. Stoga je pristavila čajnik i seli su da popiju svoj biljni čaj zajedno, u senci drveta akacije, pored parkanog kamioneta gospodina Dž. L. B. Matekonija. A u krošnji iznad njih, afrička siva golubica posmatrala ih je s grane, ćutke, pre no što je odletela u potragu za svojim izgubljenim mužjakom.

Mma Ramocve je na priču gospodina Dž. L. B. Matekonija reagovala baš onako kako je i mislio da hoće. Rasrdila se; ne onako glasno kako se rasrde neki drugi ljudi, već tiho, pokazujući svoju srdžbu samo skupljenim usnama i pogledom koji je odavao šta oseća. Nije bila u stanju da toleriše nepoštenje, za koje je smatrala da ugrožava samu suštinu odnosa među ljudima. Ako ne možete da računate na to da drugi ljudi misle ono što govore ili da će uraditi ono što su rekli da će uraditi, život bi mogao da postane krajnje nepredvidljiv. Činjenica da možemo da verujemo jedni drugima omogućava izvršavanje jednostavnih zadataka koji čine život. Sve se zasniva na poverenju, čak svakodnevnih stvari poput prelaska ulice koje iziskuje veru da će vozači automobila da budu pažljivi do kupovine namirnica od prodavca pored drumova, kome verujete da vas neće otrovati. To je lekcija koju smo naučili još kao deca, kad su nas roditelji bacali uvis i dočekivali u svoje iščekujuće ruke. Verovali smo da će te ruke biti tamo, i bile su.

Pošto je saslušala priču gospodina Dž. L. B. Matekonija, Mina Ramocve je neko vreme ćutala.

„Znam taj servis“, rekla je. „Nekada davno, kad sam tek kupila svoj mali beli kombi, odlazila sam kod njih. To je, razume se, bilo pre no što sam prešla u Brze motore Tlokvenga.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pažljivo slušao. Ovo je objašnjavalo stanje u kojem je bio mali beli kombi onda kad ga je prvi put video. Pretpostavljao je da su izanđali kočioni diskovi i labavo kvačilo rezultati nemara same Mme Ramocve, a ne posledica toga kako su kombi održavali ako se to uopšte moglo tako nazvati Prvoklasni motori, kako su imali drskosti da se nazovu. Sama pomisao naterala je njegovo srce da preskoči jedan otkucaj; Mma Ramocve je lako mogla da doživi nesreću zbog neispravnih kočnica, a da se to dogodilo, možda je nikad ne bi upoznao i ne bi bio ono što je danas verenik jedne od najboljih žena u Bocvi. Bilo mu je, međutim, jasno da od takvog razmišljanja nema vajde. Istorija je vrvela od događaja koji su sve promenili, a koji su za dlaku mogli da imaju sasvim drugačije posledice. Dovoljno je zamisliti da su Britanci popustili pod pritiskom Južne Afrike i pristali da nekadašnji Protektorat Bečuanalenda pretvore u deo provincije Kejp. Lako je moglo da se desi da urade baš to, a da jesu, danas ne bi bilo Bocvane, što bi bio gubitak za sve. A njegov narod bi strahovito trpeo da se to dogodilo; sve one silne godine trpljenja koje su drugi podneli, a kojih su oni bili pošteđeni; a sve što ih je delilo od toga bila je odluka nekog političara koji možda nikad nije nogom kročio u Protektorat, niti mu je do njega bilo naročito stalo. Tu je, dabome, bio i gospodin Čerčil, kome se gospodin Dž. L. B. Matekoni od srca divio, iako je bio još mali kad je gospodin Čerčil umro. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pročitao, u jednom od časopisa Mme Makuci, da su gospodina Čerčila jednom prilikom, kad je kao mladić bio u Americi, umalo pregazila kola. Da je zašao samo pedalj dalje na drum, tada kad su ga kola zakačila, ne bi preživeo, a to bi istoriju učinilo sasvim drugačijom barem je članak tako nagoveštavao. Zatim, tu je bio predsednik Kenedi, koji je mogao i da se prigne napred u trenutku kad je povučen okidač i tako doživi da promeni tok istorije još više nego što ga je već promenio. Ali gospodin Čerčil je

preživeo, kao i Mma Ramocve, a to je bilo ono bitno. Sad je mali beli kombi bio pomno održavan, sa čvrstim kvačilom i osjetljivim kočnicama. Gospodin Dž. L. B. Matekoni mu je ugradio i novi, ekstraveliki sigurnosni pojas na prednje sedišta, kako bi Mma Ramocve mogla da se veže, a da joj pri tom ne bude neudobno. Bila je bezbedna, a to mu je bilo važnije od svega drugog; bilo bi nezamislivo da se bilo šta dogodi Mmi Ramocve.

„Moraš da učiniš nešto u vezi s tim“, rekla je iznenada Mma Ramocve „Ne smeš da dozvoliš da tako ostane.“

„Naravno da neću“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni „Rekao sam kasapinu da sledeće nedelje doveze kola kod mene i tada ću početi da mu ih sređujem. Moraću da naručim specijalne delove, ali mislim da znam gde mogu da ih nađem. Ima jedan čovek u Makfengu koji zna sve o tim starim kolima i dolovima za njih. Njega ću da pitam.“

Mma Ramocve je klimnula glavom.

„To je jako lepo s tvoje strane“, rekla je, „ali ono što sam zapravo mislila jeste da bi trebalo nešto učiniti u vezi s Prvoklasnim motorima. Oni su ga varali. A varaće i druge.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je izgledao zamišljeno.

„Ali ne znam šta mogu da uradim u vezi s njima“, odvratio je. „Ne možeš ti da napraviš od loših mehaničara dobre. Ne možeš da naučiš hijenu da igra.“

„Hijene nemaju nikakve veze s tim“, rekla je odlučno Mma Ramocve, „ali zato šakali imaju. Ljudi u tom servisu su šakali. Moraš da ih zaustaviš.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je osenio kako ga obuzima uznemirenost. Mma Ramocve je bila u pravu u vezi s tim automehaničarima, ali nije video šta bi on mogao da uradi da bi ih zaustavio. Nije postojala nikakva automehaničarska komora kojoj bi uložio žalbu (gospodin Dž. L. B. Matekoni je često pomišljao da bi postojanje automehaničarske komore bilo dobra ideja), a nije imao

nikakvih dokaza da su počinili prestup. Ne bi nikad mogao da ubedi policiju da je izvršena prevara, pošto ništa od onoga što su rekli kasapinu nije moglo da se dokaže. Oni bi tvrdili da su mu jasno rekli da će morati da stavljaju druge rezervne delove i našlo bi se mnogo drugih automehaničara koji bi mirne duše posvedili na sudu da je u datim okolnostima normalno da automehaničar postupi baš tako. Uz to, bez pomoći policije, gospodin Dž. L. B. Matekoni bi morao lično da razgovara s vlasnikom Prvoklasnih motora, a to mu se nije ni najmanje dopadalo. Taj čovek je imao neprijatan izraz lica i bio je poznat po prilično siledžijskoj naravi. Ne bi trpeo optužbe od nekog kao što je gospodin Dž. L. B. Matekoni i situacija bi začas mogla da postane opasna. To je sasvim u redu, dakle, da mu Mma Ramocve kaže da ide i obračuna se s tim nepoštenim servisom, ali ona nije shvatala da čovek ne može sam, bez ičije pomoći, da zavodi red u automehaničarskom esnafu.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije rekao ništa. Činilo mu se da je ceo taj dan krenuo naopako od samog početka. Naišao je na šokantan slučaj nepoštenja, osumnjičen je da prisluškuje na vratima (a samo je osluškivao ima li koga unutra), a sad je tu i to nelagodno iščekivanje Mme Ramocve da će se suprotstaviti tim neprijatnim automehaničarima iz Prvoklasnih motora. Sve je to bilo vrlo uznemirujuće za čoveka koji je, uopšte uzev, priželjkivao samo miran život; koji je više od svega voleo da bude prignut nad automobilskim motorom, primoravajući ga da ponovo proradi kako valja. Sve je, činilo mu se, postajalo mnogo komplikovanije nego što je bilo potrebno i još mu je - na tu pomisao se stresao - nad glavom visila strašna pretnja prisilnog skoka s padobranom. To je bilo daleko najgore od svega ostalog; poziv na strašni sud, neisplaćen dug koji će pre ili kasnije morati da plati.

Okrenuo se Mmi Ramocve. Reći će joj odmah, jer će mu biti mnogo lakše ako podeli svoju muku s nekim.

Mogla je da ode s njim kod Mme Potokvani i objasni joj da neće biti nikakvog skakanja s padobranom, barem neće skakati on. Ona je mogla da izađe na kraj s Mmom Potokvani, jer su žene oduvek lakše izlazile na kraj s drugim zapovednički nastrojenim ženama nego muškarcima. Ali kad je zaustio tla joj kaže, ustanovio je da ne može da nađe reci.

„Da?" rekla je Mma Ramocve. „Šta je bilo, gospodine Dž. L. B. Matekoni?"

Molećivo ju je pogledao, tražeći da mu pomogne u njegovoj mucu, ali se Mma Ramocve, videći pred sobom samo muškarca koji ju je gledao s nekom nejasnom čežnjom, osmehnula i nežno ga dotakla po obrazu.

„Ti si dobar čovek", rekla je. „A ja sam vrlo srećna što imam takvog verenika."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uzdahnuo. Čekala su ga kola koja je valjalo popraviti. Ovo brdo problema moglo je da sačeka na rešavanje do večeri, kad je išao kod Mme Ramocve na večeru. Tada će biti vremena za razgovor, dok budu sedeli u miru verande, osluškujući zvuke noći cvrčanje insekata, povremene odlomke muzike koju je vetar donosio preko praznog prostora iza njene kuće, lavež psa negde u pomrčini. Tada će joj reći: „Znaš, Mma Ramocve, nešto sam nesrećan." A ona će razumeti, jer je uvek razumela i još je nikad nije video da olako shvata tuđe probleme.

Te večeri, međutim, dok su sedeli na verandi, s njima su bila deca, Motoleli i Puso, dvoje siročadi o kojima je gospodin Dž. L. B. Matekoni donekle nepromišljeno pristao da se stara, i nije izgledalo da je pravi trenutak za razgovor o tim stvarima. Zato nije rekao ništa, ni tada, ni za kuhinjskim stolom, gde se, za vreme večere koju je Mma Ramocve pripremila za njega, sve vreme vodio razgovor o novoj haljini obećanoj Motoleli, o kojoj je, kako se činilo, imalo mnogo toga da se kaže.

Sedmo poglavlje

RANO JUTRO U BRZIM MOTORIMA TLOKVENGA

Mma Makuci se tog dana rano probudila, iako je prethodne večeri kasno legla i vrlo malo spavala. Ustala je u pet, neposredno pre no što su na nebu zarudeli prvi znaci zore, i izašla napolje da se umije na česmi koju je delila s još dva domaćinstva. To nije bila baš idealna situacija i jedva je čekala dan kad će dobiti vlastitu česmu a možda čak i tuš. Taj dan se bližio i to je bio jedan od razloga što nije mogla da spava. Prethodnog popodna našla je dve sobe koje su se iznajmljivale u drugom, boljem delu grada, koje su činile gotovo polovinu i to bolju polovinu jeftine kuće i imale zasebne osnovne vodovodne instalacije. Rečeno joj je da ugradnja jednostavnog tuša neće mnogo koštati i da bi to moglo da bude urađeno u roku od jedne ili dve nedelje pošto se useli. Ta informacija podstakla ju je da odmah plati kaparu, što je značilo da može da se useli za nešto više od nedju dana.

Stanarina za nove sobe bila je skoro tri puta veća od one koju je trenutno plaćala, ali je, umnogome na sopstveno iznenađenje, ustanovila da bez problema može sebi da je priušti. Njen finansijski položaj se mnogo poboljšao otkako je počela da drži daktilografski tečaj, nazvan Kalaharski kurs daktilografije za muškarce. Časovi su se održavali uveče, nekoliko puta nedeljno, u crkvenom holu, i nudili su kvalitetnu i diskretnu daktiloraku obuku namenjenu muškarcima. Bilo je mnogo polaznika morala je da napravi listu čekanja a novac koji je zarađivala je pomno štedela. Sad je imala dovoljno za kaparu i još joj je preostalo: ako odluči da sasvim isprazni račun, moći će da plati stanarinu barem osam meseci unapred i da i pored toga nastavi da šalje znatnu sumu svojoj porodici u Bobonongu. Već je

udvostručila iznos koji im je slala i dobila je od svoje tetke pismo u kojem joj je ova zahvaljivala.

„Sada dobro jedemo”, napisala joj je tetka. „Ti si dobra dcvojka i mislimo na tebe svaki put kad jedemo dobru hranu koju nam omogućavaš da kupujemo. Nisu sve devojke dobre kao ti. Mnogima je stalo samo do sebe (mogla bih da sastavim podugačak spisak takvih devojaka), ali ti misliš samo na svoje tetkice i braću i sestre. To je veoma dobar znak.”

Mma Makuci se osmehnula čitajući pismo. Ovu tetku je najviše volela i jednog dana će joj platiti put da dođe i poseti je o u Gaboronu. Njena tetka nije nikad putovala negde izvan Bononga i putovanje čak u Gaboron biće za nju velika stvar. Ali da li je to baš dobra ideja, pitala se? Ako niste nikad nigde putovali, iznenadno otkrivanje sasvim novog mesta ume da bude uznemirujuće. Tetka je bila srećna tamo u Bobonongu, ali kad bi videla koliko je Gaboron veći i uzbudljiviji, možda bi joj bilo teško da se vrati u Bobonong, onom silnom kamenu, sprženoj zemlji i vreloom suncu. Stoga je možda ipak bolje da tetica ostane tamo gde je, a Mma Makuci bi možda mogla da joj pošalje sliku Gaborona, kako bi imala makar predstavu o tome kako je u gradu.

Mma Makuci je izašla iz sobe i krenula prema česmi koja se nalazila pored bočnog zida susedne kuće. Ona i ostali koji su se služili tom česmom plaćali su vlasnici dvadeset pula mesečno za tu privilegiju, a čak i tako im je ograničavala količinu vode koju su smeli da upotrebe. Ako bi neko puštao vodu da curi dok se umiva, mogao je da bude siguran da će se vlasnica pojaviti i održati mu predavanje o nedostatku vode u Bocvani.

„Mi smo sušna zemlja”, relda je jednom prilikom Mmi Makuci dok je ova pokušavala da opere ruke pod mlazom iz česme.

„Da”, složila se Mma Makuci, nastavljajući da se brčka u predivno hladnoj vodi. „Zato imamo česme.”

Vlasnica se besno okrenula i otišla.

„Takvi kao vi“, dobacila joj je preko ramena, „takvi kao vi izazivaju suše i doprinose da se rezervoari na branama isprazne. Bilo bi bolje da malo pripazite, inače će nastati opšta suša u zemlji i moraćemo nekud da odemo. Bilo bi bolje da malo pripazite.“

Ovo je iznerviralo Mmu Makuci, jer je bila istinski savestan potrošač vode. Ali čovek mora ponekad da odvrne slavinu; nema svrhe da samo stoji i gleda u nju, čak iako je to baš ono što bi njen vlasnik želeo.

Tog jutra, vlasnice nije bilo nigde na vidiku i Mma Makuci se spustila na sve četiri i pustila da joj voda teče po glavi i ramenima. Posle nekog vremena, promniila je položaj i stavila stopala pod vodu, prepuštajući se prijatnom osećaju žmaraca koji su joj se peli uz listove, sve do kolena. Potom se, umivena i osvežena, vratila u svoju sobu. Pripremiće doručak i daće svom bratu Ričardu činiju sveže pripremljene ovsene kaše... Zastala je. Zaboravila je načas da Ričarda više nema i da je ugao sobe odeljen zavesom, u kojem se nalazio njegov bolesnički krevet, sada prazan.

Mma Makuci je stajala na pragu, gledajući prema mestu gde je ranije stajao bolesnički krevet. Pre samo četiri meseca, njen brat je još uvek bio tu, boreći se s bolešću koja mu je otimala život. Negovala ga je, dajući svakog jutra sve od sebe da mu bude udobno pre no što ona ode na posao i donoseći mu one sitne poslastice koje je mogla da priušti sa svojom skromnom platom. Rečeno joj je da se pobrine da jede, iako je imao slab apetit. I ona je to činila, donoseći mu štapiće biltonga, mada su bili pogubno skupi, i lubenice, kojima je osvežavao usta i unosio toliko potreban šećer.

Ali ništa od toga nikakva specijalna hrana, nega, ni ljubav koju mu je tako izdašno pružala nije moglo da izmeni strašnu istinu da bolest, koja mu je toliko otežavala život, nije bilo moguće pobediti. Bilo ju je moguće usporiti ili donekle kontrolisati, ali se ona na kraju uvek vraćala.

Tog strašnog dana, znala je da on možda više neće biti tu kada se bude vratila s posla, jer je izgledao tako umorno i glas mu je bio tako piskav, kao glas majušne ptice. Pomišljala je da ostane kod kuće, ali je Mma Ramocve pre podne bila na terenu i neko je morao da bude u kancelariji. Stoga se pozdravila s njim kao i uvek, iako je znala da je to možda poslednji put da razgovaraju i odista, intuicija je nije prevarila. Nedugo posle pauze za ručak, pozvala ju je komšinica koja ga je obilazila tokom prepneva i rekla joj da dođe kući. Mma Ramocve ponudila joj je da je preveze svojim malim belim kombijem, a ona je prihvatila. Dok su prolazile pored Tehničkog koledža Bocvane, odjednom je osetila da je prekasno i utonula je u sedište, lica zaronjenog u dlanove, znajući šta će zateći kad stigne u svoju sobu.

Sestra Bandzule je već bila tamo. Bila je to bolničarka iz Anglikanskog hospicijuma, koju se komšinica takođe setila da pozove. Sedela je pored njegovog kreveta, a kad je Mma Makuci ušla, ustala je i prebacila joj ruku preko ramena, isto kao Mma Ramocve.

„Izustio je vaše ime“, šapnula je Mmi Makuci. „To je bilo poslednje što je rekao pre no što ga je Gospod uzeo sebi. Istinu vam govorim. To je ono što je rekao.“

Stajale su tako zajedno nekoliko minuta, tri žene; sestra Bandzule u beloj uniformi svoje profesije, Mma Ramocve u svojoj crvenoj haljini i Mma Makuci u novoj plavoj haljini kojom je častila sebe od prihoda koje joj je donosio daktilografski tečaj. Potom je komšinica, koja je stajala pored vrata, odvela Mmu Makuci, kako bi sestra Bandzule na miru mogla da pripremi za poslednje putovanje čoveka koji nije imao vremena da postigne bogzna šta u životu, ali koji je s punim pravom dobio bezuslovnu ljubav one koja je tu ljubav umela da pruži. *Primi dušu našeg brata, Ričarda*, rekla je sestra Bandzule, dok je nežno skidala s tela uflekanu i otrcanu košulju i zamenjivala je belom haljom u kojoj je siroti čovek mogao da ode s ovog sveta u čistoti i svetlosti.

Poželela je da je mogao da vidi njen novi stan, jer je umeo da ceni prostor i privatnost. Česma bi mu se takođe dopala, a ona bi po svoj prilici postala ista kao ona žena koja je toliko pazila na vodu i stalno bi mu prigovarala kako je previše troši. Ali to nije bilo suđeno, što je prihvatila, znajući da on sad više ne pati.

Novi stan će, kad se preseli, biti mnogo bliže poslu. Nalazio se nedaleko od Afričkog tržnog centra, u kraju koji su svi zvali Produžetak dva. Ulice nisu bile ni nalik Zebrinoj, koja je bila zelena i mirna, ali su barem bile prepoznatljivije i imale su imena, za razliku od izrovanih zemljanih sokaka koji su vijugali tamo po Nalediju. Kuće su, pak, bile smeštene nasred malih placeva, s drvećem papaje ili cvetajućim žbunjem razbacanim po dvorištu. Ove kuće, iako male, bile su pogodne za činovnike ili poslovođe manjih prodavnica, pa čak i učitelje. Nije bilo ni najmanje neprimereno da neko njenog statusa sekretarica s diplomom Bocvanskog koledža za sekretarice i pomoćnicu detektiva stanuje na takvom mestu i osećala je ponos pri pomisli na svoju predstojeću selidbu. Biće i manje smrada, što je bilo dobro, jer je kanalizacija bila prava i nije bilo toliko đubreta naokolo. Sad, nije da je Bocvana smrdela; taman posla, mada je tu i tamo bilo takvih mestašaca jedno od njih u blizini sobe Mme Makuci koja su čoveka opominjala na čovečanstvo i vrućinu.

Činjenica da je Mma Makuci imala dve sobe u četvorosobnoj kući značila je, po njenom mišljenju, da se sad može reći da živi u kući. Moja kuća probala je da kaže, ali joj je to isprva zvučalo čudno, gotovo nestvarno. Ali bilo je istinito; još samo malo, i biće odgovorna za polovinu krova i polovinu dvorišta, a to je sasvim opravdavalno izraz moja kuća. Bila je to utešna pomisao još jedna prekretnica na putu koji ju je vodio od skućenog života u Bobonongu, s njegovim nepostojećim mogućnostima i krajnjom izolovanošću, preko Bocvanskog koledža za sekretarice i vrhunskih devedeset

sedam procenata na završnim ispitima, do očekivanog uzdizanja u status stanara kuće, s pripadajućim dvorištem, drvećem papaje i mestom gde je već mogao da se okači da se suši na vetru.

Nameštaj i dekor nove kuće bili su od vrhunskog značaja, te stoga predmet dugih razgovora s Mmom Ramocve. Bilo je u agenciji dugih perioda tokom kojih se ništa nije događalo i koji su mogli da se provedu u razgovoru ili, možda, heklanju, ili prosto u zveranju u plafon, pun sitnih tragova muva koji su ličili na minijaturne putanje kroz šikaru. Mma Ramocve imala je izrazite stavove o dekoraciji i sprovela ih je u delo u kući u Zebrinoj ulici, čija je dnevna soba bila neosporno najudobnija prostorija koju je Mma Makuci ikad videla. Kad je prvi put posetila Mmu Ramocve kod kuće, Mma Makuci je zastala na trenutak na pragu dnevne sobe, diveći se usklađenim presvlakama na sofi i foteljama, s njihovim debelim jastucima, tako primamljivim za umornu ili obeshrabrenu osobu, i dragocenostima na policama komemorativnom tanjima ser Seretsea Khame i šolji za čaj s likom kraljice Elizabete, s koje se kraljica ohrabrujuće smešila; i uramljenoj fotografiji Nelsona Mandele s pokojnim kraljem Mušuum II od Lesotoa; i oslikanoj devizi koja je pozivala na mir i razumevanje u domu. Stojeći tako, shvatila je da je u njenom vlastitom životu bilo tako malo lepote; da nikad nije imala sobu u kojoj bi izrazila svoje težnje za nečim boljim, ali da će je jednog dana možda imati. A sad je taj trenutak došao.

Mma Ramocve je bila velikodušna. Čim je čula za selidbu, odvela je Mmu Makuci u kuću u Zebrinoj ulici i pomno je pretražila, sobu po sobu, identifikujući u domaćinstvu stvari koje je mogla da da svojoj pomoćnici. Bila je tu stolica koju više niko nije koristio, ali koja je imala jarkocrveno sedište. Nju je mogla da joj da. Pa onda, bile su tu i žute zavese koje je zamenila novima; Mma Makuci se ne bi nikad odvažila da ih zatraži, ali kad su joj se već nudile, revnosno ih je prihvatila.

Sedeći tog prepodneva za svojim radnim stolom, činilo joj se da njen život teško da bi mogao da bude još bolji. Mogla je da se raduje svom novom domu, delimično nameštenom velikodušnim poklonima Mme Ramocve; zatim, tu su bili izgledi na višak novca u džepu, umesto obaveze da štedi svaku paricu; a tu je bila i spoznaja da ima dobar posao, s dobrim ljudima, kao i činjenica da njen rad doprinosi da stvari budu bolje, barem za neke. Otkako je počela da radi u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji, uspeła je da pomogne prilično velikom broju klijenata. Odlazili su osećajući se bolje, blagodareći onome što je učinila za njih, i to je, više od bilo kojeg honorara, činilo njen posao vrednim truda. A one glamurozne devojke koje su otišle da rade u onim kompanijama s novim kancelarijama; one devojke koje su uspele da osvoje jedva pedeset procenata na završnim ispitima na Bocvanskom koledžu za sekretarice; te devojke su možda imale odlično plaćene poslove, ali da li su uživale u onome što rade? Mma Makuci je bila sigurna da nisu. Sedele su za svojim radnim stolovima i pretvarale se da nešto kucaju, sve vreme posmatraji kad će kazaljke sata konačno pokazati pet. A onda su nestajale, u minut tačno, željne da odu što dalje od svojih kancelarija. Dakle, s Mmom Makuci nije bilo tako. Ponekad je u kancelariju dolazila malo posle šest ili oko sedam. Povremeno bi se našla toliko zaokupljena onim što je radila da ne bi ni primetila da se smrklo i kad bi krenula kući bila bi već uveliko noć, sa svim zvucima i mirisima drveta koje je gorelo u šporetima na kojima se kuvala večera, i nebom koje se tamo gore prostiralo poput velikog crnog ćebeta.

Mma Makuci je ustala sa stolice i otišla da pogleda kroz prozor. Čarli, stariji šegrt, izlazio je iz minibusa koji je sišao s glavnog drumu. Mahnuo je nekom ko je ostao unutra i potom se zaputio prema servisu, s rukama u džepovima i usnama koje su se pomerale kao da zvižduću neku od onih groznih melodija koje je pokupio ko zna gde. Stigavši do servisa, izveo je i nekoliko plesnih koraka, a

Mma Makuci je napravila grimasu. Razmišljao je o devojkama, razume se, kao i uvek. To je objašnjavalo ples.

Odmakla se od prozora, odmahujući glavom. Znala je da su šegrta popularni kod devojaka, ali nikako joj nije išlo u glavu šta su to videle u njima. Baš i nisu imali velikih tema za razgovor automobili i devojke su, po svemu sudeći, bili sve što ih je intesovalo a opet, u izobilju je bilo devojaka spremnih da se kikoću i očijukaju s njima. Može biti da su te devojke, na svoj način, bile nevaljale koliko i šegrta, i zainteresovane samo za momke i šminku. Ima mnogo takvih devojaka, pomislila je Mma Makuci, i moguće je da će biti dobre žene ovim šegrtima, kad oni budu hteli da se žene.

Dotad pritvorena vrata su se odjednom širom otvorila, a kroz njih se prornolila šegrtova glava.

„Dumela, Mma“, rekao je. „Jeste li dobro spavali?“

„Dumela, Pura“, odvrtila je Mma Makuci. „Jesam, hvala. Stigla sam rano i sad nešto razmišljam.“

Šegrt se osmehnuo.

„Ne smete mnogo da razmišljate, Mma“, rekao je. „Za žene ne valja da mnogo razmišljaju.“

Mma Makuci je odlučila da prenebregne ovu primedbu, ali je već sledeceg trenutka naprosto morala da mu odgovori. Nije mogla da dozvoli da ovakvo nešto prođe bez odgovora; ne bi se taj usudio da kaže tako nešto da je Mma Ramocve bila tu, a ako je mislio da će se izvući tek tako, morala je da mu izbije tu ideju iz glave.

„Ne valja za muškarce da žene mnogo razmišljaju“, oštro je odvrtila. „O da, što se toga tiče, sasvim ste u pravu. Ako žene počnu da razmišljaju o tome koliko su pojedini muškarci beskorisni, to neće valjati za muški rod u celini. O da, to je živa istina.“

„Nisam to mislio“, rekao je šegrt.

„Ha!“ rekla je Mma Makuci. „Sad menjate ploču. Niste znali šta pričate zato što vam se jezik oteo kontroli. Vazda nekud srlja, a vaša glava nije kadra da ga stigne.“

Možda i za to ima leka. Može biti da to može da se sredi nekom operacijom!"

Šegrt je sad već izgledao ljutito. Znao je da nema svrhe da pokušava da izađe kao pobednik iz rasprave s Mmom Makuci, ali, uostalom, nije ni došao u kancelariju zato da bi se svađao; došao je da bi joj preneo jednu vrlo važnu vest.

„Pročitao sam nešto u novinama", rekao je. „Pročitao sam nešto vrlo zanimljivo."

Mma Makuci je okrnula pogledom novine koje je izvukao iz džepa. Već su bile musave od masnih prstiju i negodujući je nabrala nos.

„Ovde piše nešto o gospodinu Dž. L. B. Matekoniju", rekao je šegrt. „Na naslovnoj strani."

Mmi Makuci je zastao dah. Da se gospodinu Dž. L. B. Mekoniju nije nešto dogodilo? Novine su bile pune loših vesti o ljudima i pitala se da se gospodinu Dž. L. B. Matekoniju možda nije desilo štogod neprijatno. Ili je možda gospodin Dž. L. B. Matekoni iz ovog ili onog razloga uhapšen; ne, to nije bilo moguće. Ko bi uhapsio gospodina Dž. L. B. Matekonija? On je bio poslednja osoba na svetu koja bi uradila nešto zbog čega se ide u zatvor. Morali bi da pohapse celokupno stanovništvo Bocvane pre no što bi stigli do gospodina DŽ. L. B. Matekonija.

Uživajući u interesovanju koje je pobrao njegov komentar, šegrt je otvorio novine i dodao ih Mmi Makuci.

„Evo", rekao je. „Gazda će da uradi nešto mnogo hrabro. Čoveče! Milo mi je što će to da bude on, a ne ja!"

Mma Makuci je uzela novine i stala da čita.

„*Gospodin Dž. L. B. Matekoni, vlasnik Brzih motora Tlokvenga i poznati automehaničar iz Gaborona*", počinjao je članak, „*pristao je da izvede skok padobranom kako bi prikupio novac za sirotište u Tlokvengu. Mma Silvija Potokvani, nadzornica sirotišta, izjavila je da je gospodin Dž. L. B. Matekoni dao ovaj iznenađujući predlog pre samo nekoliko dana. Ona očekuje da će priliv sredstava od*

sponzora iznositi najmanje pet hiljada pula. Formulari za sponzorstvo su podeljeni i već se javilo mnogo sponzora."

Pročitala je izveštaj naglas, dok je šegrt stajao ispred nje i kliberio se.

„Eto vidite", rekao je. „Niko od nas nije ni pomišljao da je gazda tako hrabar, a vidi ti njega, planira da skoči iz aviona. I sve to zato da bi pomogao sirotištu! Je l'te da je to lepo od njega?"

„Jeste", složila se Mma Makuci. Zaista je bilo vrlo lepo, ali odmah se upitala šta Mma Ramocve misli o nameri svog verenika da skoči s padobranom. Da je ona sama imala verenika, nije bila sigurna da bi to odobravalala; štaviše, što je više mislila o tome, bila je sve više sigurna da to ne bi odobravalala. Skokovi s padobranom umeli su da krenu po zlu; to su svi znali.

„Umeju da krenu po zlu, ti skokovi s padobranom", izjavio je šegrt, kao da joj je čitao misli. „Bio je jedan u Odbrambenim snagama Bocvane kome se padobran nije otvorio. Taj je sad pokojni."

„Vrlo tužno", rekla je Mma Makuci. „Žao mi je tog čoveka."

„Drugi su ga gledali sa zemlje", nastavio je šegrt. „Gledali su uvis i vikali mu da otvori rezervni padobran uvek nose dva, znate ali ih on nije čuo."

Mma Makuci je pogledala šegrta. Šta li mu je to značilo: nije ih čuo? Dabome da ih nije čuo. Ovo je bilo tipično za ljubopitljiv i neobavešten način na koji su šegrti, ali i toliki drugi mladi ljudi poput njih, sagledavali svet. Bila je zapanjujuća i sama pomisao da su išli u školu, a kamoli da su uspeli da dobiju svedočanstvo. Kao što je isticala Mma Ramocve, mora biti da je vrlo teško biti ministar prosvete i imati posla s ovakvim sirovinama.

„Ali, nije ni mogao da ih čuje", relda je Mma Makuci. „Samo su uzalud trošili dah."

„Da", složio se šegrt. „Može biti da je zaspao."

Mma Makuci je uzdahnula.

„Ne može da se zaspi dok se skače iz aviona. To ne biva.“

„Ma nemojte?“ podsmehnuo se šegrt. „A kako može da se zaspi za volanom dok vozite kola? Video sam jednom, tamo na drumu za Frensistaun, kako su kola sletela s drumu, samo zbog toga. Vozač je zaspao i udario u drvo, a onda su se kola prevrnula. Možete da zaspate bilo gde.“

„Vožnja je nešto drugo“, relda je Mma Makuci. „Ona ume da potraje. Bude vam vrućina i prispava vam se. Ali kad skačete iz aviona, teško da može da vam bude vrućina i da vam se prispava. Nema šanse da zaspate.“

„Otkud znate?“ rekao je šegrt. „Da niste možda skakali iz aviona, Mma? Ha! Morali biste da pridržavate suknju! Svi momci bi stajali tamo dole i zviždali, jer bi vam se suknja podigla iznad glave. Ha!“

Mma Makuci je odmahнула glavom.

„Ne valja upuštati se u razgovor s nekim poput vas“, rekla je. „Uostalom, evo stiže kamionet gospodina Dž. L. B. Matekonija. Možemo da ga pitamo za tu rabotu s padobranom. Videćemo da li je istina ono što piše u novinama.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je parkirao kamion u senci drveta akacije pored servisa, postaravši se da ostavi dovoljno mesta da Mma Ramocve može da parkira svoj mali beli kombi kad bude stigla. Neće stići do devet, rekla mu je, jer je vodila Motoleli kod lekara. Dr Mofat ih je telefonom obavestio da je specijalista došao u posetu bolnici i da je pristao da pregleda Motoleli.

„Ne verujem da će moći da kaže mnogo više od onoga što smo mi već rekli“, upozorio ih je dr Motat. „Ali neće škoditi da je pregleda.“ Dr Mofat je bio u pravu; nije se moglo reći ništa novo.

Gospodinu Dž. L. B. Matekoniju je bilo drago što je sve bolje upoznavao decu. Deca svi ga oduvek malčice zbunjivala i činilo mu se da ih u stvari ne razume. Bocvana je, naravno, bila puna dece i niste mogli da ih ne

vidite, ali njega je iznenađivao način na koji su ova siročad razmišljala o stvarima. Dečak, Puso, bio je dobar primer. Ponašao se mnogo bolje nego ranije na čemu je gospodin Dž. L. B. Matekoni bio zahvalan ali je još uvek bio sklon da bude neraspoložen. Ponekad, kad bi se vozio s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem u njegovom kamionetu, samo bi sedeo i zurio kroz prozor, ne progovarajući ni reč.

„O čemu razmišljaš?“ pitao bi ga gospodin Dž. L. B. Matekoni, a Puso bi odmahnuo glavom i rekao:

„Ni o čemu.“

To nije moglo da bude istina. Ne može se razmišljati ni o čemu, a bilo je teško zamisliti kakve misli može da ima dečak tog uzrasta. Šta dečaci rade? Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pokušavao da se seti šta je radio kao dečak, ali nalazio je samo neobičnu prazninu, kao da nije radio baš ništa. Čudno, mislio je. Mma Ramocve se sećala svega u vezi sa svojim detinjstvom i većito je potanko opisivala događaje koji su se desili pre svih tih godina. Ali kad je pokušavao to isto, gospodin Dž. L. B. Matekoni nije uspevao da se seti čak ni imena ostalih dečaka iz svog odeljenja, sem jednog ili dvojice vrlo bliskih prijatelja s kojima je i danas bio u kontaktu. Isto je bilo i sa školom inicijacije, u koju su slali sve dečake da budu uvedeni u muške tradicije. To je bio veliki trenutak u životu, trenutak koji se pamti, ali on je imao samo blede uspomene.

S motorima je, dabome, bilo sasvim drugačije. Iako njegovo pamćenje, kad su posredi bili ljudi i njihova imena, nije bilo baš najbolje, gospodin Dž. L. B. Matekoni se sećao praktično svakog motora s kojim je imao posla, od velikih i pouzdanih dizel motora kojima je naučio da barata još kao šegrt, do klinički efikasnih i sasvim bezličnih motora modernih automobila. I ne samo da se sećao posebnih motora kao što je onaj koji se nalazi u kolima britanskog visokog poverenika nego i njihove skromnije sabraće, poput onog koji je pokretao jedini NSU

princ kojeg je ikad video na drumovima Bocvane; skromna kola, odista, koja su isto izgledala i spreda i otpozadi i imala motor koji je umnogome nalikovao šivaćoj mašini Mme Ramocve. Svi ti motori bili su za gospodina Dž. L. B. Matekonija kao stari prijatelji sa svim onim osobenim kapricima koje stari prijatelji neizbežno imaju, ali su ujedno pouzdani i puni podrške.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je izašao iz kamioneta i protegao udove. Čekao ga je dan pun posla, s četiri automobila upisana za rutinsko servisiranje i jednim kome je bila potrebna zamena servo-uređaja na kočnicama. To je bila zakučasta procedura, jer je bio teško dostupan, a kad bi se konačno doprlo do njega, bilo je vrlo lako napraviti grešku u montaži novog uređaja. Problem je, kao što je gospodin Dž. L. B. Matekoni objasnio svojoj dvojici šegrta, bio u tome što su krajevi kočionih cevi rašireni, a čovek je u njih trebalo da umetne male navrtke. Te navrtke su omogućavale povezivanje servo-uređaja s cevima, ali je, a u tome se upravo krila opasnost, nakoso zavrtnanje navrtki moglo da izazove curenje. A ako bi se ta opasnost i izbegla, ali je majstor bio suviše grub, mogao je da iskrivi kočionu cev. To je već bilo strašno, jer je značilo da mora da se zameni cela kočiona cev, a te cevi, kao što svi znaju, granaju se po šasiji automobila kao arterije. Šegrta su već uspeli da prouzrokuju obe ove katastrofe, tako da je tada morao da provede ceo dan ispravljajući njihove brljotine. Sad više nije smeo da im poveri takvu popravku. Mogu da gledaju ako hoće, ali ne smeju ništa da diraju. To je bio glavni problem sa šegrtima; posedovali su neophodno teoretsko znanje, ili barem neki neki njegov deo, ali su često bili nemarni u pogledu načina na koji su privodili posao kraju kao da im je dosadio a gospodin Dž. L. B. Matekoni je znao da nema mesta nemaru kad su predi kočione cevi.

Ušao je u servis i, čuvši glasove iz detektivske agencije, pokucao na vrata i zavirio unutra, taman na

vreme da vidi kako Mma Makuci dodaje Čarliju smotane novine. Okrenuli su se i pogledali ga.

„Evo ga gazda“, rekao je šegrt. „Evo ga hrabar čovek glavom.“

„Junak“, dodala je poput odjeka Mma Makuci, osmehujući se.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se namrštio.

„Šta vam je?“ upitao je. „Zašto kažete da sam hrabar?“

„Ne samo mi“, odvratio je šegrt, pružajući mu novine. „Sada će tako da govori i ceo grad.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uzeo novine. To može da bude samo jedno, pomislio je, a njegovi strahovi su se potvrdili čim mu je pogled pao na članak. Stajao je tamo, a ruke su mu se malčice tresle dok je držao nesrećne novine, i dok je užas narastao u njemu. Ovo je bilo delo Mme Potokvani. Niko drugi nije mogao da kaže novinama za skok s padobranom, a on sam ga nije nikom pomenuo. Nije imala prava to da uradi, pomislio je. Uopšte nije imala prava.

„Je li istina?“ upitala je Mma Makuci. „Hoćete li stvarno da skaćete iz aviona?“

„Jakako“, uzviknuo je šegrt. „Gazda je hrabar čovek.“

„Pa sad“, počeo je gospodin Dž. L. B. Matekoni, „Mma Potokvani mi je rekla da bi trebalo i onda...“

„Oh!“ izustila je Mma Makuci, oduševljeno pljesnuvši rukama. „Znači, istina je! To je tako uzbudljivo. Ja ću vas sponzorirati, Rra! Ja ću vas sponzorirati do trideset pula!“

„A što kažete 'do' trideset?“ upitao je šegrt.

„Zato što tako stoji u formularima za sponzorstvo“, rekla je Mma Makuci. „Navede se maksimalan iznos.“

„Ali to je samo zato što kad čovek izvodi nešto kao što je sponzorirana šetnja parkom, možda neće stići do kraja“, rekao je šegrt. „U slučaju skoka s padobranom, onaj koga sponzorisu obično stigne do kraja ovako ili

onako." Nasmejao se na ovu svoju primedbu, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je samo čutke posmatrao.

Mmi Makuci je šegrt išao na živce. Nije bilo u redu da iznosi takve primedbe u prisustvu nekog ko se spremao da preduzme tako veliki lični rizik u plemenite svrhe.

„Ne smete da govorite tako", strogo je rekla. „Nije ovo nekakva šala kojoj možete da se smežete. Ovo što radi gospodin Dž. L. B. Matekoni je veoma hrabro."

„Hrabro, jašta", potvrdio je šegrt. „Kako da nije hrabro, Mma. Pogledajte samo šta se dogodilo onom jadniku iz Odbrambenih snaga Bocvane..."

„Šta mu se dogodilo?" upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Mma Makuci je besno pogledala šegrtu.

„Ma ništa, gospodine Dž. L. B. Matekoni, nema to nikakve veze s vama", brzo je rekla. „To je nešto sasvim drugo. Nema potrebe da pričamo o tome."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je izgledao sumnjičavo.

„Ali rekao je da se nešto dogodilo nekom čoveku iz Odbrambenih snaga Bocvane. Šta mu se to dogodilo?"

„Ništa važno", rekla je Mma Makuci. „Ponekad ovi u Orambenim snagama Bocvane prave glupe greške. Ali najzad, grešiti je ljudski."

„Otkud znate da je to bila greška Odbrambenih snaga?" umešao se šegrt. „Otkud znate da to nije bila greška tog čoveka?"

„Ama kog čoveka?" upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„Ne znam mu ime", odvrtila je Mma Makuci. „Uostalom, ovaj razgovor je postao zamoran. Moram da uradim nekoliko stvari pre no što stigne Mma Ramocve. Ima jedno pismo na koje moram da odgovorim. Stvarno imam mnogo posla."

Šegrt se osmehnuo.

„U redu", rekao je. „I ja imam posla, Mma. Niste jedini." Poskočio je u mestu, što je mogao da bude početak jednog od njegovih plesova, ali i samo to, poskakivanje u mestu. Zatim je izašao iz kancelarije.

Mma Makuci se u maniru poslom okupirane žene vratila za svoj radni sto.

„Završila sam obračun za prošli mesec", rekla je. „Bio je mnogo bolji od ovog."

„Dobro", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nego, što se tiče tog čoveka iz Odbrambcnih snaga..."

Nije završio, jer ga je Mma Makuci prekinula vriskom.

„Oj", uzviknula je, „nešto sam zaboravila. Bože, ala sam glupava. Oprostite, gospodine Dž. L. B. Matekoni, zaboravila sam da unesem one tamo priznanice. Sad moram sve iznova."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je slegao ramenima. Postojalo je nešto što ona nije htela da on sazna, ali verovao je da tačno zna šta je to. Nešto u vezi s padobranom koji se nije otvorio.

Osmo poglavlje

ČAJ UVEK DOBRO DOĐE

Mma Ramocve je stigla u dvorište Brzih motora Tlokvenga i parkirala svoj mali beli kombi pod drvetom akacije. Razmišljala je dok se vozila ovamo, ali ne o poslu, već o deci, za koju se ispostavilo da su iznenađujući sustanari. Deca nisu nikad bila jednostavna to je znala ali je oduvek pretpostavljala da braća i sestre imaju barem nešto zajedničko u pogledu sklonosti i ponašanja. Ali evo, ovo dvoje siročadi imalo je istu majku i oca (tako je barem rekla Mma Potokvani), a opet se tako

razlikovalo. Motoleli su interesovala kola i kamioni i najviše je volela da posmatra gospodina Dž. L. B. Matekonija dok barata svojim kleštima i ključevima i ostalim misterioznim alatkama svog zvanja. Čvrsto je odlučila da će postati automehaničar, uprkos svojim invalidskim kolicima i uprkos činjenici da njene ruke nisu bile snažne kao ruke drugih devojčica njenog uzrasta. Bolest koja joj je oduzela pokretljivost nogu zahvatila je i ostale delove njenog tela, slabeći joj mišiće i grčeci joj katkada grudi i pluća. Nije se nikad žalila, naravno, jer tako nešto nije bilo u njenoj prirodi, ali je Mma Ramocve bila svesna senke nelagode koja je povremeno prelazila preko njenog lica i njeno srce je hrlilo toj hrabroj, strpljivoj devojčici koju je gospodin Dž. L. B. Matekoni gotovo slučajno uveo u njen život. Dečak, Puso, koga je Motoleli spasila da ne bude sahranjen zajedno s njihovom majkom, sklonivši mu s lica vrelo pesak i udahnuvši mu vazduh u pluća koja su se borila za dah, nije baš nimalo delio interesovanje koje je njegova sestra gajila za motore. Prema automobilima je bio sasvim ravnodušan, posmatrajući ih isključivo kao sredstvo za transport, i najsrećniji je bio sam sa sobom, igrajući se u šipražju iza kuće Mme Ramocve u Zebrinoj ulici, gađajući guštere kamenjem ili na prevaru navodeći stvorenjca poznata kao mravlji lavovi da se pokažu. Ti insekti, sićušni kao krpelji, ali brži i živahniji, pravili su mala konusna udubljenja u pesku, zamke za mrave koji su tuda prolazili. Kad bi se našao na rubu zamke, mrav bi neizbežno pokrenuo minijaturno klizište, niz koje bi se skotrljao. Mravlji lav, krijući se pod zrnima peska na dnu, u tom trenutku bi se pokazao i zgrabio svoj plen, koji je potom odvlačio u podzemlje, da bi se slasno pogostio. Dečak sklon takvim igrama mogao je da draška rub zamke travkom i izazove lažnu uzbunu, navodeći mravljeg lava da proviri iz svoje jazbine. Potom bi ga pomoću prutića izbacio napolje i posmatrao njegovu zbunjenost. Bila je to zabavna

razonoda za dečaka i Puso je umeo da se satima posveti tome.

Mma Ramocve je mislila da će hteti da se igra s drugim dečacima, ali je izgledalo da mu je sasvim dobro samom. Jednom prilikom je zamolila prijateljicu da pošalje svoje sinove kod nje i dečaci su došli, ali Puso je samo zurio u njih ne govoreći ništa.

„Pričaj s ovim dečacima“, opomenula ga je Mma Ramocve. „Oni su tvoji gosti i trebalo bi da pričaš s njima.“

Promrmljao je nešto u znak odgovora i izašli su zajedno u baštu, ali kad je nekoliko minuta docnije pogledala kroz prozor, Mma Ramocve je videla kako se ona dva dečaka zabavljaju penjući se na drvo, dok je Puso bio zaokupljen gnezdnom belih mrava koje je pronašao pod mopipi drvetom.

„Pusti ga da radi ono što želi“, posavetovao ju je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Seti se odakle potiče. Seti se njegovog plemena.“

Mma Ramocve je znala na šta je mislio. Iako ova deca nisu bila čistokrvne Masarve, imala su i njihovu krv u svojim venama. To je bilo lako smetnuti s uma, jer fizički nisu podsećali na Buane, a opet, dečak je posedovao to neobično, gotovo depresivno interesovanje za šikaru i stvorenja koja većina drugih ljudi ne bi nikad ni primetila. Pretpostavljala je da je to zato što su mu bile date oči da vidi te stvari; isto kao što su nama date oči onih kojih više nema i zato možemo da posmatramo svet na način na koji su ga oni videli. Što se nje same ticalo, znala je da ima očevo oko za goveda i umela je u trenutku da proceni njihov kvalet, na prvi pogled. To je bilo nešto što je naprosto znala eto, znala je. Možda je gospodin Dž. L. B. Matekoni umeo na isti način s automobilima; jedan pogled, i sve je znao.

Izašla je iz malog belog kombija i uputila se pored bočnog zida kuće, do vrata koja su vodila direktno u Prvu damsku detektivsku agenciju. Bilo je očigledno da u

servisu imaju pune ruke posla i nije htela da ih prekida. Za oko jedan sat biće svakako vreme za pauzu za čaj i tada će moći da pročaska s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem. U međuvremenu, trebalo je da potpiše jedno pismo Mma Makuci je juče počela da ga kuca a možda je bilo i nove pošte koju je valjalo pregledati. Uz to, pre ili posle trebalo je da počne da istražuje spisak prosaca Mme Holonga. Nije imala pojma odakle da počne, ali možda će Mma Makuci imati nekakav predlog. Mma Makuci je imala dobar um koji je svetu pokazalo njenih devedeset sedam procenata na Bocvakom koledžu za sekretarice ali je imala sklonost ka nerealnim planovima. Umeli su ponekad i da upale, ali je Mma Ramocve ipak povremeno bivala primorana da obeshrabri njene preterano ambiciozne zamisli.

Ušavši u kancelariju, zatekla je Mmu Makuci kako glanca svoje velike naočari, zureći za to vreme u tavanicu. To je uvek bio znak da je obuzeta razmišljanjem i Mma Ramocve se upitala o čemu li razmišlja. Možda su pošiljke, koje je Mma Makuci podizala u pošti kad bi izjutra dolazila na posao, sadržavale neko zanimljivo pismo, možda od novog klijenta. Ili je možda stiglo jedno od onih anonimnih pisama koja su im ljudi slali iz samo njima poznatih razloga; potkazivačka pisma za koja su pošiljaoci mislili da će ih interesovati, ali koja nisu bila njihov posao. Takva pisma su obično bila sasvim prizemna i nisu otkrivala ništa sem sitne i ljubomorne ljudske duše. Međutim, katkada su sadržavala i neku istinski zanimljivu informaciju ili pružala uvid u zabite uglove ljudskih života. Možda Mma Makuci razmišlja o nekom takvom pismu, pomislila je Mma Ramocve, ili možda samo bulji u tavanicu zato što nema pametnija posla. Ponekad bi se ljudi tako zabuljili onda kad nemaju ništa drugo na umu i razmišljali o tavanici, drveću ili nebu, ili bilo čemu drugom u šta su bili tako zagledani.

„Razmišljate o nečemu, Mma", rekla je Mma Ramocve. „Kad god vas vidim da tako pomno glancate naočari, znam da o nečemu razmišljate."

Mma Makuci se prenula, prekinuta glasom svoje poslodavke.

„Prepali ste me, Mma", rekla je. „Sedela sam ovde i odjednom začula vaš glas. Prosto sam poskočila."

Mma Ramocve se osmehnula.

„Gospodin Dž. L. B. Matoni kaže da i njemu umem tako da se prikradem. Ali ne radim to namerno." Zastala je. „Onda, o čemu ste razmišljali, Mma?"

Mma Makuci je stavila naočari i stala da ih namešta na bridu nosa. Razmišljala je o gospodinu Dž. L. B. Matekoniju i njegovom skoku s padobranom i o tome kako će Mma Ramocve da reaguje na tu vest, pod pretpostavkom da je nije već čula.

„Jeste li videli današnje novine?" upitala je.

Prilazeći svom radnom stolu, Mma Ramocve je odmahнула glavom.

„Nisam", odvrtila je. „Imala sam pune ruke posla vodajući decu tamo i ovamo. Nisam imala kad da sednem." Potom je dobacila upitni pogled Mmi Makuci. „Ima li u njima nečega posebnog?"

Ona ne zna, pomislila je Mma Makuci. E pa dobro, znači da će morati da joj saopšti, a novost će je verovatno šokirati.

„Gospodin Dž. L. B. Matekoni će da skoči", rekla je. „Piše u današnjim novinama."

Mma Ramocve je buljila u Mmu Makuci. O čemu to priča? Kakva je to besmislica o skakanju gospodina Dž. L. B. Matekija?

„Iz aviona", dodala je žurno Mma Makuci. „Gospodin Dž. L. B. Matekoni će da izvede skok s padobranom."

Mma Ramocve je prasnula u smeh.

„Totalna besmislica!" izjavila je. „Gospodin Dž. L. B. Matekoni ne bi nikad uradio tako nešto. Ko li je samo stavio tu budalaštinu u novine?"

„Istina je", relda je Mma Makuci. „To je jedan od onih dobrotvornih skokova. Mma Potokvani..."

To je bilo sasvim dovoljno. Na pomen imena Mme Potvani, izraz na licu Mme Ramocve se promenio.

„Mma Potokvani?" rekla je oštrim glasom. „Opet prisiljava gospodina Dž. L. B. Matekonija na nešto? Skok s padobranom?"

Mma Makuci je klimnula glavom.

„Piše u novinama", rekla je. „A ja sam razgovarala s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem. Potvrdio je da je ono što piše istina."

Mma Ramocve je nepomično sedela. Nekoliko trenutaka nije govorila ništa, misleći o onom što joj je rekla Mma Makuci. Potom je pomislila:

„Biću udovica. Biću udovica pre no što sam se uopšte i udala."

Mma Makuci je jasno videla dejstvo koje je vest imala na Mmu Ramocve i tražila je reči koje bi mogle da pomognu.

„Mislim da on to ne želi", tiho je rekla. „Ali ruke su mu sad vezane. Mma Potokvani je ispričala novinama."

Mma Ramocve je ćutala, a Mma Makuci je nastavila.

„Morate odmah da odete tamo u servis", rekla je. „Morate da spreče tu ludost. Morate da mu zabranite. Previše je opasno."

Mma Ramocve je klimnula glavom.

„Ne mislim da je to dobra ideja. Ali nisam sigurna da mogu da mu zabranim. Nije mali."

„Ali vi ste mu supruga", rekla je Mma Makuci. „Ili gotovo supruga. Imate pravo da ga sprečite da uradi nešto tako opasno."

Mma Ramocve se namrštila.

„Ne, nemam to pravo. Mogu da porazgovaram s njim o tome, ali kad pokušavate da sprečite ljude da urade nešto, to ume da ih ozlojedi. Neću da gospodin Dž. L. B. Matekoni misli da mu stalno popujem. To nije dobar početak za brak.“

„Ali brak nije još ni počeo“, pobunila se Mma Makuci. „Vi ste samo vereni. I to već poduže vreme. Venčanja nema ni na vidiku.“ Začutala je, svesna da je možda otišla suviše daleko. Ono što je rekla bilo je sasvim tačno, ali privlačenje pažnje na njihovo dugotrajno vereništvo i upadljivo odsustvo bilo kakvih planova za venčanje nije bilo od pomoći.

Mma Ramocve se nije uvredila.

„U pravu ste“, rekla je. „I te kako sam verena. Već dugo čekam. Ali ipak, ne smete da primoravate muškarce. Oni to ne vole. Vole da imaju osećaj da sami donose odluke.“

„Čak i onda kad zapravo nije tako?“ prekinula je Mma Makuci.

„Da“, odvratila je Mma Ramocve. „Svi znamo da su žene te koje donose odluke, ali moramo da puštamo muškarce da veruju da su odluke njihove. To je čin ljubaznosti i dobrote žena.“

Mma Makuci je skinula naočari i stala da ih glanca svojom čipkanom maramicom, pohabanom ali ipak omiljenom. Bila je to maramica koju je kupila dok je učila na Bocvanskom koledžu za sekretarice, u vreme kad praktično nije imala ništa drugo, i mnogo joj je značila.

„Znači, zasad ne bi trebalo da govorimo ništa?“ rekla je. „A onda...“

„A onda ćemo ulučiti priliku da kažemo nešto vrlo malo“, rekla je Mma Ramocve. „Naći ćemo načina da izvučemo gospodina Dž. L. B. Matekonija iz ovoga. Ali to ćemo uraditi pažljivo, a on će misliti da se svojevoljno predomislio.“

Mma Makuci se osmehnula.

„Vi baš umete s muškarcima, Mma. Znete kako razmišljaju.“

Mma Ramocve je slegla ramenima.

„Kad sam bila devojča, imala sam običaj da posmatram dečake dok se igraju i gledala sam šta rade. Sad kad sam odrasla, vidim da nema neke velike razlike. Dečaci i muškarci su isti ljudi u drugačijoj odeći. Dečaci nose kratice pantalone, a muškarci dugačke. Ali ako im skinete pantalone, potpuno su isti.“

Mma Makuci je zurila u Mmu Ramocve koja je, odjednom porumenevsi, žurno dodala:

„Nisam to htela da kažem. Htela sam da kažem da dužina pantalona ne menja stvar. Muškarci razmišljaju poput dečaka i ako razumete dečake, razumete i muškarce. To sam htela da kažem.“

„Tako sam i mislila“, rekla je Mma Makuci. „Nisam ni mislila da ste hteli da kažete nešto drugo.“

„Odlično“, rekla je žustro Mma Ramocve. „U tom slučaju, hajde da popijemo čaj i razmislimo kako da izađemo na kraj s problemom s kojim nam je pre neki dan došla Mma Holonga. Ne možemo sad da presedimo ceo dan čavrljajući o muškarcima. Moramo da se bacimo na posao. Imamo toliko toga da uradimo.“

Mma Makuci je pripremila biljni čaj i potom su, pijuckajući tamnocrvenu tečnost, razgovarale o najboljem pristupu pitanju prosaca Mme Holonga. Čaj je, dabome, doprineo da problem izgleda manji, kao i uvek, a kad su ispile do dna i Mma Makuci posegnula za malčice okrnjenim čajnikom da im doliže još, znale su šta im je činiti.

Deveto poglavlje

PRIMENA PSIHOLOŠKOG PRISTUPA U POSTUPANJU S MLADIM LJUDIMA

Na kraju tog radnog dana, Mma Ramocve je strategiju razradila tako da se pored vrata svog malog belog kombija našla tačno u isto vreme minut do pet kad su se šegrti pojavili na vratima servisa, brišući masne ruke o pregršt bele pucvale koju im je davao gospodin Dž. L. B. Matekoni. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je znao sve o dermatitisu koji izaziva motorno ulje, oboljenju koje muči automehaničare i koje je s godinama snašlo više njegove sabrača po zanatu, i trudio se iz petnih žila da utuvi tu lekciju u glave svojih šegrta. Sad, dabome, nije da je sasvim uspeo u tome; oni su i dalje preferirali da samo zarone ruke u kofu mlake vode, ali makar povremeno su pribegavali pucvali i nastojali da to urade kako valja. Bilo je tu jedno staro bure za upotrebljenu pucvalu, kao i za ostale otpatke njihovog zanata, ali su oni imali običaj da ga ignorišu i Mma Ramocve ih je i sad vela kako su bacili pucvalu na zemlju. U tom trenutku je stariji šegrt podigao pogled i video da ih ona posmatra. Promrmljao je nešto svom drugu, na šta su se obojica sagnuli i savesno podigli pucvalu, a potom otišli i bacili je u bure.

„Baš ste uredni“, doviknula im je Mma Ramocve kad su se ponovo pojavili na vidiku. „Gospodinu Dž. L. B. Matekoniju će biti drago da to čuje.“

j| „Svakako smo nameravali da je bacimo u bure“, rekao je mlađi šegrt s prizvukom prekora u glasu. „Ne morate da nas opominjete na to, Mma.“

„Da“, odvrtila je Mma Ramocve. „Znam. Pomislila sam da ste je možda slučajno ispustili. To se ponekad dešava, zar ne? Če sto vas viđam kako slučajno ispuštate stvari. Papiriće od slatkiša. Kesice od čipsa. Novine.“

Prišavši sad već sasvim blizu malom belom kombiju, šegrti su snebivljivo spustili pogled. Znali su da nisu dorasli Mmi Ramocve.

„Ali, ne želim da razgovaram o razbacivanju otpadaka", rekla je ljubazno Mma Ramocve. „Jasno mi je da ste danas naročito vredno radili i pomislila sam da vas odbacim do kuće. Da se ne umarate čekajući minibus."

„Vrlo ste ljubazni, Mma", rekao je stariji šegrt.

Mma Ramocve je pokazala rukom ka suvozačkom sedištu.

„Ti sedi tu, Čarli. Ti si stariji. A ti", pogledala je mlađeg šegrtu i pokazala na zadnji deo kombija, „možeš tamo. Sledeći put ćeš ti sestti napred."

Otrprilike je znala gde žive. Mlađi je živeo sa stricem, u kući iza pivare na drumu za Frensistaun, dok je stariji stanovao kod tetke i teče, bkizu sirotišta u Tlokvengu. Trebaće joj više od pola sata dok ih obojicu prebaci, a deca će je kod kuće čekati, ali ovo je bilo važno, stoga joj nije nimalo teško padalo.

Prvo je odbacila mlađeg, vozeći rubom grada i prošavši pored univerziteta i hotela „Sunce" i puta za Maru-a-Pula. Zatim je skrenula levo u Njerereovu ulicu, pored izlaza na Slonovu ulicu, i spustila se do ulice Nelsona Mandele, o kojoj je još uvek mislila kao o starom drumu za Frensistaun. Prešli su suvo korito reke Segodichane, a potom joj je stariji šegrt pokazao prema strani puta oivičenoj nizom malih, dobro održavanih kuća.

„Ono tamo je kuća njegovog strica", rekao je, pokazujući prema jednoj od kuća. „On živi u šupi u dvorištu. Tamo spava, ali jede unutra, s porodicom."

Stali su ispred kapije i mlađi šegrt je iskočio iz kombija i bučno sklopio ruke u znak zahvalnosti. Mma Ramocve se osmehnula i dobacila mu kroz otvoren prozor:

„Drago mi je što sam ti uštedela pešačenje." Zatim mu je mahnula i krenula dalje.

„Dobar je momak“, primetila je Mma Ramocve. „Biće jednog dana dobar muž nekoj devojci.“

„Ha!“ rekao je stariji šegrt. „Ta će prvo morati da ga stigne. Mali brzo trči. Ženskice ga neće lako stići!“

Mma Ramocve se pretvarala da je zainteresovana. „Ali šta ako se u njega zagleda neka lepa devojka koja ima mnogo para? Šta onda? Valjda bi voleo da se oženi nekom takvom devojkom i ima velika kola? Možda neka od onih nemačkih kola za koja mislite da su tako lepa. Šta onda?“

Šegrt je prasnuo u smeh.

„Uf, oženio bih se ja takvom dok kažeš piksla. Ali takve ženske i ne gledaju momke kao što smo mi. Mi smo samo šegrti kod automehaničara. Takve ženske traže momke iz bogatih kuća ili s dobrim zaposlenjem. Knjigovođe. Tako neke. Nama dopadnu one obične ženske.“

Mma Ramocve je coknula jezikom.

„O, to je baš žalosno. Šteta što ne znate kako da privučete finije devojke. Baš šteta.“ Zastala je pre no što je rekla, gotovo uzgred: „Dabome, ja bih mogla da vam kažem kako se to radi.“

Šegrt ju je s nevericom pogledao.

„Vi, Mma? Vi biste mogli da mi kažete kako da zbarim takvu žensku?“

„Naravno da bih“, odvratila je Mma Ramocve. „Valjda sam i ja žensko, zar ne? Nekad sam bila devojka. Znam kako devojke razmišljaju. To što sam sad malo starija i ne jurim momke ne znači da sam zaboravila kako devojke razmišljaju.“

Šegrt je podigao obrvu.

„Pa dobro, recite mi“, rekao je. „Otkrijte mi tu tajnu.“

Mma Ramocve je ćutala. Ovo je, razmišljala je, teži deo. Morala je da bude sigurna da će šegrt ozbiljno shvatiti sve što je imala da mu kaže, a to je značilo da ne sme da bude suviše brza u prenošenju informacije.

„Ne znam da li bi trebalo da ti kažem“, rekla je. „Ovo se ne otkriva bilo kome. Rada sam da kažem samo muškarcu koji će biti dobar prema tim finim devojkama. To što su fine ne znači da nemaju osećanja. Možda bi trebalo da sačekam još koju godinu, pa da ti tek onda kažem.“

Šegrt, koji se dotad osmehivao, namrštio se.

„Lepo bih postupao s takvom devojkom, Mma. Možete da računate na to.“

Mma Ramocve se koncentrisala na vožnju. Ispred njih je bio neki stariji čovek na biciklu, s izanđalim šeširom na glavi i riđom kokoškom vezanom za prtljažnik na zadnjem delu bicikla. Usporila je, obilazeći ga u širokom luku.

„Ona kokoška je na svom poslednjem putovanju“, rekla je. „Nosi je nekom ko će je pojesti.“

Šegrt je bacio pogled iza sebe.

„To biva sa svim kokoškama. Za to služe.“

„Možda one ne misle tako“, primetila je Mma Ramocve.

Šegrt se nasmejao.

„One ne mogu da misle. Imaju sasvim male glave. U njima nema mozga.“

„Dobro, a šta onda imaju u glavi?“ upitala je Mma Ramocve.

„Samo krv i nekoliko parčića mesa“, odvratio je šegrt. „Video sam. Nema mozga.“

Mma Ramocve je klimnula glavom.

„Oh“, izustila je. Nije bilo svrhe raspravljati s ovim momcima o takvim stvarima; obično su nepokolebljivo verovali da su u pravu, čak i onda kad ono što su govorili nije imalo nikakve osnove.

„Nego, šta je to u vezi s devojkama?“ bio je uporan šegrt. „Slobodno mi kažite, Mma. Može biti da ja mnogo pričam o devojkama, ali mnogo sam fini s njima. Pitajte gospodina Dž. L. B. Matekonija. On je video kako lepo postupam s ženskinjama.“

Približavali su se drumu za Tlokvang i Mma Ramocve je pomislila da je kucnuo čas. Privukla je šegrtovu pažnju i sad je slušao ono što je govorila.

„Dobro, dakle“, počela je, „reći ću ti za sasvim siguran način da privučеш pažnju jedne od tih finih devojaka. Moraš da postaneš poznat. Ako si poznat ako ti se ime nađe u novinama te devojke prosto ne mogu da ti odole. Pogledaj malo oko sebe i videćeš kakvi muškarci imaju takve dame pored sebe. Uvek su to oni o kojima čitaš u novinama. Njima uvek uspe da osvoje takve devojke.“

Šegrt je izgledao kao da je u startu poražen.

„Mrka kapa“, rekao je. „Ja nikad neću biti poznat. Nikad neću dospeti u novine.“

„Ko kaže?“ upitala je Mma Ramocvc. „Zašto odustaješ pre no što si uopšte i pokušao?“

„Zato što niko nikad neće pisati o meni“, odvratio je šegrt. „Ja sam niko i ništa. Nikad neću biti poznat.“

„Ali pogledaj gospodina Dž. L. B. Matekonija“, relda je Mma Ramocve. „Pogledaj njega. On je danas bio u novinama. Sad je poznat.“

„To je nešto drugo“, odvratio je šegrt. „On je u novinama zato što će da izvede skok s padobranom.“

„Ali i ti bi to mogao“, relda je Mma Ramocve, kao da joj je tog časa sinula ideja. „Kad bi skočio iz aviona, sve bi novine pisale o tebi i fine devojke bi te odmah primetile. Navalile bi u buljucima. Znam kako te devojke razmišljaju.“

„Ali...“, zaustio je šegrt.

Nije završio.

„O da, još kako bi navalile“, nastavila je Mma Ramocve. „Ništa ama baš ništa ne dopada im se tako kao hrabrost. Kad bi skočio iz aviona možda umesto gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji je, ako mene pitaš, prestar za tu rabotu tada bi ti bio onaj koji bi privukao opštu pažnju. Garantujem. Te devojke bi poludele za

tobom. Mogao bi da biraš. Mogao bi da izabereš onu s najvećim kolima."

„Ako ima najveća kola, onda ima i najveću zadnjicu", rekao je šegrt, osmehujući se. „Trebaju joj velika kola da bi njena zadnjica stala u njih. Takva devojka bila bi baš lepa."

U normalnim okolnostima, Mma Ramocve ne bi dozvolila da takva primedba prođe bez oštrog odgovora, ali ovo nije bio trenutak za to, stoga se prosto osmehnula. „Meni stvar izgleda jednostavno", rekla je. „Ti skočiš. Ti dobiješ devojku. Sve je savršeno bezbedno."

Šegrt je načas razmislio.

„A šta je s onim čovekom iz Odbrambenih snaga Bocvane? Onim čiji se padobran nije otvorio. Šta je s njim?"

Mma Ramocve je odmahнула glavom.

„E, tu grešiš, Čarli. Njegov padobran bi se otvorio da je povukao uzicu. I sam si rekao da je čovek verovatno zaspao. Vidi, s njegovim padobranom je sve bilo u najboljem redu. A ti si mnogo pametniji od tog čoveka. Ti nećeš zaboraviti da povučеш uzicu."

Šegrt je ponovo razmislio.

„I vi mislite da će novine da pišu o meni?"

„Dabome da hoće", rekla je Mma Ramocve. „Zamoliću Mmu Potokvani da opet razgovara s njima. Ona im uvek javlja novosti u vezi sa sirotištem. Reći će im da stave tvoju veliku fotografiju na naslovnu stranu. Ove devojke o kojima smo pričali to će svakako pročitati."

Mma Ramocve je usporila. Na drum pred njima dotumaralo je malo krdo magaraca i stalo na sredinu, gledajući u mali beli kombi kao da nikada ranije nisu videli vozilo. Zaustavila je kombi, bacivši za to vreme letimičan pogled na šegrtu. Psihologija, pomislila je; tako su to danas nazivali, ali, po njenom mišljenju, to je bilo nešto mnogo starije od nje. To je bila ženska mudrost, eto šta je to bilo; poznavanje ponašanja muškaraca i načina na koji ih se moglo ubediti u nešto, pod uslovom da se

odabere pravi pristup problemu. Šegrtu nije ništa slagala; postojale su devojke koje bi bile impresionirane mladićem koji izvede skok s padobranom i kome fotografija izađe u novinama. Kad bi muškarci umeli da se posluže psihologijom, a najčešće ne umeju, i oni bi mogli da navedu žene da rade ono što oni hoće. Možda je srećna okolnost, razmišljala je, to što su muškarci tako loši u psihologiji. Muškarci navode žene da rade onako kako oni hoće tako što ih prvo navedu da se sažale na njih, ili tako što ih nateraju da osete krivicu. Ne rade oni to namerno, razume se, ali krajnji efekat je isti.

Šegrt se nagnuo kroz prozor na svojoj strani i viknuo na magarce, koji su ga mrko pogledali pre no što su polako počeli da se sklanjaju s puta. Potom se, ponovo se zavalivši u sedište, okrenuo Mmi Ramocve.

„Mislim da ću uraditi to, Mma. Mislim da nije loša ideja da se pomogne sirotištu. Trebalo bi da svi činimo koliko možemo.“

Kad je Mma Ramocve najzad stigla u Zebrinu ulicu, već je počelo da se smrkava. Kamionet gospodina Dž. L. B. Matekonija bio je parkiran bočno od kuće, na naročitom mestu koje je odvojila za njega, a ona je svoj mali beli kombi uglavila na njegovo mesto pored kuhinjskih vrata. U kući su gorela svetla i čuli su se glasovi. Sigurno se pitaju gde sam, pomislila je, i sigurno su gladni.

Ušla je u kuhinju, zbacivši cipele na pragu. Motoleli je sedela u svojim kolicima, za kuhinjskim stolom, i seckala šargarepu, a Puso je mešao nešto na šporetu. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je, stojeći pored dečaka, ubacivao prstohvat soli u mešavinu u šerpi.

„Večeras mi kuvamo“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ti lepo idi i sedi i digni noge na stoličicu. Zvaćemo te kad sve bude gotovo.“

Mma Ramocve je ispustila uzvik oduševljenja.

„Ovo je pravo uživanje“, rekla je. „Iz nekog razloga sam strašno umorna.“

Prošla je kroz dnevnu sobu i spustila se u svoju omiljenu fotelju. Mada su deca pomagala u kuhinji, bilo je neuobičajeno za njih da pripreme kompletan obed. Mora biti da je to bila ideja gospodina Dž. L. B. Matekonija, razmišljala je, i ta pomisao ispunila ju je zahvalnošću zbog toga što je pored sebe imala čoveka koji je umeo da se seti da pripremi jelo. Većina muževa se toga nikad ne bi setila - smatrali bi da im je ispod časti da rade kućne poslove - ali je gospodin Dž. L. B. Matekoni bio drugačiji. Kao da je znao kako je to kad si žena, kad moraš da kuvaš do kraja života, bakćući se s naizgled beskrajnom povorkom šerpi i tiganja čiji se kraj gubi negde u daljini. Žene dobro znaju kako je to, i kuvanje i lonci im dolaze i u san, ali ovaj muškarac, izgleda, takođe razume.

Kad su pola sata kasnije seli za sto, Mma Ramocve je ponosno posmatrala kako gospodin Dž. L. B. Matekoni i Puso donose tanjire s dobrom, ukusnom hranom i stavljaju ih na mesta. Zatim se pomolila, kao i uvek, pogleda spuštenog prema stolnjaku, kako dolikuje.

„Neka bi Gospod dobrotivim očima gledao Bocvanu“, rekla je Mma Ramocve. „Zahvalimo Mu sad za ovu hranu u našim tanjirima, koja je tako lepo pripremljena.“ Zastala je. Imalo je o tome još ponešto da se kaže, ali joj se činilo da je zasad rekla dovoljno i da bi trebalo da počnu, jer su svi bili jako gladni.

„Ovo je odlično“, izjavila je posle prvog zalogaja. „Srećna sam što u svojoj kući imam tako dobre kuvare.“

„To je bila ideja gospodina Dž. L. B. Matekonija“, rekla je Motoleli. „Možda bi mogao da otvori Brzi restoran Tlokvenga.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je prasnuo u smeh.

„Nema šanse. Razumem se samo u popravljavanje kola. To je sve što umem da radim.“

„Umete i da skaćete s padobranom“, rekla je Motoleli. „I to umete. Pričali su o tome u školi.“

Odjednom je nastala tišina i činilo se kao da se oblak nadvio nad njihovim malim skupom. Viljuška gospodina Dž. L. B. Matekonija zastala je tamo gde se zatekla, na pola puta do njegovih usta, a nož Mme Ramocve prestao je da seče veliko parče bundeve. Podigla je pogled prema gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, koji ga je izdržao samo na trenutak i potom pogledao u stranu.

„A, to“, relda je Mma Ramocve. „To je sve jedna velika greška. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je nameravao da izvede skok padobranom, ali se sada Čarli, šegrt iz servisa, ponudio da učini to umesto njega. Već sam razgovarala s Mmom Potokvani i ona je vrlo zadovoljna zbog svega. Rekla je da je sigurna da će gospodin Dž. L. B. Matekoni pristati da pruži šansu tom mladiću, a ja sam joj obećala da ću ga pitati šta misli o tome.“

Svi pogledi su se uprli u gospodina Dž. L. B. Matekonija, čije su se oči razrogačile dok je Mma Ramocve govorila.

„Dakle?“ rekla je Mma Ramocve, vraćajući se poslu sečenja bundeve. „Šta bi želeo da uradiš, gospodine Dž. L. B. Matekoni? Da li bi hteo da daš šansu tom momku?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao u tavanicu.

„Pa, valjda bih mogao, pretpostavljam“, rekao je.

„Odlično“, rekla je Mma Ramocve. „Stvarno si veoma velikodušan. Čarliju će biti tako drago zbog toga.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se osmehnuo.

„Nije to ništa“, rekao je. „Ništa.“

Nastavili su s obedom. Mma Ramocve je primetila da je gospodin Dž. L. B. Matekoni izuzetno dobro raspoložen. Izrekao je nekoliko duhovitih opaski o događajima tog dana, uključujući i vic o kućištu menjača kojem su se svi slatko smejali, iako ga niko nije razumeo. A onda, kad su tanjiri bili rasklonjeni, a deca otišla iz trpezarije, gospodin Dž. L. B. Matekoni je ustao sa svoje stolice i, stojeći pored stolice Mme Ramocve, uzeo je za ruku i rekao:

„Ti si dobra žena, Mma Ramocve, a ja sam vrlo srećan što sam našao nekog kao što si ti. Moj život je sad ispunjen.“

„I ja sam srećna“, rekla je Mma Ramocve. Ipak neće postati udovica, a uspela je da izgleda kao da je on sam doneo odluku. Muškarcima se tako dopadalo - u to je bila sigurna - i zašto ne pustiti muškarce da veruju da se stvari odvijaju onako kako se njima dopada, makar povremeno? Nije videla zašto ne.

Deseto poglavlje

SAN GOSPODINA DŽ. L B. MATEKONIJA

Gospodinu Dž. L. B. Matekoniju je, razume se, odmah neizmerno laknulo kad mu je Mma Ramocve pružila šansu da eskivira skakanje s padobranom. Učinila je to tako elegantno i tako pametno da ga je poštedela svake neprijatnosti. Celog tog dana mučila ga je zebnja pri pomisli na položaj u koji ga je dovela Mma Potokvani. Nije bio kukavica, ali pomisao na skakanje s padobranom nije u njemu izazivala ništa sem straha, najobičnijeg golog straha. Naposletku, negde sredinom popodneva, došao je do zaključka da će to izvesno biti način na koji će umreti, stoga je skoro ceo sat proveo razmišljajući o testamentu koji je nameravao da sastavi narednog dana. Mmi Ramocve bi ostavio servis, naravno, a ona bi mogla da ga vodi zajedno s Mmom Makuci, koja bi zadržala svoje mesto menadžera. Kuća bi bila prodana - postigla bi odličnu cenu - a novac bi se potom razdelio njegovim rođacima, onima koji nisu dobrostojeći i koji bi njime mogli da kupe goveda. Mma Ramocve bi zadržala jedan deo novca, možda čak polovinu, jer bi joj služio za izdržavanje dece koja su, uostalom, bila njegoa odgovornost. Zatim,

tu je bio i njegov kamionet, koji bi mogao da ode sirotištu, gde bi ga svakako valjano iskoristili.

Tu je stao. Ostaviti kamionet sirotištu bilo bi kao da ga je ostavio Mmi Potokvani lično, a uopšte nije bio siguran da je to ono što želi. Najzad, upravo je Mma Potokvani i bila vinovnik celog ovog zamešateljstva i nije video nikakvog razloga zašto bi još i profitirala na njemu. Čitava stvar mogla je da se posmatra i kao da je Mma Potokvani odgovorna za njegovu smrt i možda bi je čak trebalo izvesti pred sud. To bi je naučilo da ne može da maltretira ljude na takav način. Bio bi to nauk svim nadobudnim matronama, a podozrevao je da ima mnogo takvih žena. Muškarci bi morali da se odupru, a to je, u njihovo ime, mogao da uradi državni tužilac Bocvane glavom, koji bi mogao da započne bombastičan proces protiv Mme Potokvani - zbog ubistva - a za dobro svih muškaraca. Bio bi to barem početak.

Te nedostojne misli više nisu bile neophodne, a posle onog veličanstvenog oslobađanja koje je za stolom izrekla Mma Ramocve, gospodin Dž. L. B. Matekoni je smatrao da više nema potrebe da planira uslove svog testamenta. Te večeri, nakon što se vratio u svoju kuću u blizini Kluba Odbrambenih snaga Bocvane, razmislio je o svom imetku, ne kao neko ko planira kome će ga zaveštati testamentom, već s olakšanjem čoveka koji ne planira da se skoro rastaje od njega. Pogledao je svoju sofu, s isflekanim naslonjačima za ruke i jastucima, i pomislio na duga subotnja popodneva koja je proveo naprosto sedeći na njoj, slušajući radio i ne razmišljajući ni o čemu posebnom. Zatim je pogledao u baršunastu sliku planine koja je visila na zidu preko puta sofe. Bila je to lepa slika, koju je umetnik sigurno dugo stvarao. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je znao svaku pojedinost na njoj. Sve će to jednog od ovih dana preći u kuću Mme Ramocve, ali zasad je bilo utešno videti stvari kako odlučno i predviđljivo stoje na svom mestu.

Bila je gotovo ponoć kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni najzad otišao u krevet. Čitao je novine nekoliko minuta pre no što je ugasio svetio, sneno ih spustivši pored kreveta, a onda je, obavijen tamom, pao u san koji mu je tako lako dolazio posle napornog radnog dana. San je bio dobrodošao; košmar kroz koji je prošao pripadao je danu, a sad je bio rešen. Neće biti nikakvog iskakanja, nikakvog strmoglavljivanja na zemlju, nikakvog poniženja zbog toga što svi vide koliko se boji...

Te misli bile su deo njegove jave; svet snova gospodina Dž. L. B. Matekonija, međutim, kaskao je za javom i u njemu se još uvek nisu odigrali događaji od te večeri, kad je bio oslobođen muka, tako da je u neko doba noći zatekao sebe kako stoji na rubu piste na aerodromu, dok prema njemu rula mali beli avion, od one vrste koju su koristili u Kalaharskom letačkom klubu. Vrata na avionu bila su otvorena i začuo se poziv pilota, nikog drugog do Mme Potokvani lično.

„Ulazite, gospodin Dž. L. B. Matekoni“, dreknula je Mma Potokvani nadglasavajući buku motora. Izgledalo je kao da je malo nervira njegovo otezanje i gospodin Dž. L. B. Matekoni se povinovao, kao i uvek.

Mma Potokvani delovala je vrlo samouvereno dok se naginjala napred, škljocala prekidačima i proveravala instrumente. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pružio ruku da dodirne prekidač za koji je izgledalo da zahteva pažnju, jer je iza njega bleskalo narandžasto svetio, ali mu je Mma Potokvani odgurnula ruku.

„Ništa ne dirajte!“ uzviknula je, kao da govori nekom od siročadi. „Opasno!“

Utonuo je u svoje sedište, a mali avion je jurnuo pistom. Drveće je tako blizu, pomislio je, a trava je tako meka, i mogao bi sad da iskoči, otkotrlja se i pobegne; ali nije bilo bežanja od Mme Potokvani, koja ga je ljutito pogledala i prekorno pripretila prstom. Potom su uzleteli, dok je on kroz prozor aviona gledao u zemlju ispod njih, koja je postajala sve manja i manja, umanjena Bocvana u

kojoj su goveda bila velika kao mravi, a drumovi tanki kao niti zamršenog smeđeg konca. Kako je bilo lepo gledati svoju zemlju tamo dole i videti oblake i plavetnilo i visinu. Mogao bi čovek laka srca da zakorači među te oblake i poleti, ka zapadu, preko velikog smeđeg prostranstva, i spusti negde gde su šetali lavovi i gde je bilo izvora vode, visokog drveća i malo znakova čovekovog prisustva.

Mma Potokvani je povukla kontrolnu palicu aviona i stali su da kruže, grleći skute grada daleko ispod njih. Pogledao je dole i video Zebrinu ulicu; bilo ju je tako lako uočiti, i nisu li ono bile Mma Ramocve, koja mu je mahala iz svog dvorišta, i Mma Makuci, u svojim novim zelenim cipelama? Okrenuo se Mmi Potokvani, koja mu se sad osmehivala i pokazivala prema kvaki na vratima.

Pružio je ruku i samo što je dotakao vrata, ona su se širom otvorila. Osetio je vetar na licu i u njemu je smesta narasla panika, i pokušao je da ne ispadne, držeći se za jednu od ručica u avionu, stvarčicu koja mu nije nimalo pomogla. Mma Potokvani je vikala na njega, pustivši kontrolnu palicu da bi ga izgurala napolje, a potom ga je žestoko šutnula u leđa onim svojim ravnim smeđim cipelama koje je nosila zarad lakšeg kretanja po terenu sirotišta.

„Napolje!“ dreknula je, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je, nem od straha, skliznuo u prazan vazduh i stao da se tumba, glavačke, gledajući čas u nebo, čas u zemlju, u zemlju koja je još uvek bila tako daleko ispod njega.

Nije imao padobran, dabome, samo pidžamu, a ona se vijorila oko njega i teško da ga je imalo usporavala. *Ovo je kraj*, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni i počeo da misli o tome kako je život bio dobar i dragocen; ali nije mogao da misli o tome dugo, jer se njegovo padanje okončalo za ciglo nekoliko sekundi i dočeka se na noge, savršeno, kao da je skočio sa starog sanduka za pomorandže u svom servisu; našao se u šikari, pored termitnjaka. Osvrnuo se oko sebe; pejzaž je bio nepoznat,

možda Tlokveng, a možda i ne, i upravo je stao da ga proučava, kad je iza sebe začuo glas svog oca. Okrenuo se, ali nije bilo ni traga od oca, koji je bio tu, ali nekako nije bio sasvim tu, onako kako mrtvi umeju da nam dođu u snove. Toliko je toga želeo da pita oca, toliko je toga želeo da mu kaže o svom servisu, ali je otac progovorio prvi, glasom koji je bio čudan i krhak - jer mrtav čovek nema daha koji bi proizvodio glas - i postavio mu pitanje koje je razbudilo gospodina Dž. L. B. Matekonija, trgnuvši ga iz sna u kojem se uspešno prizemljio pored termitnjaka.

„Kad nameravas da se oženiš s Mmom Ramocve?" upitao je njegov otac. „Zar ne misliš da je već vreme?"

Jedanaesto poglavlje

SUSRET S GOSPODINOM BOBOLOGOOM

Mma Ramocve nije ignorisala slučaj Mme Holonga. Još uvek nije ništa uradila, to je bilo tačno, ali to nije značilo da nije razmišljala o tome kako da priđe tom osetljivom problemu. Ne bi valjalo da ijedan od muškaraca otkrije da je pod istragom, jer bi tako nešto uvredilo i po svoj prilici oteralo svakog pravog prosca. To je značilo da mora da se raspituje diskretno, razgovarajući s ljudima koji ih poznaju i, ako je ikako moguće, da sredi da ih lično upozna. Tako nešto iziskivalo je izgovor, ali bila je sigurna da će već naći neki.

Prvo što je morala da uradi, mislila je, bilo je da popriča s nekim ko radi u školi gospodina Bobologoa. To nije bilo teško, jer je Rouz, kućna pomoćnica Mme Ramocve, imala rođaku koja je godinama bila zadužena za školsku kuhinju. Od pre nekog vremena više nije radila i živela je u Starom Nalediju, gde je čuvala decu

jednog od svojih sinova. Mma Ramocve je nikad nije upoznala, ali ju je Rouz povremeno pominjala i uverila je svoju poslodavku da će poseta biti dočekanana s dobrodošlicom.

„Ona je jedna od onih koji stalno pričaju“, rekla je Rouz. „Priča po ceo dan, čak iako je niko ne sluša. Biće joj vrlo drago da razgovara s vama.“

„Takvi ljudi su od pomoći u našem poslu“, rekla je Mma Ramocve. „Govore nam stvari koje je potrebno da znamo.“

„Ona je baš takva“, relda je Rouz. „Reći će vam sve što zna. To je čini veoma srećnom. Ali trebaće vam mnogo, mnogo vremena.“

Ima mnogo takvih ljudi u Bocvani, razmišljala je Mma Ramocve, i bilo joj je drago što je tako. Bilo bi neobično živeti u zemlji u kojoj su ljudi čutljivi i na ulici se mimoilaze bez reči, kao da se plaše onoga što bi drugi mogli da pomisle ili kažu. Tako nešto nije bivalo u Africi, gde su se ljudi dozivali i razgovarali stojeći na suprotnim stranama puta ili prostranih poteza šikare, ne brigajući ko ih sluša. Takvi razgovori vodili su se i među ljudima koji su se kretali u suprotnim pravcima, sve dok glasovi ne bi suviše utihnuli i udaljili se da bi bili razgovetni, a reći bi progutalo nebo. To je bio dobar način rastanka s prijateljem, mnogo manje nagao od reči pozdrava praćenih tišinom. Sama Mma Ramocve često se dovikivala s decom pošto bi izašli iz kuće i krenuli u školu, podsecajući Pusoza da pazi kako prelazi ulicu ili govoreći mu da vodi računa da mu pertle budu dobro vezane, mada dečacima takve stvari uđu na jedno, a izađu na drugo uvo. Takođe, dečaci se nikad nisu starali da im košulja bude propisno upasana u pantalone, ali to je već bilo drugo pitanje, o kojem je mogla da razmišlja i kasnije, kad zahtevi clijenata budu manje hitni.

Rouzina rođaka, Mma Seonjana, bila je kod kuće kad ju je Mma Ramocve posetila. Njena kuća nije bila velika - svega dve male sobe, videla je Mma Ramocve - ali joj je

dvorište bilo besprekorno čisto, s dva kruga u pesku opisana njenom širokom metlom. To je bio dobar znak; neuredno dvorište bilo je znak da ženi više nije stalo do tradicionalnih bocvanskih vrlina, a takvi ljudi, zaključila je Mma Ramocve, gotovo su uvek bili nepouzdana ili prosti. Nisu imali pojma šta je boto* (*Botho - u Bocvani, ključni nacionalni princip, koncept osobe koja poseduje uravnotežen karakter, dobre manire, ljubazna je i disciplinovana; botho definiše proces zasluživanja poštovanja kroz pružanje istog i sticanja moći kroz davanje moći drugima. (Prim, prev.)*), koji je značio poštovanje ili dobre manire. Boto je izdvajao Bocvanu od drugih mesta; on ju je činio posebnom. Bilo je onih koji su mu se rugali, dabome, ali šta su takvi zapravo želeli umesto toga? Da li su želeli da ljudi budu sebični? Da li su želeli da se ružno ponašaju prema drugim ljudima? Jer ako se zaboravi na boto, to je izvesno ono što će se dogoditi; Mma Ramocve bila je sasvim sigurna u to.

Videla je Mmu Seonjana kako stoji pred svojim vratima, sa smeđom papirnom kesom u rukama. Parkirajući mali beli kombi na ivici puta, primetila je da je stara žena posmatra. Bio je to još jedan dobar znak. Bila je to tradicionalna bocvanska razbibriga koja se sastojala u tome da posmatrate druge ljude i pitate se šta su namerili; ovu modernu naviku ravnodušnosti prema drugima bilo je vrlo teško razumeti. Ako posmatrate ljude, to je znak da vam je do njih stalo, da ih ne tretirate kao potpune strance. Opet, sve je to bilo pitanje manira.

Mma Ramocve je stala pred kapiju i pozvala Mmu Seonjana. Stara žena odgovorila joj je gotovo odmah, i srdačno, pozivajući Mmu Ramocve da uđe i sedne s njom iza kuće, gde je bilo senovitije. Nije pitala svoju posetiteljku šta hoće, već ju je dočekala s dobrodošlicom, kao da je prijateljica ili komšinica koja je navratila na čašicu razgovora.

„Vi ste ona žena koja živi tamo preko, u Zebrinoj ulici“, rekla je Mma Seonjana. „Vi ste žena kod koje radi Rouz. Pričala mi je o vama.“

Mma Ramocve se iznenadila shvativši da žena zna ko je ona, ali je objašnjenje odmah usledilo. „Vaš kombi je vrlo poznat“, rekla je Mma Seonjana. „Rouz mi je pričala o njemu, a i viđala sam vas kako se vozite kroz grad. Često sam pomišljala: volela bih da upoznam tu gospođu, ali nisam verovala da će mi se ikad pružiti prilika za to. Vrlo sam srećna što vas vidim ovde, Mma.“

„Čula sam i ja za vas“, rekla je Mma Ramocve. „Rouz ima samo lepe reči za vas. Vrlo je ponosna zbog toga što ste u svoje vreme bili nadzornica školske kuhinje.“

Mma Seonjana se nasmejala.

„Dok sam radila tamo, hranila sam četiri stotine dece svakog dana“, rekla je. „Sad hranim dva mala dečaka. To je mnogo lakše.“

„Mi žene stalno to radimo“, rekla je Mma Ramocve. „Ja sada kuvam za tri osobe. Imam verenika i dvoje dece usvojene iz sirotišta. Moram da pripremim mnogo obroka. Izgleda da su žene na ovom svetu zato da bi kuvale i sređivale dvorište. Ponekad mi se čini da je to tako nepravedno i da bi trebalo da se promeni.“

Mma Seonjana se slagala s ovakvim pogledom na svet, ali se namrštila pri pomisli na njegove implikacije.

„Nevolja je u tome što muškarci nikad ne bi bili kadri da rade sve ovo što mi radimo“, rekla je. „Većina muškaraca prosto neće da kuva. Suviše su lenji. Radije bi trpeli gladni nego skuvali nešto. To je veliki problem za nas žene. Kad bismo počeli da se bavimo nekim drugim stvarima, muškarci bi okopneli i skapali od gladi. U tome je problem.“

„Mogle bismo da ih obučimo“, rekla je Mma Ramocve. „Obučavanje muškaraca ima mnogo dobrih strana.“

„Ali morali biste da nađete muškarca koga biste obučavali“, odvrátila je Mma Seonjana. „A oni prosto pobegnu ako pokušate da im kažete šta da rade. Trojica su pobegla od mene. Rekli su da previše pričam i da nikad nemaju mira. Ali to nije istina.“

Mma Ramocve je saosećajno coknula jezikom.

„Ne, Mma, to ne može biti istina. Ali izgleda da muškarci ponekad ne vole da razgovaramo s njima. Misle da su već čuli ono što imamo da kažemo.“

Mma Seonjana je uzdahnula.

„Šta ćete, tako su budalasti.“

„Jesu“, rekla je Mma Ramocve. Neki muškarci su zaista budalasti, pomislila je, ali ni slučajno svi. A kad čovek bolje razmisli, ima i vrlo budalastih žena.

„Čak i učitelji“, relda je Mma Seonjana. „Čak i učitelji umeju ponekad da budu budalasti.“

Mma Ramocve je naglo podigla pogled. „Mora biti da ste poznavali mnogo učitelja, Mma“, rekla je. „Dok ste radili tamo, mora biti da ste poznavali mnogo učitelja.“

„O da, jesam“, odvrtila je Mma Seonjana. „Poznavala sam mnogo učitelja. Videla sam ih kad su došli kao mladi učitelji i videla sam ih kad su unapređeni u nastavnike viših razreda. Sve sam to videla. A videla sam i neke vrlo rđave učitelje.“

Mma Ramocve je odglumila iznenađenje.

„Rđave učitelje, Mma? Ma nije valjda.“

„Nego kako“, rekla je Mma Seonjana. „Bila sam zapanjena onim što sam otkrila. Ali, pretpostavljam da su učitelji ljudi kao i svi ostali i da i oni umeju ponekad da budu rđavi.“

Mma Ramocve je pogledala u zemlju.

„Ko su bili ti rđavi učitelji?“ upitala je. „I zašto su bili rđavi?“

Mma Seonjana je odmahnula glavom.

„Dolazili su i odlazili“, odvrtila je. „Ne sećam se njihovih imena. Ali sećam se imena čoveka koji je šest meseci predavao u školi pre no što je policija došla i odvela ga. Rekli su da je uradio nešto vrlo rđavo, ali nam nisu nikad rekli šta je to bilo.“

Mma Ramocve je odmahnula glavom.

„To mora da je bilo nešto vrlo rđavo.“ Zastala je, a potom nastavila: „Dobri učitelji su se sigurno stideli zbog

njega. Učitelji poput gospodina Bobologoa, na primer. On je dobar učitelj, zar ne?"

Nije očekivala odgovor u vidu salve smeha.

„O, taj! Da, Mma. Dobar je, kako da nije.“

Mma Ramocve je čekala neće li još nešto biti rečeno, ali se Mma Seonjana samo smeškala, kao da se priseća neke samo njoj znane, smešne uspomene. Moraće da izvuče ovo iz nje ne odajući utisak da je previše zainteresovana.

„Oh“, relda je. „Znači, ženskaroš je, je l' tako? Mogla sam misliti. Ovih dana ima toliko ženskaroša. Čudi me da je uopšte preostao poneki valjan muž.“

Ovo je izazvalo još jednu salvu smeha Mme Seonjana, koja je brisala oči ivicom svoje bluze.

„Ženskaroš, Mma? Da, moglo bi se i tako reći! Ženskaroš! Da. Gospodinu Bobologou će biti baš drago kad to čuje, Mma.“

Mma Ramocve je istog časa osetila kako joj Mma Seonjana ide na živce. Bilo je nepristojno, po njenom mišljenju, praviti u razgovoru dvosmislene aluzije u vezi s nekim - aluzije koje sagovornik nije mogao da razume. Ništa nije bilo tako frustrirajuće kao nastojanje da shvatite šta druga osoba govori, bez obzira na stidljivost ili čak namerno prikrivanje. Ako je Mma Seonjana htela da kaže nešto o gospodinu Bobologou, tada je trebalo da to kaže direktno, umesto da nagoveštava neke samo njoj znane stvari.

„Dakle, Mma“, rekla je odlučno Mma Ramocve. „Da li je gospodin Bobologo ženskaroš ili nije?“

Mma Seonjana je buljila u nju. Još uvek se osmehivala, ali je osetila dašak iznerviranosti u glasu svoje posetiteljke i osmeh je polako bledeo.

„Oprostite, Mma“, rekla je. „Nisam htela nikog da ismevam. Prosto... pa, stvar je u tome što ste se dotakli nečega vrlo smešnog u vezi s tim čovekom. On juri žene, to je tačno, ali na vrlo poseban način. Tome sam se smejala.“

Mma Ramocve je ohrabrujuće klimnula glavom.

„Dobro, onda, na koji to on način juri žene?“

Mma Seonjana se zakikoiala.

„On je jedan od onih koji je zabrinut zbog uličnih žena. Onih rđavih devojaka što se smucaju po barovima. Takvih ženskih. Nikako ne odobrava njihovo ponašanje, pa on i neki njegovi prijatelji već godinama pokušavaju da ih spasu od tog rđavog života. To mu je hobi. Odlazi na auto-busku stanicu i deli letke devojkama koje dolaze iz sela. Upozorava ih šta sve može da im se desi u Gaboronu.“

Mma Ramocve je suzila pogled. Ovo je bila vrlo zanimljiva informacija, ali je bilo teško uvideti šta je njome doznala. Svi su bili svesni problema barskih devojaka, te nesreće Afrike. Bilo je žalosno videti ih kako u svojim jeftinim haljinama i dinđuvama koketiraju sa starijim ljudima koji bi trebalo da budu pametniji, ali skoro neizbežno nisu. Nikom se to nije dopadalo, ali većina ljudi nije činila ništa povodom toga. Gospodin Bobologo i njegovi prijatelji su barem pokušavali.

„To je beznadežan posao“, nastavila je Mma Seonjana. „Organizovali su nekakvo mesto gde te devojke mogu da odu i žive dok ne nađu neki pošten posao. To je tamo negde kod Afričkog tržnog centra.“ Začutala je i pogledala Mmu Ramocve. „Ali sigurna sam da niste došli kod mene da pričamo o gospodinu Bobologou, Mma. Ima i lepših tema za razgovor.“

Mma Ramocve se osmehnula.

„Milo mi je što smo popričale o njemu“, odvratila je. „Ali ako ima nekih drugih stvari o kojima biste voleli da pričamo, biće mi isto tako milo.“

Mma Seonjana je uzdahnula.

„Ima toliko toga o čemu bismo mogle da pričamo, Mma. Ne znam odakle da počnem.“

Dobar uvod, pomislila je Mma Ramocve, i prihvatila ga. Setila se Rouzinog upozorenja i već je videla kako

popodne, njeno dragoceno nedeljno popodne, polako nestaje pred njom.

„Znate, Mma, mogu ja da dođem i neki drugi put...”

„Ne”, rekla je žurno Mma Seonjana. „Morate još da ostanete, Mma. Skuvaću vam čaj i onda ću vam ispričati za neke vrlo čudne stvari koje se ovde dešavaju.”

„Vrlo ste ljubazni, Mma.”

Mma Ramocve je sedela na oguljenoj stolici koju je Mma Seonjana donela iz predsoblja. Ovo je deo posla, pomislila je, a bilo je i neprijatnijih načina da se zaradi za život nego što je slušanje kako žene poput Mme Seonjana ogovaraju komšiluk. A čovek nikad ne zna šta sve može da sazna iz tih razgovora. Njena dužnost je bila da bude obavještena, a nikad ne znate kad će neki delić informacije koji ste na ovaj način saznali da se pokaže koristan; baš kao što bi informacija o gospodinu Bobologou i barskim devojkama mogla da bude korisna, a možda i ne. Bilo je teško reći.

Mma Makuci je te nedelje takođe bila zauzeta, ali ne poslovima Prve damске detektivske agencije, već preseljenjem u svoju novu kuću. Najjednostavniji način da to obavi bio je da zamoli Mmu Ramocve da doveze svoj mali beli kombi da u njega utovare njen skromni imetak, ali nije bila rada da se nameće na takav način. Mma Ramocve je drage volje poklanjala svoje vreme i spremno bi pristala da joj pomogne, ali Mma Makuci je bila nezavisna i odlučila je da, na sat ili dva, iznajmi kamion i vozača koliko će biti potrebno da se stvari prebace u njen novi dom. Naposletku, nije ni imalo mnogo toga da se nosi: njen krevet, sa tankim dušecima od kokosovih vlakana koje je svakako nameravala što pre da zameni, jedina stolica koju je posedovala, crni limeni sanduk u kojem je bila složena njena odeća i kutija u kojoj su se nalazile njene cipele, šerpa, tiganj i mali rešo. To su bila celokupna ovozemaljska dobra Mme Makuci, koja je

mišićavi mladi vozač čakom potrpao pozadi u rasklimatani kamion.

„Dobro ste ovo spakovali“, rekao je, čakajući s njom dok su se vozili do njene nove kuće, nedaleko odatle. „Ja se bavim selidbama. Ljudi često imaju mnogo kutija i plastičnih kesa krcatih stvarima. Ponekad imaju i baku koju valja preseliti, pa moram da stavljam staru gospođu pozadi u kamion zajedno sa svim ostalim stvarima.“

„Nije lepo ophoditi se tako prema baki“, rekla je Mma Makuci. „Baka bi trebalo da se vozi napred.“

„Slažem se, Mma“, rekao je mladi čovek. „Ljudima koji svoju baku utovare nazad u kamion biće žao kad baka jednog dana bude pokojna. Setiće se da su je utovarili pozadi u kamion, ali to više neće moći da isprave.“

Mma Makuci je učtivo odgovorila na ovu opasku, a ostatak puta je protekao u tišini. Ključ nove kuće bio joj je u džepu bluze i s vremena na vreme ga je opipavala, koliko da bi se uverila da je stvarno tu. Razmišljala je i kako će da razmesti nameštaj -takav kakav jeste - i kako bi mogla da potraži neku prostirku za svoju novu spavaću sobu. Bio je to luksuz o kojem dotad nije mogla ni da sanja; svakog jutra u svom životu zagazila bi na utaban zemljani patos ili goli beton. Sad je mogla da priušti sebi prostirku koja će pod nogama biti meka, kao tek iznikla trava. Zatvorila je oči i razmišljala o onome što je čeka - luksuzu posedovanja sopstvenog tuša - pa još s toplom vodom! - i zadovoljstvu, čistom zadovoljstvu, posedovanja posebne sobe u kojoj je mogla da prima goste ako to želi. Mogla je da pozove prijatelje na obed i niko nije morao da sedi na krevetu ili da gleda njen limeni sanduk. Mogla je da kupi radio i da zajedno slušaju muziku, Mma Makuci i njeni prijatelji, i razgovaraju o važnim stvarima, a sva poniženja zajedničke dvorišne česme stvar su prošlosti.

Držala je oči zatvorene sve dok nisu gotovo stigli tamo, a onda ih je otvorila i ugledala kuću, koja je sad izgledala manja nego što joj je ostala u sećanju, ali joj je i dalje bila prelepa, sa svojim kosim krovom i drvećem papaje.

„Ovo je vaša kuća, Mma?“ upitao je vozač.

„Da, to je moja kuća“, odvratila je, uživajući u svakoj reči.

„Imate sreće“, rekao je mladi čovek. „Lepo je živeti ovde. Koliko pula dajete za stanarinu? Koliko plaćate?“

Mma Makuci mu je rekla, a on je zazviždao.

„Pa to je mnogo! Ja ne mogu sebi da priuštim ovako nešto. Moram da živim u pola sobe tamo preko, na pola puta do Molepololea.“

„To sigurno nije lako“, rekla je Mma Makuci.

Parkirali su se pred kapijom, a Mma Makuci je prešla kratku stazu koja je vodila do ulaznih vrata. To su bila samo njena vrata, a vrata kroz koja se ulazilo u deo kuće u kojem su živeli drugi stanari nalazila su se pozadi. Osetila je ponos zbog toga što su to njena vrata, iako su izgledala kao da im ne bi škodilo farbanje. S tim je mogla da se pozabavi i kasnije; sad je bilo bitno da je ključ za ta vrata bio u njenoj ruci, s punim pravom, plaćen stanarinom za prvi mesec.

Mladom čoveku je bilo potrebno vrlo malo vremena da prenese njene stvari u sobu. Zahvalila mu je i dala napojnicu od deset pula - suviše velikodušnu, možda, ali sad je bila punopravna stanarka kuće i tako nešto se od nje očekivalo. Pružajući mu novac, koji je on prihvatio sa širokim osmehom, setila se činjenice da to još nikad nije radila. Nikad pre nije bila u poziciji da velikodušno poklanja novac i ta ju je pomisao pogodila svom snagom. Osećaj je bio nepoznat i donekle nelagodan; ja sam samo Mma Makuci, iz Bobononga, a dajem ovom mladom čoveku novčanicu od deset pula. Imam više novca od njega. Imam bolju kuću. Nalazim se tamo gde bi on želeo da bude, ali nije.

Ostavši sama u kući, Mma Makuci je stala da cunja po svojim dvema sobama. Dodirivala je zidove; bili su čvrsti. Otvorila je prozor, pustivši na trenutak unutra topao povetarac, a onda ga opet zatvorila. Upalila je svetio, a sijalica je blistala iznad nje; uključila je slavinu i potekla

je voda, sveža, hladna voda i pljusnula u lavabo od nerđajućeg čelika, tako uglancan i sjajan da je mogla da vidi svoj odraz u njemu, odraz osobe koja je gledala svet s opreznim divljenjem vlasnika, ili barem podstanara, što je bilo vrlo blisko tome.

Kuća je imala i sporedna vrata, koja je ona otvorila i provirila u dvorište. Drveće papaje imalo je na sebi zamatke plodova, koji će za mesec dana ili malo više biti zreli. Bile su tu i još jedna ili dve biljke, žbunje koje je venulo na vrućini, ali je posedovalo neumoljivu rešenost jedinstvene bocvanske vegetacije. Preživljavalo je i ako ga niko ne bi zalivao; držalo se u suvom tlu, maksimalno iskorišćavajući ono malo vlage koju je uspevalo da izvuče iz njega, žilavo zato što je živelo ovde, u ovoj sušnoj zemlji, u kojoj je odvajkada postojalo. Mma Ramocve je jednom priKkom opisala tradicionalno bocvansko rastinje kao odano i, da, bila je u pravu, pomislila je Mma Makuci, jer ono je baš takvo - naši stari prijatelji, koji zajedno s nama opstaju u ovoj smeđoj zemlji koju tako mnogo volim. Nije često razmišljala o toj ljubavi, ali ona je bila tu, jednako kao i u srcima ostalih Bocvanaca. A to je, na kraju krajeva, bilo ono što je želela većina ljudi; da živi na zemlji koju voli, tu i nigde drugde; da bude tu gde su bili njihovi stari pre njih, sve dokle je dopiralo pamćenje.

Odmakla se od vrata i ponovo stala da razgleda svoju kuću. Nije primećivala ružne tragove prstiju na zidu, ni mesto gde je pod bio ulegnut. Videla je sobu sa zavesama veselih boja i s prijateljima za stolom, a sebe na čelu stola; čula je šuštanje vode koja ključa u loncu na šporetu, uz tiho pucketanje plamena.

Dvanaesto poglavlje

GOSPODIN BOBOLOGO PRIČA O RAZUZDANIM ŽENAMA

Činjenica da je raspust u školama baš joj je dobro došla. Da je gospodin Bobologo držao nastavu, Mma Ramocve bi morala da čeka do pola četiri i tek onda da ga presretne na putu prema kući u kojoj je živeo, jednoj u urednom nizu uciteljsldh kuća iza škole. Tog ponedjeljka, uspjela je da stigne u deset sati i zatelme ga, kao što je Mma Seonjana i rekla, kako sedi u stolici, na suncu, pred zadnjim vratima svoje kuće, s Biblijom na krilu. Prišla mu je pažljivo, kako bi uvek trebalo prilaziti nekom ko čita Bibliju, i pozdravila ga na valjan, tradicionalan način. Je li dobro spavao? Kako zdravlje? Da li bi hteo da porazgovara s njom?

Gospodin Bobologo je podigao pogled prema njoj, žmirkajući na suncu, i Mma Ramocve je videla visokog, mršavog čeka, brižljivo odevenog u smeđe pantalone i belu košulju s raskopčanim okovratnikom, na čijem nosu su se nalazile naočare s debelim, okruglim staklima. Sve na njemu, od pomno izglancih smeđih cipela do jakih naočara, govorilo je učitelj, i morala je da primora sebe da suzdrži osmeh. Ljudi su tako predvidljivi, pomislila je, tako dosledni sebi. Direktori banaka oblače se upravo onako kako se to i očekuje od direktora banaka i ponašaju u skladu s tim; advokata uvek možete da prepoznate po tome što vas pažljivo, čak oprezno sluša dok govorite, kao da je spreman da reaguje i na najmanju grešku; a otkako je upoznala gospodina Dž. L. B. Matekonija, nepogrešivo je prepoznavala i automehaničare, koji su stvari posmatrali kao da su spremni da ih rasture na sastavne delove i nateraju ih da bolje rade. Sad, naravno, to se nije odnosilo na sve mehaničare; šegrtri su već odavno

bili automehaničari, a ipak su stvari gledali kao da će ih pokvariti. Stoga su, možda, ipak potrebne godine pre no što poziv počne da se poznaje na osobi.

Izgledam li ja kao detektivka, pitala se? To je bilo zanimljivo pitanje. Neko ko je vidi na ulici, po svoj prilici se neće okrenuti za njom. Bila je sasvim obična Mocvanka, tradicionalno građena, koja je obavljala svoje svakodnevne poslove kao i mnoge druge žene. Zasigurno niko ne bi posumnjao da motri, što je morala da radi, jer je to bio deo njenog posla. Možda je bilo drugačije s Mmom Makuci, s onim njenim velikim naočarima. Ljudi su primećivali te naočari i naravno da su razmišljali o njima. Moguće je da su se pitali zašto su nekom potrebne tako velike naočari i dolazili do zaključka da je to zato što je volela da izbliza zagleda stvari, da ih uvećava. To je, dabome, bila apsurdna vizija onoga što je radila Mma Makuci; vrlo su retko morale da razgledaju nekakve fizičke predmete ono što ih je interesovalo bilo je ljudsko ponašanje, a sve što je za to bilo potrebno bili su moć zapažanja i razumevanje.

Njeno posmatranje gospodina Bobologoa trajalo je svega nekoliko sekundi. Ustao je, zatvarajući Bibliju s izvesnim žaljenjem, kao što neko drugi zatvara uzbudljiv roman u koji je do maločas bio zadubljen. Dabome, gospodin Bobologo je znao kraj priče koji, ako se dobro razmisli, nije bio srećan ali ček može da se zadubi i u nešto što dobro poznaje.

„Oprostite što vas uznemiravam“, rekla je Mma Ramocve. „Raspust sigurno dobro dođe vama učiteljima, jer imate više vremena za čitanje. Ne volite da vam neko bane i uznemiri vas.“

Sospodin Bobologo je dobro reagovao na ovaj kurtoazni početak.

„Milo mi je što vas vidim, Mma. Imaću kasnije sasvim doboljno vremena za čitanje. Sedite na ovu stolicu, a ja ću sebi doneti drugu.“

Mma Ramocve je sela na učiteljevu stolicu i sačekala da se on vrati. Bilo je baš dobro mesto koje je odabrao za sedenje, skriveno od prolaznika na ulici, ali s pogledom na dečije igralište, gde su se čak i sad, za vreme raspusta, deca školskih službenika latila komplikovane igre loptom. Sigurno je lepo sedeti ovde, pomislila je, znajući da ti vlada svakog meseca isplaćuje platu i da se od tebe upravo i očekuje da čitaš i postaješ sve pametniji. Gospodin Bobologo se vratio noseći drugu stolicu i smestio preko puta Mme Ramocve. Pogledao ju je kroz debela sočiva i naočara i potom blago potapšao uglove usana belom maramicom, koju je zatim uredno složio i stavio u džep od košulje.

Mma Ramocve mu je uzvratila pogled i osmehnula se. Njen utisatisak o gospodinu Bobologou bio je povoljan, ali je uhvatila sebe kako se pita zašto se tako uspešnoj i vrlo elegantnoj osobi poput Mme Holonga dopao ovaj učitelj, koji, uza sve svoje svoje zasluge, teško da je bio romantični heroj. Međutim, takva nagađanja su, razume se, bila beskorisna. Izbori koje ljudi čine u takvim okolnostima su često neobjašnjivi i može biti da je posredi puki slučaj. Ako ste raspoloženi da se zaljubite ili venčate, tada i nije naročito važno koga ćete videti kad zađete iza ćoška. Tražili ste nekog i neko se tu zatekao, i već ćete nekako ubediti sebe da je osoba na koju ste slučajno nabasali upravo ona kakvu ste i tražili. *U životu nalazimo ono što tražimo*, rekao joj je jednom otac; a to je bilo tačno - ako tražite sreću, opazićete je; ako tragate za nepoverenjem, zavišću i mržnjom - svim tim stvarima - njih ćete takođe naći.

„Dakle, Mma“, rekao je gospodin Bobologo, „evo me. Pretpostavljam da ste kod mene došli zbog svog deteta. Nadam se da mogu reći da tom dečaku ili devojčici u školi ide dobro. Siguran da mogu. Ali prvo morate da mi kažete kako se zove, kako bih znao o kom detetu govorimo. To je bitno.“

Mma Ramocve je nekoliko trenutaka bila zatečena, ali se potom nasmejala.

„Ma ne, Rra. Ne brinite. Nisam nikakva zabrinuta majka koja dolazi da razgovara o svom problematičnom detetu. Došla sam jer sam čula za druge stvari kojima se bavite.”

Gospodin Bobologo je izvadio maramicu i ponovo potapšao uglove usana.

„Tako, dakle”, rekao je. „Čuli ste za druge stvari kojima se bavim.” Mma Ramocve primetila je notu podozrivosti u njegovom glasu i upitala se zašto je on tu. Možda su ga neki ismevali ili ga nazivali čistuncem, a ta pomisao ju je nervirala. U njegovom radu nije bilo ničega čega se trebalo stideti, čak iako je dovalo čudno da muškarac ima tako isključivo stanovište o takvoj stvari. Ali barem je pokušavao da pomogne u rešavanju društvenog problema, što je bilo više od onoga što je činila većina ljudi.

„Čula sam”, potvrdila je Mma Ramocve. „I pomislila sam da bih volela da saznam nešto više o tome. Dobro je to što činite, Rra.”

Lice gospodina Bobologoa bilo je i dalje bezizražajno. Mma Ramocve je pomislila da ga ono što je rekla još uvek nije ubedilo, stoga je nastavila:

„Problem tih uličnih devojaka je vrlo velik, Rra. Kad god ih vidim kako ulaze u barove, pomislim: *ta devojka je nečija kći*, i ražalostim se. Eto, to je ono što ja mislim, Rra.”

Ove reči imale su jako dejstvo na gospodina Bobologoa. Još dok je govorila, uspravio se u stolici, naglo, i intenzivno zagledao u Mmu Ramocve.

„U pravu ste, Mma”, rekao je. „Sve su to kćeri nekih sirotih ljudi. Sve su to deca koju su roditelji voleli, koju je Bog voleo, a gde su sad? U barovima! Eto gde su. Ili u naručju nekog muškarca. Tu takođe.” Zastao je, oborivsi pogled. „Izvinjavam se zbog rečnika, Mma. Ne

koristim inače takve izraze, ali kad je ovo posredi, poludim kao pas koga su šutnuli u rebra."

Mma Ramocve je s razumevanjem klimnula glavom.

„To je nešto što bi trebalo sve da nas ljuti."

„Da", rekao je gospodin Bobologo, „trebalo bi. Trebalo bi. Ali šta vlada čini povodom toga? Da li vidite da vlada zalazi u te barove i tera te rđave devojke nazad u njihova sela? Vidite li tako nešto, Mma?"

Mma Ramocve se načas zamislila. Bilo je mnogo stvari, razmišljala je, koje je čovek mogao logično da očekuje da će ih vlada raditi, ali nikad joj nije palo na pamet da bi jedna od njih mogla da bude teranje rđavih barskih devojaka nazad u njihova sela. Zamislila je na trenutak ministra za saobraćaj, na primer, doststvenog čoveka koji je uvek imao na glavi šešir širokog oboda koji ga je štitio od sunca, kako goni barske devojke niz drum prema Lobatseu, praćen, možda, svojim podsekretarom i nekolicinom činovnika ministarstva. Bio je to zanimljiv prizor, koji bi je u normalnim okolnostima nasmejao, ali sad, pred pravednim gnevom gospodina Bobologoa, nije smelo da bude ni pomena smeha.

„Stoga sam rešio zajedno s nekim prijateljima", nastavio je spodin Bobologo, „da bi trebalo da učinimo nešto. I tako smo osnovali Kuću nade."

Mma Ramocve je učtivo slušala dok je gospodin Bobologo nabrajao teškoće s kojima se susretao tražeći pogodnu zgradu za Kuću nade i kako je naposljetku uspeo da dobije, u papreno skup najam, kuću blizu Afričkog tržnog centra. Imala je tri spavaće sobe i dnevnu sobu, što nije dovoljno, objasnio je, za četrnaest devojaka koje trenutno borave u njoj.

„Ponekad se tamo stekne dvadeset rđavih devojaka", rekao je. „Dvadeset devojaka, Mma! Sve pod istim krovom. Kad je tako puno, niko nema dovoljno prostora ni za šta. Moraju da spavaju na podu i po dve

na jednom ležaju. To nije dobro, jer iskoriste gužvu da bi pobege i moramo ponovo da ih tražimo i ubeđujemo da se vrate. To vrlo naporno."

Mma Ramocve je bila zaintrigirana. Ako devojke beže, to goveštava da ih tamo drže protiv njihove volje, što svakako nije smelo biti. Možete da držite decu na nekom mestu protiv njihove volje, ali ne i barske devojke, ako su starije od osamnaest godina. U vezi s Kućom nade je očigledno bilo nekih pojedinosti koje su zahtevale dalju istragu.

„Da li biste mi pokazali to mesto, Rra?" zamolila je. „Ako hoćete, odvešćemo se tamo mojim kombijem. Tako ću moći da razumem to što radite."

Izgledalo je da gospodin Bobologo prosuđuje na trenutak u sebi njenu molbu, ali je potom ustao, skinuo naočari i spremio ih u džep na grudima.

„Biće mi drago, Mma. Srećan sam kad ljudi vide ono što tamo radimo, kako bi mogli da pričaju drugima o tome. Možda će čak reći vladi i ubediti je da nam da novac kako bismo Kuću nade vodili kako dolikuje. Novca nam uvek manjka, a primorani smo da se oslanjamo na ono što dobijamo od crkava i nekih velikodušnih ljudi. Vlada bi trebalo da plaća za ovo, ali da li nam pomaže? Odgovor na to pitanje, Mma, glasi ne. Vladu baš briga za dobrobit žena u ovoj zemlji. Njoj su na pameti samo novi putevi i nove zgrade. Samo to i ništa više."

„Krajnje nepravedno", složila se Mma Ramocve. „Ja takođe imam spisak stvari koje mislim da bi vlada trebalo da uradi."

„Ma nemojte?" rekao je gospodin Bobologo. „A šta se nalazi na vašem spisku, Mma?"

Ovo pitanje zateklo je Mmu Ramocve nepripremljenu. Ipak je pomenula tek onako, razgovora radi; on u stvari nije postojao.

„Dakle?" navaljivao je gospodin Bobologo. „Šta se, dakle, nalazi na tom vašem spisku, Mma?"

Mma Ramocve je žurno razmišljala.

„Volela bih da vidim da dečake u školi uče šivenju“, odvrátila je. „To se nalazi na mom spisku.“

Gospodin Bobologo se zabaljio u nju.

„Ali to nije moguće, Mma“, rekao je omalovazavajućim tonom. „To nije nešto što dečaci žele da uče. Ne iznenađuje me što vlada ne pokušava da poduči dečake tome. Ne smete da učite dečake da budu devojčice. To nije dobro za njih.“

„Ali i dečaci nose odeću, nije li tako, Rra?“ suprotstavila mu se Mma Ramocve. „A ako se ta odeća pocepa, ko će im je zakiti?“

„Za to postoje devojčice“, rekao je gospodin Bobologo. „Postoje devojčice i žene. U Bocvani ima u izobilju onih koji mogu da zadovolje sve potrebe za šivenjem. To je činjenica. Ja sam vrlo iskusan učitelj i razumem se u te stvari. Ima li još nečega na vašem spisku, Mma?“

U drugačijim okolnostima, Mma Ramocve svakako ne bi dozvolila da ovo prođe tek tako, ali sad je bila na dužnosti i nije bilo potrebe da se protivi gospodinu Bobologou. Dugovala je svojoj klijentkinji da sazna nešto više o njemu, a ta obaveza bila je trenutno preča od njene obaveze prema ženama Bocvane. Stoga je samo uprla pogled u nebo, kao da traži inspiraciju.

„Volela bih da vlada uradi mnogo toga“, odvrátila je. „Ali ne bih želela da se previše zamara. Zato ću morati da skratim svoj spisak i učinim ga znatno manjim.“

Gospodin Bobologo ju je pogledao s odobravanjem.

„Mislim da je to vrlo mudro, Mma. Ako čovek zahteva mnogo stvari istovremeno, obično ih ne dobije. Ako zahtevate jednu stvar, možda je i dobijete. Ustanovio sam da je u životu tako.“

„Ajoj!“ uzviknula je Mma Ramocve. „Ala ste vi pametan čovek, Rra!“

Gospodin Bobologo je prihvatio kompliment kratko klimnuvši glavom, a potom nagovestio da je spreman da pođe s Mmom Ramocve do kombija. Stala je sa strane i propustila ga ispred sebe, kako i dolikuje kad imate posla s učiteljem. Šta god drugo da se ispostavi u vezi s gospodinom Bobologoom, on je pre svega učitelj, a Mma Ramocve je gajila čvrstu veru u to da se prema učiteljima valja ophoditi s poštovanjem, kako je odvajkada i bilo pre no što je stari bocvanski moral počeo da nestaje. Sad se ljudi prema učiteljima ponašaju kao prema svima ostalima, što je velika greška; nije ni čudo što su deca tako drska i bezobrazna. Društvo koje podriva svoje učitelje i njihov autoritet potkopava vlastite temelje. Mma Ramocve je smatrala da je to očigledno; bilo je prosto zapanjujuće to što mnogi ljudi naprosto nisu uviđali da je to tako. Ali mnogo je toga što ljudi nisu shvatali i što su mogli da nauče samo kroz gorko iskustvo. Po njenom mišljenju, jedna od tih stvari bila je istinitost stare afričke izreke da je potrebno celo selo da bi se podiglo dete. Dabome da jeste; dabome da jeste. Svako u selu imao je svoju ulogu u vaspitavanju deteta i staranju o njemu a dete je posle izvesnog vremena počinjalo da oseća odgovornost prema svima u tome selu. I ono što čini mogućim život u društvu. Moramo da volimo jedni druge i da pomažemo jedni drugima u svakodnevnom životu. To je bila afrička tradicija za koju nije postojala zamena. Nikakva.

Kuća nade nalazila se na samo nekoliko minuta vožnje daleko od učiteljskih stanova, tokom koje se gospodin Bobologo čvrsto držao za ivicu suvozačkog sedišta, kao da se pribojavao da bi mali beli kombi Mme Ramocve svakog časa mogao da sleti s puta. Mma Ramocve je to primetila, ali nije rekla ništa; muškarci su se uvek osećali nelagodno pored žene za volanom, mada su statistike bile više nego jasne. Žene su bile vinovnici

manjeg broja nesreća, jer su vozile smirenije i nisu pokušavale nikom ništa da dokažu. Muškarci su bili nesmotreni vozači - naročito oni mladi (poput šegrta) koji su verovali da će devojke pre impresionirati brzinom nego bezbednošću. A najopasniji od svih bili su mladi muškarci u crvenim automobilima. Takve je najbolje bilo zaobilaziti u širokom luku, u automobilu i izvan njega

„Ovo je Kuća nade“, rekao je gospodin Bobologo. „Možete da parkirate ovde pod drvetom. Pažljivo, Mma. Ne želite da udarite u drvo. Pazite!“

„Nikad u životu nisam udarila u drvo“, oštro je odgovorila Mma Ramocve. „Ali znam mnogo muškaraca koji jesu, Rra. Neki od njih su sad pokojni.“

„Možda nije bila njihova krivica“, promrmljao je gospodin Bobologo.

„Aha“, odvratila je ravnodušnim glasom Mma Rame „Možda je krivica do drveća. Hoće to.“

Njegova primedba ju je naljutila i borila se da potisne gnev. Nažalost, njena borba s pravednim gnevom nadjačala je njenu pažnju i udarila je u drvo; ne jako, ali je trzaj bio dovoljan se gospodin Bobologo ponovo uhvati za sedište.

„Eto“, rekao je, trijumfalno se okrenuvši prema njoj. „Ipak ste udarili u drvo, Mma.“

Mma Ramocve je isključila motor i zatvorila oči. Klovis Andersen, autor njenog profesionalnog priručnika *Načela privatnog istraživanja*, imao je savet primeren ovakvoj prilici i Mma Ramocve ga je sada dozvala u pamet. *Nikad ne dozvolite da vaši lični osećaji zaklone problem*, napisao je. *Možda ključate od besa zbog nečega, ali nemojte ponavljati, nemojte dozvoliti da to nadjača vaše profesionalno rasuđivanje. Zadržite prisustvo duha. To je važnije od svega. A ako vam to teško pada, zatvorite oči i izbrojte do deset.*

Dok je ona izbrojala do deset, gospodin Bobologo je otvorio svoja vrata i čekao je napolju. Stoga je Mma

Ramocve progutala knedlu i pridružila mu se, krenuvši za njim kratkom baštenskom stazom koja je vodila do vrata ni po čemu posebne belo okrečene kuće, umnogome iste vrste kao one koje su mogle da se vide u svim obližnjim ulicama, za koju s druma ne biste nikad pogodili ako vam već nije neko rekao da je to kuća nade, očajanja ili bilo čega drugog. Bila je to sasvim obična kuća, a opet, bila je do krova puna rđavih devojaka.

„Evo nas, Mma“, rekao je gospodin Bobologo prišavši ulaznim vratima. „Prigrlite nadu vi koji ulazite. Tako mi kažemo, a jednog dana ćemo napisati to iznad vrata.“

Mma Ramocve je pogledala u nimalo impozantna vrata. Njene rezerve u pogledu gospodina Bobologoa rasle su iz trenutka u trenutak, mada nije bila sigurna zašto. Umeo je da iznervira čoveka, istina, ali nije bio jedini takav, a to što je nervirao druge nije bio dovoljan razlog da ga otpiše. Ne, bilo je tu još nečega. Tesnogradost ili izdvojenost svrhe? Možda je to bilo u pitanju. Uvek je bilo uznemirujuće sresti ljude koji su postali u toj meri opsednuti jednom stvari da nisu mogli da je sagledaju u kontekstu. Takvi ljudi bili su neprijatno društvo naprosto zato što im je manjkalo normalne ljudske ravnoteže, a tako je, razmišljala je, možda s gospodinom Bobologoom. Međutim, od nje se nije tražilo da ispita da li je gospodin Bobologo zanimljiv čovek, pa čak ni da li je dobar čovek. Od nje se tražilo da ispita da li je lovac na bogatstvo Mme Holonga. To je bilo vrlo konkretno pitanje i njena osećanja spram gospodina Bobologoa nisu imala nikakve veze s odgovorom na njega. Stoga će mu ukazati neophodno poverenje i zadržati svoje mišljenje za sebe. Ona sama ne bi se nikad udala za gospodina Bobologoa - ni bilo koga sličnog - ali bi s njene strane bilo pogrešno da se umeša sve dok nema konkretne dokaze u vezi s pomenutim pitanjem. A oni se još uvek nisu pojavili i

možda nikad i neće. Stoga je zasad trebalo samo da se koncentriše na to da razgleda Kuću nade i sačeka da gospodin Bobologo napravi pogrešan korak i oda se. A imala je osećaj i to baš izrazit osećaj da možda nikad neće.

Trinaesto poglavlje

GOSPODIN DŽ. L B. MATEKONI PRIMA KASAPINOVA KOLA NA POPRAVKU; ŠEGRTI DOBIJAJU ANONIMNO PISMO

Dok je Mma Ramocve bila u poseti gospodinu Bobologou i njegovoj Kući nade, gospodin Dž. L. B. Matekoni je u Brzim motorima Tlokvenga dovršavao popravku. Bilo mu je lakše, dabome, sad kad je skok s padobranom otkazan, ali je u isto vreme bio zabrinut zbog činjenice da će jedan od šegrtu da ga izvede umesto njega. Znao je da su ti momci nemarni i znao je da će učiniti sve da impresioniraju devojke, ali on je bio njihov majstor, uostalom, i smatrao je sebe moralno odgovornim za njih sve dok šegrtuju kod njega. Mnogi bi rekli da se to ne odnosi na ono što rade u slobodno vreme, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni nije imao tako uskogrud stav o tim stvarima i nije uspevao da izbegne barem blagi osećaj očinske brige za te mlade ljude, koliko god su umeli da ga iznerviraju. Nije bio siguran, međutim, kako da se izbori s ovim problemom. Bude li ubeđivao momka da ne skače, Mma Potokvani bi mogla da insistira na tome da on sam izvede skok. Tako nešto dovelo bi do svađe između nje i Mme Ramocve, što bi moglo da bude komplikovano. Moguće je, na primer, da bi ga to lišilo voćnog kolača, a i nedostajale bi mu posete

siročićima, mada je neizbežno dobijao neki zadatak čim bi stigao u sirotište.

Popravka je trajala kraće nego što je očekivao i gospodin Dž. L. B. Matekoni je mnogo pre prepodnevne pauze uzeo da obriše volan i vozačko sedište, kako bi automobil bio spreman kad vlasnik dođe da ga preuzme. Uvek je vodio računa da automobil bude klijentu vraćen čist što je pokušao da utuvi šegrtima u glavu, ali bez uspeha.

„Kako biste se vi osećali da vam vrata automobil pun masnih otisaka prstiju?“ rekao im je. „Da li bi vam se dopalo?“

„Ja ih ne bi' ni video“, odvratio je jedan od momaka. „Briga mene za otiske prstiju. Važno mi je samo da su kola brza.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije mogao da poveruje rođenim ušima.

„Hoćeš da kažeš da je brzina jedino što je važno? Stvarno tako misliš?“

Šegrt ga je prvo belo pogledao, a potom odgovorio:

„Nego kako. Ako su kola brza, znači da su dobra. To svako zna, gazda.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmahnuo glavom u očajanju. Koliko im je puta objašnjavao prednosti dobre konstrukcije i pouzdane kutije menjača? Koliko im je puta tupio o prednostima ekonomičnog motora, a pogotovo dobrog dizel-motora koji će godinama služiti bez ikakvih većih problema? Automobili s dizel-motorom uglavnom se nisu odlikovali velikom brzinom, ali stvar nije bila u tome; i pored toga su bili dobri. Nijedna od tih lekcija nije im, činilo se, ušla u glavu. Uzdahnuo je.

„Gubim vreme“, promrmljao je. „Samo gubim vreme.“

Šegrt se osmehnuo.

„Gubite vreme, gazda? Pa čime se to bavite? Igrate? Vi i Mma Ramocve odlazite na igranke u neki od onih klubova? Ha!“

„Učim hijenu da igra", poželeo je da kaže gospodin Dž. L. B. Matekoni, ali nije. Gde li je već čuo taj izraz? Delovao mu je poznato, a onda se setio da ga je sam izrekao pre samo dva ili tri dana, kad su on i Mma Ramocve razgovarali o Prvoklasnim motorima. Trgao se setivši se toga i sasvim zaboravio na šegrtu.

Nešto ga je čekalo; zaboravio je na to, ali sad se setio: još uvek se nije pozabavio problemom kasapinovog automobila, koji je tog prepodneva trebalo da stigne u garažu. Misao ga je gotovo prepala: uspeće da uradi privremenu popravku, dok ne nađe originalne delove, ali to nije bilo sve. Pristao je da se suoči s gazdom Prvoklasnih motora i saopšti mu da je njegova nečasna rabota otkrivena. S obzirom na reputaciju tog čoveka, međutim, nije se ni najmanje radovao tome. Staviše, u poređenju sa susretom s gazdom Prvoklasnih motora, skok s padobranom delovao mu je ipak malo privlačnije.

„Izgledate zabrinuto", rekao je šegrt. „Nešto vas muči, gazda?"

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uzdahnuo.

„Čeka me jedna neprijatna obaveza", odvratio je. „Moram da odem i razgovaram im automehaničarima o njihovom radu. Eto, to me muči."

„Ko su ti loši automehaničari?" upitao je šegrt.

„Oni iz Prvoklasnih motora", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Vlasnik i ljudi koji rade za njega. Ništa ne valjaju, svi redom."

Šegrt je zviznuo.

„Bogme baš ne valjaju. Video sam te ljude. Pojma nemaju o kolima. Nisu nimalo kao vi, gospodine Dž. L. B. Matekoni, koji se razumete u sva moguća kola." Kompliment od šegrta bio je neočekivan i gospodin Dž. L. B. Matekoni je, uprkos svojoj skromnosti, bio dirnut mladićevim rečima.

„Nisam ja nikakav veliki automehaničar", tiho je rekao. „Samo sam pažljiv, to je sve, i to je ono što sam

uvek želeo da i vi budete. Želeo bih da budete pažljivi automehaničari. Usrećilo bi me ako vi budete takvi."

„Bićemo", odvratio je šegrt. „Pokušaćemo da budemo kaovi. Nadamo se da će ljudi, kad vide kako radimo, pomisliti: ovi su učili zanat kod gospodina Dž. L. B. Matekonija." Gospodin Dž. L. B. Matekoni se osmehnuo. „*Poneke* stvari radite, možda...", zaustio je, ali ga je šegrt prekinuo.

„Znate", rekao je, „moj otac je pokojni. Upokojio se kad sam bio mali dečak - tolicni - sasvim mali. A pošto nisam imao stričeva koji bi nečemu vredeli, mislim o vama kao o ocu, Rra. Tako ja mislim. Vi ste moj otac."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je ćutao. Oduvek mu je teško padalo da izrazi šta oseća - automehaničari su često takvi, pomislio je - i ovo je bio jedan od tih trenutaka. Želeo je da kaže ovom momku: to što si rekao čini me vrlo ponosnim i vrlo sretnim u isto vreme ali nije nalazio reči za to. Uspeo je, međutim, da spusti ruku momku na rame i ostavi je na trenutak tamo, da bi mu pokazao da razume ono što je rečeno.

„Nikad vam nisam rekao hvala, Rra", nastavio je šegrt. „A ne bi' hteo da umrete a da vam nisam zahvalio."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se trgao.

„Zar ću uskoro umreti?" upitao je. „Nisam baš toliko star, to je sigurno. Još sam tu."

Šegrt se osmehnuo.

„Nisam hteo da kažem da ćete uskoro umreti, Rra. Ali jednog dana hoćete, kao i svi ostali. A ja sam hteo da vam zahvalim pre no što taj dan dođe."

„Pa dobro", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni, „biće da je tako kao što kažeš, ali mi smo se ovde zapričali, a u garaži nas čeka posao. Moramo da iznesemo ono prljavo ulje. Odnečeš ga na onu specijalnu deponiju za spaljivanje. Možeš da uzmeš rezervni kamionet."

„Odmah ću", rekao je šegrt.

„I nemoj da bi ukrcavao devojke usput", opomenuo ga je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Sečaš se onoga što sam ti rekao za osiguranje."

Šegrt, koji se već udaljivao, odjednom je zastao, pokretom krivca, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmah znao da je baš to i imao na umu. Momak je rekao nešto zaista dirljivo i gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio dirnut time, ali neke stvari se očigledno nikad neće promeniti.

Nekoliko časova kasnije, dok se sunce dizalo sve više i skraćivalo senke, i čak su i ptice bile letargične, a cvrčanje cvrčaka iz šikare iza Brzih motora Tlokvenga dostizalo zaglušujuću jačinu, dovezao se kasapin u svom lepom starom „roveru". Imao je dovoljno vremena da razmisli o onome što mu je rekao gospodin Dž. L. B. Matekoni i sad je ljutito govorio o Prvoklasnim motorima, s kojima više nije nameravao da ima posla. Samo ga je stid, stid što je bio žrtva prevare, sprečavao da ode tamo i traži svoj novac nazad.

„Uradiću to umesto vas, Rra", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Osećam se odgovornim zbog onog što su vam uradila moja sabirača automehaničari."

Kasapin je stegao ruku gospodina Dž. L. B. Matekonija i snažno je protresao.

„Tako ste dobri prema meni, Rra. Drago mi je što u Bocvani ima još poštenih ljudi."

„Ima u Bocvani još mnogo poštenih ljudi", odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nisam ja ništa bolji od drugih."

„Jeste, i te kako", rekao je kasapin. „U svom poslu srećem se s raznim svetom i mogu da vam kažem..."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je prekinuo u pola reci. Ovo je očigledno bio dan za komplimente, a njemu je počinjalo da biva neprijatao.

„Vrlo ste ljubazni, Rra, ali ja stvarno imam posla. Počeće muve da se skupljaju na kolima ne budem li pazio.“

Izrekao je reči ne razmišljajući da bi kasapin tu primedbu mogao da shvati kao uvredu, aluziju da se u njegovoj kasapnici muve slobodno šetaju po mesu. Međutim, kasapin kao da nije mario i osmehnuo se čuvši metaforu.

„Muva ima svuda“, rekao je. „Mi kasapi to najbolje znamo. Voleo bih da nađem neku zemlju u kojoj nema muva. Postoji li takvo mesto, šta mislite, Rra?“

„Nisam čuo za takvu zemlju“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Mislim da tamo gde je vrlo hladno nema muva. Ili u nekim vrlo velikim gradovima, gde nema goveda da donesu muve. Možda na nekim takvim mestima. Mestima kao što je Njujork.“

„Ima li goveda u Njujorku?“ upitao je kasapin.

„Ne verujem“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Kasapin je načas razmislio.

„Ali u tom gradu ima mnogo zelenila. Video sam fotografiju. To zelenilo, taj komad šikare, nalazi se u sredini. Može biti da tamo drže stoku. Šta mislite, Rra, da li im je to mesto za stoku?“

„Možda“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni, bacajući pogled na sat. Bilo je vreme da ode kući na ručak, jer je u podne uvek jeo kod kuće. Potom, okrepljen tanjirom pasulja s mesom, odvešće se do Prvoklasnih motora i porazgovarati s gazdom.

Mma Makuci je ručavala u kancelariji. Sad kad je imala više novca, od Kalaharskog tečaja daktilografije za muškarce, mogla je za ručak da počasti sebe krofnom, koju je jela sa slašću, dok je pred njom na stolu stajao otvoren časopis, a pored njega šolja čaja. Bilo bi najlepše, dabome, da je i Mma Ramocve tu, jer bi tada mogle da razmenjuju novosti i mišljenja, ali uživala je i

ovako sama, listajući časopis jednom rukom i ližući šećer s prstiju druge.

Časopis je bio od onih blistavih, izdavao se u Johanezburgu, a prodavao u velikom tiražu u Knjižarskom centru Bocvane. Bio je pun članaka o muzičarima i glumcima i njima sličnima, i o zabavama koje su ti ljudi voleli da posećuju u Kejptaunu i Durbu. Mma Ramocve je jednom rekla da nikad ne bi otišla na takvu zabavu, čak ni kad bi bila pozvana što se još nije dogodilo, kao što je Mma Makuci revnosno istakla ali bila je dovoljno zainteresovana da viri preko ramena Mme Makuci i komentariše ljude na fotografijama.

„Ta žena u crvenoj haljini“, rekla je Mma Ramocve. „Pogledajte je samo. Ta dama nije nizašta nego za motanje po zabavama. To je jasno kao dan.“

„Vrlo je poznata, ta dama“, odvrtila je Mma Makuci. „Videla sam već mnogo njenih fotografija. Zna gde su kamere i uvek se namesti ispred njih, kao svinja kad pokušava da se dokopa hrane. Ona je vrlo šik dama tamo u Johanezburgu.“

„A po čemu je to poznata?“

„To u časopisu ne piše“, rekla je Mma Makuci. „Može biti da ni oni ne znaju.“

Ovo je nateralo Mmu Ramocve da se nasmeje.

„I ona žena tamo, ona u sredini, što stoji pored...“ Odjednom je začutala, prepoznavši lice na fotografiji. Mma Makuci, obuzeta razgledanjem druge fotografije, nije primetila ništa čudno. Nije videla izraz na licu Mme Ramocve kad je prepoznala, u sredini nasmanog društva, lice Notea Mokotija, trubača i, jedan kratak i nnesrećan period, muža Dragocene Ramocve i oca - iako to njemu nije baš ništa značilo - njihovog detenceta, onog koje ju je napustilo posle samo nekoliko kratkih, divnih sati.

Sad je, međutim, Mma Makuci listala časopis sama, dok je iz garaže dopirao zvuk skidanja točkova s automobila. Zvuci ubacivanja šrafova s točkova u

prevrnutu ratkapnu bili su joj dobro poznati i na neki čudan način ulivali su joj sigurnost, baš kao što je oglašavanje cvrčaka iz šikare donosilo utehu. Uznemirujući zvuci bili su oni koji su dopirali niodkud, čudni zvuci koji su se čuli noću i koji su mogli da budu ko zna šta.

Ostavila je časopis i posegla za svojim čajem, i u tom trenutku opazila koverat na kraju stola. Nije videla da je stigao tog dana, a sinoć ga nije bilo tu, što je značilo da je tu ostavljen rano izjutra. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je otvorio servis i kancelariju i mora da ga je našao ubačenog ispod vrata. Ponekad su klijenti ostavljali poruke na taj način, kad bi prošli tuda, a servis bio zatvoren. Čak su se i računi izmirivali na ovaj način, s novcem stavljenim u koverat i gurnutim u kancelariju kroz otvor ispod vrata. To je onespokojavalo Mmu Makuci, koja je smatrala da novac tako može lako da nestane, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni nije izgledao ni najmanje zabrinut zbog toga i rekao joj je da su mu njegove mušterije oduvek plaćale na sve moguće načine i da se novac još nikad nije zagubio.

„Jedan čovek je imao običaj da svoj račun plati džakčetom metalnog novca“, rekao je. „Ponekad bi se samo provezao ovuda, dobacio jednu od onih starih belih platnenih vreća Standard banke i odvezao se dalje. Tako je on izmirivao svoj račun.“

„Sve je to lepo i krasno“, rekla je na to Mma Makuci. „Ali tako nešto nisu nam ni slučajno preporučivali na Bocvanskom koledžu za sekretarice. Tamo su nas učili da je najbolje da se računi plaćaju čekom, uz izdavanje priznanice.“

To je, nesumnjivo, bilo tačno i gospodin Dž. L. B. Mateki nije imao ni najmanje želje da raspravlja s nekim ko je ostvario dotad nedostignutih devedeset sedam procenata na završnim ispitima na Bocvanskom koledžu za sekretarice. Ovo pismo, međutim, očigledno nije bilo račun. Pružajući ruku preko stola da bi ga dohvatila,

Mma Makuci je videla, ispisano na prednjoj strani koverta: *Gospodin Lepi, Brzi motori Tlokvenga.*

Osmennula se. Nije postojao način da se odredi ko je taj Lepi - najzad, u servisu su radila tri muškarca i moglo je da se odnosi na bilo koga od njih - a to je značilo da je imala pravo da otvori pismo.

U koverti je bio samo jedan list papira i Mma Makuci ga je razmotala i počela da čita.

Dragi gospodine Lepi, počinjalo je. Vi ne znate ko sam ja, ali ja vas stalno gledam! Vrlo ste zgodni. Imate lepo lice i lepe noge. Čak i vrat vam je lep. Nadam se da ćete mi se jednog dana obratiti. Čekam vas. Imamo mnogo da pričamo. Neko ko vas obožava.

Pročitavši pismo, Mma Makuci ga je složila i vratila u kovat. Ljudi su odista ponekad slali jedni drugima ovakve poruke, to je znala, ali bi se pošiljaoci obično pobrinuli da pismo dospe baš u ruke osobe kojoj je namenjeno. Bilo je čudno to što je ova osoba, ova obožavateljica, ko god bila, gurnula pismo pod vrata ne dajući pri tom nikakav nagoveštaj na kog gospodina Lepog je mislila. Sad je do nje stajalo da odluči kome će dati pismo. Gospodinu Dž. L. B. Matckoniju? Ne. On nije bio lep muškarac; bio je prijatnog izgleda, na onaj utešan način, ali lep nije bio, ne u tom smislu. Uostalom, ona koja je ostavila pismo nije imala nikakvog prava da šalje jedno takvo pismo verenom čoveku i ona, Mma Makuci, sasvim sigurno ne bi nikad predala pismo ovakve prirode gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, čak ni da je namenjeno baš njemu.

Bilo je, dakle, mnogo verovatnije da je pismo namenjeno nekom od šegrta. Ali kojem? Čarli, stariji šegrt, izvesno je bio zgodan, na onaj jeftin način, pomislila je, ali isto se, po svoj prilici, moglo reći i za mlađeg, možda i više, uzme li se u obzir količina gela za kosu koju je, činilo se, utrljavao u glavu. Nije bilo teško shvatiti ako se neka devojka, od sedamnaest ili, možda, osamnaest godina, zagledala u lepuškasto lice jednog od

dvojice momaka možda čak napisala ovakvo pismo. Zato, nije se moglo reći je od dvojice momaka punopravni primalac pisma. Možda je prema tome, bilo najjednostavnije da ga prosto baci u korpu za otpatke i Mma Makuci je gotovo odlučila da to i uradi, kad je stariji šegrt ušao u kancelariju. Ugledao je koverat na stolu pred nom i, s tipičnim nedostatkom poštovanja za ono što je pristojno, pogledao je šta na njemu piše.

„Gospodin Lepi“, uzviknuo je. „Ovo pismo je sigurno za mene!“

Mma Makuci je prezrivo šmrknula.

„Nisi ti jedini zgodan ikarac ovde. Ima ih još dvojica, znaš. Gospodin Dž. L. B. Matekoni i onaj tvoj pajtaš, onaj s uljem na kosi. Moglo bi da bude za bilo koga od njih.“

Šegrt je s nerazumevanjem buljio u nju.

„Ali gospodin Dž.L.B. Matekoni ima bar četrdeset godina“, rekao je. „Ko će njega da zove gospodin Lepi?“

„Četrdeset godina nije kraj sveta“, rekla je Mma Makuci. „Ljudi i u četrdesetj mogu da izgledaju veoma dobro.“ „Možda, onima koji takođe imaju četrdeset godina“, rekao šegrt, „ali ne i široj javnosti.“

Mma Makuci je uzdahnula i začutala. Da je Mma Ramocve ovde, da ga čuje, šta bi uradila? Sasvim sigurno ne bi dozvolila da mu ovo prođe tek tako. Kakav bezobrazluk od ovog momka! Čist bezobrazluk! E pa, ima da ga nauči pameti, ima da mu skreše štaa misli o njegovoj uobraženosti; još kako će da mu skreše... Zastala je. Sinula joj je bolja ideja; odličan štos koji će nasmejati Mmu Ramocve kad joj bude pričala o njemu.

„Idi zovi onog mlađeg“, relda mu je. „Reci mu da hoću da mu kažem za pismo koje si dobio. Mislim da će biti zadivljen.“ Čarli je izašao i ubrzo se vratio s mlađim šegrtom. „Čarli je dobio pismo“, rekla je Mma Makuci. „Naslovljeno je na gospodina Lepog, a ja ću ti ga sada pročitati.“ Mlađi šegrt je pogledao u Čarlija i potom opet u Mmu Makuci. „Ali, možda je pismo za mene“, rekao je

svadljivo. „Zašto je ovaj ovde tako siguran da je za njega? Što ne bi moglo da bude za mene?“

„Ili za gospodina Dž. L. B. Matekonija?“ upitala je Mma Makuci, osmehujući se. „Što ne bi moglo da bude za njega?“

Mlađi šegrt je odmahnuo glavom.

„On je mator“, rekao je. „Ko će za njega da kaže da je gospodin Lepi? Kasno je za to.“

„Tako, znači“, relda je Mma Makuci. „Dobro, barem se u tome slažete. Dozvolite, onda, da vam pročitam pismo, pa ćemo odlučiti.“

Ponovo je otvorila koverat, izvadila list papira i pročitala njegov sadržaj. Potom se, stavivši pismo na sto, osmehnula dvojici momaka. „I, ko je opisan u ovom pismu? Kažite mi.“

„Ja“, graknuli su uglas i potom se pogledali.

„Može da bude bilo koji od vas“, rekla je Mma Makuci. „Pa naravno, sad mi pade na pamet ko je morao ostaviti ovo pismo ovde. Setila sam se nečega.“

„Morate mi reći“, rekao je stariji šegrt. „Tako ću moći da potražim tu devojkicu i razgovaram s njom.“

„Tako“, relda je Mma Makuci. Oklevala je, naslađujući se trenutkom. Tupavih li momaka! „Da“, nastavila je, „jutros, dolazeći ovamo, videla sam nekog muškarca u dvorištu servisa. Da, tamo je bio neki muškarac.“

Usledio je muk.

„Muškarac?“ izustio je naposletku mlađi šegrt. „A ne devojkica?“

„Mislim da je pismo za njega“, rekao je stariji šegrt, pokazujući prema mlađem. Mlađi je, pak, stajao otvorenih usta, nesposoban da prozbori ni reč.

„Nije za mene“, izgovorio je najzad. „Ne verujem.“

„U tom slučaju, mislim da bi trebalo da ga bacimo u korpu za otpatke, gde mu je i mesto“, izjavila je Mma Makuci. „Anonimna pisma bi uvek trebalo ignorisati. Kanta za otpatke je najbolje mesto za njih.“

Više niko ništa nije rekao. Šegrti su se vratili svom poslu, a Mma Makuci je sedela za svojim radnim stolom i smeškala se. To što je uradila bilo je grešno, ali nije mogla da odoli. Najzad, ne može čovek vazda da bude dobrica, a povremena šala na tuđ račun ne može da škodi. Strogo uzev, nije ništa slagala; jeste videla muškarca kako se udaljava od servisa, ali taj je često prolazio tuda, služeći se dvorištem kao prečicom. Pravi pošiljalac pisma bila je očigledno neka devojka koja je nasela na čikanje svojih drugarica. Bila je to mala mladalačka glupost koju će za kratko vreme svi zaboraviti. A možda su i momci izvukli nekakvo naravoučenje, o taštini, izvesno, ali, na indirektan način, i o osećanjima drugih ljudi, koji su možda sasvim drugačiji od njih. Što se ovog potonjeg ticalo, čisto je sumnjala da su shvatili, ali pred očima im je, pomislila je, i ukazaće im se, samo budu li se potrudili da dovoljno razmisle o tome.

Četrnaesto poglavlje

U KUĆI NADE

Mma Ramocve je razgledala Kuću nade. Bio je to prilično pretenciozan naziv za skroman bungalov sagrađen početkom sedamdesetih, u vreme kad je Gaboron bio samo mala varoš, načičkana oko grupe zgrada koje su okruživale sedište vlade i obližnjeg malog skvera s dućanima. Te kuće su bile sagrađene za državne službenike i strance angažovane kratkoročnim ugovorima. Bile su udobne i dovoljno velike po standardima većine ljudi, ali je izgledalo preambiciozno upotrebljavati ih kao ustanove, poput Kuće nade. Ali nije bilo drugog izbora, pretpostavljala je: veće zgrade nisu bile pristupačne, u svakom slučaju, ne

dobrotvornim organizacijama, koje su morale da se snalaze i štede da bi imale za neophodne troškove.

Bašta je, međutim, bila prostrana i dobro održavana. Pored šumarka papajinog drveća zdravog izgleda koji se nalazio pozadi, bilo je tu i nekoliko nasada bugenvilija i mopipi drveća. U povrtnjaku, umnogome nalik onome koji je gospodin Dž. L. B. Matekoni formirao u zadnjem dvorištu Mme Ramocve, gajili su, izgleda dosta uspešno, pasulj i šargarepu, mada se Mma Ramocve prisetila da, kad je o šargarepi reč, čovek nije siguran sve dok je ne izvadi iz zemlje. Najrazlicitije vrste insekata takođe vole da jedu šargarepu i često biva da se ono što odozgo deluje kao zdrava biljka ispostavi kao koren prosvrdlan rupama.

Kuća je sa strane imala verandu, a neko se obzirno postarao da je mrežastom tendom zaštititi od sunca. Dobro mesto za sedenje, pomislila je Mma Ramocve, možda čak i za predah uz šolj čaja u vrelo poslepodne, dok ti lice miluje sunce nad mrežastom tendom. Potom joj je palo na pamet da bi čitav Gaboron, čitav grad, mogao da se prekrije mrežastom tendom, pričvršćenom za visoke stubove, i da bi tako u gradu vladala prijatna svežina, voda kojom ljudi zalivaju svoje biljke ne bi onako brzo isparavala. Leti bi bilo prijatno pod tom tendom, a kad dođe zima i vazduh postane hladniji, mogli bi da je smotaju, kako ne bi ometala zrake zimskog sunca, koje bi ih grejalo poput osmeha starog prijatelja. Bila je to tako dobra ideja i svakako ne preterano skupa za zemlju koja ima sve te silne dijamante, ali je znala da je niko nikad ne bi shvatio ozbiljno. Stoga će nastaviti da se žale na vrućinu kad je vruće i na hladnoću kad je hladno.

Kroz vrata Kuće nade ulazilo se pravo u dnevnu sobu. Bila je to velika prostorija za kuću tog stila, ali su prvi i najjači utisak na Mmu Ramocve ostavili pretrpanost i nered. Na sredini sobe stajale su tri ili četiri fotelje uredno poređane ukrug a oko njih su se

nalazili stočići, kartonske kutije, a tu i tamo i poneki kofer. Na zidu, pričvršćene ekserčićima, visile su fotografije isečene iz časopisa; fotografije porodica i majki s decom; Majke Tereze s njenom karakterističnom maramom; Nelsona Mandele kako maše gomili; i kolone afričkih časnih sestara u belim odorama koja se, ruku sklopljenih u molitvi, kreće stazom krz gusto žbunje. Pogled Mme Ramocve zadržao se na fotografiji časnih sestara. Gde je napravljena i gde su te žene išle? Izgledaju tako spokojne, pomislila je, da možda nije ni važno da li su išle negde ili možda nigde naročito. Ljudi ponekad hodaju prosto zato što u tome uživaju i što je hodanje bolje nego stajanje u mestu, ako već nemaju neka pametnija posla. Ponekad je i sama hodala po svojoj bašti, ni iz kakvog posebnog razloga, i nalazila da je to vrlo opuštajuće, jednako kao što je možda bilo i tim časnim sestrama.

„Vidim, interesuju vas fotografije“, rekao je gospodin Bobologo iza njenih leđa. „Smatramo da je važno da se ove barske devojkice podsete kako izgleda bolji život. Mogu da sede ovde i gledaju slike.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. Nije bila baš ubeđena da je barskim devojkama, ali ni bilo kome drugom, što se toga tiče, naročito zanimljivo da sedi u jednoj od onih fotelja u ovoj pretrpanoj sobi, zureći u fotografije iz časopisa. Ali opet, i to je bolje nego slušati gospodina Bobologoa, pomislila je.

Gospodin Bobologo je stao pored Mme Ramocve i pokazao u pravcu hodnika koji je vodio iz dnevne sobe. „Biće mi drago da vam pokažem spavaonice“, rekao je. „Možda ćemo u sobama zateći neke od rđavih devojak.“

Mma Ramocve je podigla obrvu. Nije bilo baš taktično od njega da ih naziva rđavim devojkama, čak i ako su bile takve. Ljudi se trude da dorastu svom opisu i možda bi bolje bilo, pomislila je, zvati ih mladim gospođicama, u nadi da će možda početi da se ponašaju onako kako to mladim gospođicama i priliči. A opet,

istini za volju, po svoj prilici se ne bi ponašale tako, jer je potrebno mnogo truda da bi se neko tako korenito promenio.

Hodnik je bio prilično uredan, samo sa malim ormarom za knjige pored jednog zida i podom dobro uglancanim onim sredstvom prijatnog mirisa koje je Rouz, kućna pomoćnica Mme Ramocve, tako rado koristila. Stali su pred poluotvorenim vratima spavaće sobe i gospodin Bobologo je pokucao pre no što ih je širom otvorio.

Mma Ramocve je zavirila unutra. U sobi su se nalazili kreveti na sprat, i to sa tri etaže. Najviši je bio tik ispod tavanice, s jedva dovoljno mesta da se neko uvuče u njega. Mmi Ramocve je palo na pamet da ona sama ne bi nikad mogla da se uglavi u tako mali prostor, ali ove devojke su bile mlađe, a neke su možda bile i izrazito sitne.

U sobi su bile tri devojke, od kojih su dve potpuno obučene ležale na donjim krevetima, a treća je u bademantilu sedela na srednjem ležaju dok su joj noge visile preko ivice. Kad su gospodin Bobologo i Mma Ramocve ušli u sobu, pogledale su ih, ne s nekim naročitim interesovanjem, već prilično praznim pogledom.

„Ova gospođa je posetiteljka“, objavio je gospodin Bobologo, mada je to, po mišljenju Mme Ramocve, bilo očigledno.

Jedna od devojaka je nešto promrmljala, pozdrav možda, ali bilo je teško reći. Druga, takođe na donjem ležaju, klimnula je glavom, dok im je devojka koja je sedela na srednjem ležaju uputila samo bled osmeh.

„Imate baš lepu kuću ovde“, rekla je Mma Ramocve. „Da li ste srećne?“

Devojke su se pogledale.

„Jesu“, rekao je gospodin Bobologo. „Vrlo su srećne.“

Mma Ramocve je pogledala devojke, koje kao da nisu bile sklone da protivreče gospodinu Bobologou.

„Dobijate li ovde i hranu, gospođice?“ upitala je.

„Jako dobru hranu“, rekao je gospodin Bobologo. „Ove barske devojke se ne hrane kako valja. Samo piju gadnu rakiještinu. Kad su kod nas, dobijaju dobra bocvanska jela. Hrana je vrlo zdrava.“

„Dobro je čuti to što govorite“, rekla je Mma Ramocve, na glašeno upućujući svoje reči devojkama.

„Zahvaljujem“, rekao je gospodin Bobologo. „Volimo da razgovaramo s posetiocima.“ Dotakao je lakat Mme Ramocve i pokazao prema hodniku. „Moram da vam pokažem kuhinju“, rekao je. „A moramo i da pustimo devojke da nastave s poslom.“

Mmi Ramocve baš i nije bilo jasno koji je to posao bio i morala je da suzbije smešak dok su se vraćali hodnikom prema kuhinji. Stvarno joj je išao na živce ovaj gospodin Bobologo, sa svojom sklonošću da odgovara umesto drugih i jednosmerno. Mma Holonga se Mmi Ramocve činila kao razborita žena, a ipak je ozbiljno uzimala u obzir gospodina Bobologoa kao prosca, što je izgledalo vrlo čudno. Svakako je Mma Holonga, sa svojim bogatstvom i položajem, mogla da nađe nekog boljeg od ovog učitelja osobenjaka, s njegovim dosadnim, poučnim načinom ophođenja.

Stigli su do vrata kuhinje, u kojoj su dve mlade žene, bosonoge i u lakim ružičastim kućnim haljinama, seckale povrće na velikoj drvenoj dasci. U šerpi na šporetu krčkao se gulaš na prejakoj vatri, po mišljenju Mme Ramocve a na stolu se hladila velika šolja čaja. Bilo bi baš lepo da je ponude čajem, pomislila je čežljivo, a ta šolja izgledala je baš po meri.

„Ove devojke seckaju povrće“, izjavio je svečanim tonom gospodin Boboio. „A ono tamo je gulaš za današnju večeru.“

„Vidim“, rekla je Mma Ramocve. „A vidim i da su upravo skuvale čaj.“

„Za njih je bolje da piju čaj nego žestoka pića", naglasio je gospodin Boboio, pogledavši s neodobravanjem u jednu od devojaka, koja je postideno oborila oči.

„I ja tako mislim", rekla je Mma Ramocve. „Čaj osvežava. Pročišćava um. Čaj prija u svako doba dana, a naročito u podne, kad je tako vruće." Zastala je, a potom dodala: „Kao danas."

„U pravu ste, Mma", odvratio je gospodin Boboio. „Obožavam čaj. Ne razumem kako iko može da poželi da pije bilo šta drugo, kad može da popije čaj. To nikad nisam mogao da razumem."

Mma Ramocve je na to upotrebila izraz uobičajen na secva jeziku, koji nagovestava razumevanje i srdačno odobravanje onoga što je sagovornik rekao.

„Eee, Rra", rekla je, s dubokim osećanjima, izvlačeći samoglasnike. Ako postoji način da ovaj čovek shvati da joj je potrebna šolja čaja, to je taj. Ali, nije vredelo.

„Navika ispijanja kafe je vrlo štetna", nastavio je gospodin Boboio. „Čaj je za srce bolji od kafe. Ljudi koji piju kafu naprežu srce. Čaj ima umirujuće dejstvo na srce, usporava njegov rad. Kuc, kuc. Tako bi srce trebalo da zvuči. Ja to stalno govorim."

„Da", složila se Mma Ramocve. „Baš tako."

„Zato sam pristalica čaja", izjavio je gospodin Boboio, s daškom konacnosti u glasu, kao govornik na kgotlkupu* (*Bocvanska kgotla je, kažu, demokratski sistem star kao pesak u pustinji. Kgotla može da bude bilo šta, od razgovora preko tarabe do žestoke rasprave u nacionalnom parlamentu u Gaboronu. U suštini, ona znači da se agresivnost može bolje izraziti kroz raspravu, nego kopljima. Takođe podrazumeva pravo svakog da bude saslušan. Skromni pastir ima pravo da se obrati starešini. U bocvanskim rudnicima dija-manata, najniži radnik srne da se suprotstavi šefu. „Kad smo u nedoumici", kaže generalni direktor jednog velikog rudnika dijamanata, „sazovemo kgotlu i svako može da kaže svoje mišljenje."* (Prim. prev.) koji je upravo izgovorio svoju završnu rečenicu.

Stajali su i ćutali. Gospodin Bobologo je gledao u devojke koje su još uvek seckale povrće, odajući utisak promišljene koncentracije. Mma Ramocve je gledala u šolju čaja. A devojke su gledale u povrće.

Pošto su završili razgledanje kuhinje koja je, primetila je Mma Ramocve, bila vrlo čista izašli su napolje i seli na verandu. Od čaja još uvek nije bilo ni pomena i kad je Mma Ramocve, u poslednjem očajničkom pokušaju, rekla da je žedna, poručena je čaša vode. Rezignirano ju je pijuckala, zamišljajući da pije biljni čaj, što je donekle pomoglo, mada ne mnogo.

„Sad kad ste videli Kuću nade“, rekao je gospodin Bobologo, „pitajte me o njoj šta god želite. Možete i da mi kažete šta mislite. Ne smeta mi. U Kući nade nemamo šta da krijemo.“

Mma Ramocve je podigla čašu do usana, primećujući na njenom rubu otiske masnih prstiju, otiske prstiju devojaka iz kuhinje, pretpostavila je. Ali nije zamerila. Najzad, svi imamo otiske prstiju.

„Mislim da je ovo baš dobro mesto“, počela je. „Obavljate dobar posao.“

„Tačno, obavljam“, složio se gospodin Bobologo.

Mma Ramocve je pogledala prema bašti, prema redovima pasulja. Veliki crni balegar je optimistično gurao svoj mali trofej, komadić đubriva iz leje s povrćem, ka svom domu tamo negde - jedan delić prirode mučio se s drugim delićem prirode, ali to je bilo važno kao i bilo šta drugo na ovom svetu.

Okrenula se gospodinu Bobologou.

„Nešto se pitam, Rra“, počela je. „Pitam se zašto devojke dolaze ovamo. I zašto ostaju ovde, ako ono što žele jeste da budu barske devojke?“

Gospodin Bobologo je klimnuo glavom. Pitanje je, očigledno, bilo za očekivati.

„Neke od njih su vrlo mlade i ovde ih šalju služba za socijalni rad ili policija, kad primete da se vrzmaju po

barovima. Moraju da ostanu ovde ili će ih policija vratiti u njihova sela.

„Zatim, tu su i druge rđave devojke, one koje ljudi viđaju dole na autobuskoj stanici ili ispred barova. One možda nemaju kuda da odu. Možda su gladne. Možda ih neki muškarac tuče. Znači da su spremne da dođu ovamo.“

Mma Ramocve je pažljivo slušala. Kuća nade je možda bila prilično sumorno mesto, ali svakako bolja od alternative.

„To je vrlo zanimljivo. Većina nas ne čini ništa u vezi s tim stvarima. Vi činite nešto. To je veoma dobro.“ Zastala je. „Ali, otkud uopšte vi u tome, Rra? Zbog čega sve svoje vreme trošite na to? Vi ste učitelj i već imate mnogo posla u školi. Umesto da se odmorite, svoje slobodno vreme ljubazno posvećujete Kući nade.“

Gospodin Bobologo je načas razmislio. Mma Ramocve je primetila da su mu prsti isprepleteni; njeno pitanje ga je obespokojilo.

„Reći ću vam nešto, Mma“, rekao je posle nekoliko trenutaka. „Ali molim vas da nikome ne govorite o tome. Dajete li mi reč da nećete nikome govoriti o tome?“

Mma Ramocve je instinktivno klimnula glavom, shvativši istog časa da je time sebe dovela u nezgodan položaj u slučaju da on kaže nešto o čemu bi morala da izvesti svoju klijentkinju. Međutim, pristala je da čuva njegovu tajnu i održaće reč.

Gospodin Bobologo je govorio tihim glasom.

„Nešto mi se dogodilo, Mma. Nešto mi se dogodilo pre mnogo godina, ali ja to nisam nikad zaboravio. Vidite, imali smo kćerku, moja pokojna supruga i ja. Bila je naše prvo i jedino dete. Ponosio sam se njome, kako samo otac može da se ponosi. Bila je pametna i lepo je prolazila u srednjoj školi u Gaboronu.“

„A onda se jednog dana vratila iz škole i bila je sasvim drugačija devojka. Tek tako. Nije obraćala pažnju na mene i počela je da izlazi uveče. Pokušavao

sam da je zadržim kod kuće, a ona je urlala na mene i lupala nogama o pod. Nisam znao šta da radim. Nisam imao srca da dignem ruku na nju, jer nije imala majku, a ne priliči da otac bije dete koje nema majku. Pokušao sam da razgovaram s njom, ali ona je samo rekla da sam star i da ne razumem stvari koje ona razume.

„A onda je otišla. Imala je samo šesnaest godina. Otišla je, a ja sam je svuda tražio i kod svih sam se raspitivao o njoj. Sve dok jednog dana nisam čuo da su je videli s druge strane granice, dole u Makifengu, a to mesto gde je bila, to mesto..." Glas ga je izdao, a Mma Ramocve je pružila ruku prema njemu, gestom sažaljenja i ohrabrenja.

„Nastavićete kad budete mogli, Rra", relda je. Ali unapred je znala šta će reći, uopšte nije morao da priča dalje.

„To mesto je bilo jedan tamošnji bar. Otišao sam tamo, a srce mi je udaralo kao ludo. Nisam mogao da verujem da je moja kćerka na takvom mestu. Ali bila je i nije htela da razgovara sa mnom. Doživao sam je i na to je neki muškarac slomljenog nosa, momak u elegantnom odelu, tsotsi -tip,* (*Tsotsi su bile momačke bande u Sovetu, crnačkom predgrađu Johanezburga, od 30ih godina 20. veka do prvih studentskih demonstracija 1976. (Prim. prev.)*) izašao napolje i zapretio mi. Rekao je: 'Idi kući, čiča. Tvoju kćerka, nije tvoje vlasništvo. Idi kući, ili plati za neku od devojaka, kao i svi ostali'. Eto to mi je rekao, Mma."

Mma Ramocve je ćutala. Njena ruka je i dalje počivala na njegovom ramenu.

Gospodin Bobologo je digao glavu i pogledao u nebo, visoko iznad mrežaste tende. „I tako sam se zarekao da ću dati sve od sebe da pomognem ovim devojkama, zbog svih očeva kojima se dogodila ista užasna stvar koja se dogodila meni. Ti ljudi su moja braća, Mma. Nadam se da me razumete"

Mma Ramocve je progutala knedlu.

„Razumem vrlo dobro“, odvratila je. „Kako da ne razumem. Srce vam je slomljeno, Rra. Kako da ne razumem.“

„Slomljeno je“, ponovio je gospodin Bobologo kao odjek. „To ste dobro rekli, Mma.“

Posle ovoga, teško da je imalo još štogod da se kaže, tako da su krenuli niz stazu, prema malom belom kombiju Mme Ramocve, parkiranom ispod drveta. Dok su hodali, međutim, Mma Ramocve je odlučila da mu postavi još jedno pitanje, ali tako da to izgleda kao usputno ćaskanje, a ne kao izvlačenje informacije.

„Kakvi su vaši planovi za Kuću nade, Rra?“

Gospodin Bobologo se okrenuo i bacio pogled ka kući. „Dogradićemo je, tamo sa strane“, rekao je. „Imaćemo nove tuševе i prostoriju u kojoj će devojke moći da uče da šiju. To neravamo da uradimo.“

„Biće skupo“, primetila je Mma Ramocve. „Dograđivanje nekako uvek ispadne skuplje od cele kuće. Ti preduzimaci su gramziv svet.“

Gospodin Bobologo se nasmejao.

„Ali, ja ću uskoro biti u položaju da mogu da ih platim“, rekao je. „Mislím da ću za kratko vreme biti bogat čovek.“

Da je Mma Ramocve bila manje iskusna, da nije bila osnivač Prve damske detektivske agencije, ova primedba bi je veratno naterala da se spotakne u hodu. Međutim, pošto je bila iskusna žena i bavila se poslom koji joj je pokazao sve strane ljudskog života, delovala je sasvim neuzdrmana onim što je rekao. Ali onih poslednjih nekoliko reči koje je izgovorio gospodin Bobologo svaka od njih pale su uz zaglušujući pljusak u jezero njenog pamćenja.

Petnaesto poglavlje

NEVALJALI MUŠKARCI SU, U DUBINI DUŠE, SAMO NEDORASLI DEČACI

Narednog prepodneva u Brzim motorima Tlokvenga, kad se jutarnja gužva malo slegla, Mma Ramocve je odlučila da protegne noge. Dotad je sedela za stolom, diktirajući pismo za klijenta, dok je olovka Mme Makuci letela po stranici bloka uz zadovoljavajuću škripu. Stenografija je bila jedan od predmeta u kojima je bila najbolja na Bocvanskom koledžu za sekretarice i uživala je da hvata beleške.

„Danas ima mnogo sekretarica koje ne znaju stenografiju“, rekla je jednom prilikom Mmi Ramocve. „Možete li da poverujete, Mma? Nazivaju sebe sekretaricama, a ne znaju stenografiju. Šta bi pomislio gospodin Pitmen?“

„Ko je gospodin Pitmen?“ upitala je Mma Ramocve. „I o čemu to on misli?“

„On je vrlo poznat čovek“, rekla je Mma Makuci. „Izumeo je stenografiju. Napisao je knjige o njoj. On je jedan od velikih heroja sekretarskog pokreta.“

„Tako, dakle“, rekla je Mma Ramocve. „Možda bi trebalo da mu podignu spomenik tamo na Bocvanskom koledžu za sekretarice. Na taj način bi ga se svi sećali.“

„Odlična ideja“, relda je Mma Makuci. „Ali ne verujem da će to učiniti. Morali bi da sakupljaju pare od diplomaca, a ne verujem da bi neke od tih devojaka one koje nemaju pojma o stenografiji i koje su jedva napabirčile bednih pedeset posto na ispitima ne verujem da bi one platile.“

Mma Ramocve je odsutno klimnula glavom. Nije bila naročito zainteresovana za poslovanje Bocvanskog koledža za sekretarice, mada je uvek učtivo slušala oduševljene priče Mme Makuci. Većina ljudi je imala u životu neke stvari do kojih im je bilo veoma stalo i

pretpostavljala je da Bocvanski koledž za sekretarice ima svako pravo da bude jedna od njih. Do čega je meni tako stalo, pitala se? Do čaja? Sigurno je postojalo nešto do čega joj je stalo više nego do čaja; ali šta? Pogledala je u Mmu Makuci, kao da traži inspiraciju, ali nije je dobila i odlučila je da se na to pitanje vrati kasnije, u nekom od onih dokonih časova kad čovek ima vremena za tu vrstu uznemirujućih filozofskih razmišljanja.

Pošto je završila diktiranje za to jutro i potpisala sva pisma, Mma Ramocve je ustala od svog radnog stola, ostavljajući Mmu Makuci da adresira koverta i pronađe u fioci odgovarajuće poštanske markice. Bacila je pogled kroz prozor; jutro je bilo baš onakvo kakvo je volela ne prevruće, a ipak s praznim, širokim nebom, okupanim suncem. I ptice vole ovakvo jutro, pomislila je; kad mogu da protežu krila i pevaju; jutro u kojem možeš da puniš pluća vazduhom i ne udišeš ništa sem mirisa akacija i trave i slatkog, slatkog mirisa goveda.

Izašla je iz kancelarije kroz sporedna vrata i stajala napolju, zatvorenih očiju, sa suncem na licu. Bilo bi dobro vratiti se u Močudi, pomislila je, i sedeti ispred nečije kuće ljušteći povrće ili, možda, heklajući. To je radila kad je bila devojka i sedela sa svojom rođakom, koja je bila vična heklanju, i pravila podmetače za ručavanje od finog belog konca; toliko podmetača da je svaki sto u Bocvani mogao da bude dvaput prekriven njima, a koje je neko, negde, kupovao i preprodavao. Ovih dana nije imala vremena za heklanje i pitala se da li bi se uopšte i setila kako se to radi. Razume se, heklanje je bilo kao vožnja bicikla, za koju ljudi kažu da ne možeš nikad da je zaboraviš pošto si je jednom naučio. Ali, da li je zaista tako? Svakako da ima stvari za koje čovek može da zaboravi kako se rade, ukoliko dovoljno vremena prođe do sledeće prilike da radi to što je zaboravio, šta god to bilo. Mma Ramocve je jednom naišla na nekog ko je zaboravio svoj rođeni secvana jezik i bila je zapanjena i šokirana. Taj čovek je

kao mladić otišao da živi u Mozambik i tamo je govorio tsonga jezikom, a naučio je i portugalski. Kad se trideset godina kasnije vratio u Bocvanu, izgledalo je kao da je stranac i videla ga je kako je zbunjeno gledao dok su ljudi koristili jednostavne, svakodnevne reči na secvana jeziku. Izgubiti svoj jezik, to je kao da si zaboravio rođenu majku i, na neki način, isto tako žalosno. Ne smemo da izgubimo secvanu, čak iako često govorimo engleski, jer bi to bilo kao da smo ostali bez dela svoje duše.

Mma Makuci je, naravno, po svom poreklu imala i drugi jezik. Njena mati je govorila ikalanga jezikom, jer je poticala iz Maraponga, tamo gde se govorilo narečjem ikalange zvanim lila. Tako nešto je komplikovalo život, pomislila je Mma Ramocve, jer je značilo da je govorila sporednom verzijom sporednog jezika. Mma Makuci je odrasla govoreći secvanu, jezik svog oca, i ovu čudnu verziju ikalange, a u školi je učila i engleski, jer je samo tako čovek mogao da postigne nešto u životu. Nema govora ni da upišete Bocvanski koledž za sekretarice ako ne govorite engleski, a kamoli da postignete devedeset sedam procenata ako taj vaš engleski nije gotovo besprekoran, poput onog kojim su nekad govorili učitelji u školama.

Mma Ramocve je manje ili više već i zaboravila na to da je Mma Makuci govorila ikalangu, sve dok ova jednog dana nije upotrebila ikalanga reč usred rečenice, što je zvučalo vrlo neobično.

„Povredila sam svoj gumbo“, rekla je Mma Makuci.

Mma Ramocve ju je iznenađeno pogledala.

„Vaš gumbo?“

„Da“, odvrátila je Mma Makuci. „Jutros, dok sam dolazila ovamo, stala sam u rupu i povredila moj gumbo.“ Zastala je, primećujući izraz zbunjenosti na licu Mme Ramocve. Tada je shvatila. „Izvinjavam se“, rekla je. „Gumbo je stopalo na ikalangi. Ako govorite ikalangu, vaše stopalo je vaš gumbo.“

„Shvatam“, rekla je Mma Ramocve. „Vrlo čudna reč. Gumbo.“

„Nije čudna“, odvratila je Mma Makuci, zvučeći donekle kao da se brani. „Ima mnogo različitih reci za stopalo, drugačijih od one engleske. Na secvani je lonao, a na ikalangi gumbo, što i jeste prava reč.“

Mma Ramocve je prasnula u smeh.

„Nema prave reči za stopalo. Ne možete reći da je ono u stvari gumbo, jer je to tačno samo za stopala koja govore ikalangu. Svako stopalo ima svoje ime, u zavisnosti od jezika kojim govori njegov vlasnik. Tako vam to ide, Mma Makuci.“

To je okončalo razgovor i gumbo se više nije pominjao.

Te i druge misli prolazile su kroz glavu Mme Ramocve dok je tog jutra stajala ispred kancelarije, protežući se i puštajući svoj um da luta tamo-amo. Posle nekoliko minuta, međutim, rešila je da je vreme da se vrati natrag u kancelariju. Pretpostavljala je da je Mma Makuci u međuvremenu završila adresiranje pisama i želela je da joj ispriča o jučerašnjoj poseti Kući nade. Imalo je štošta da se kaže o tome i mislila je da bi bilo dobro da popriča sa svojom pomoćnicom. Mma Makuci je često iznosila vrlo oštroumna zapažanja, mada u slučaju gospodina Bobologoa nije bio potreban naročito oštar um da bi se uvideli njegovi motivi. A ipak, ipak... za njega se nikako nije moglo reći da je neiskren. Kad su posredi bile barske devojke, bio je očigledno iskren, ali brak je, možda, bio druga stvar. Mma Makuci će možda izvući neke korisne zaključke u vezi s tim, koji će doprineti raščišćavanju situacije u umu Mme Ramocve.

Mma Ramocve je otvorila oči i uputila se natrag u kancelariju. Međutim, na samim vratima presrela ju je Mma Makuci, koja je izgledala uplašeno.

„Nešto nije u redu“, šapnula joj je Mma Makuci. „Nešto nije u redu s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem.“

Tamo pozadi." Gestom je pokazala prema garaži. „Nešto nije u redu s njim."

„Da se nije povredio?" Mma Ramocve se uvek užasavala mogućnosti neke nesreće, pogotovo zato što je onim nepažljivim šegrtima bilo dozvoljeno da podižu kola na platformu i rade ostale opasne stvari. Automehaničari često umeju da se povrede, to se zna, baš kao što kasapima često nedostaju delovi prstiju, a Mmi Ramocve se pri samom pogledu na to ledila krv u žilama, mada je izgledalo da ljubav tih ljudi prema njihovim velikim noževima za sečenje - čije su oštrice nesumnjivo bile glavni krivci - zbog toga nije bila nimalo manja.

Mma Makuci ju je umirila.

„Ama ne, nije se povredio. Ali vela sam ga kako sedi u garaži držeći se rukama za glavu. Izgledao je tako nesrećno i jedva da me je pozdravio kad sam prošla pored njega. Mislim da se nešto desilo."

Ovo nije bila dobra vest. Čak iako se ništa nije dogodilo, od oporavka gospodina Dž. L. B. Matekonija od njegove depresivne bolesti prošlo je malo vremena da je svako prividno pogoršanje raspoloženja davalo razloga za zabrinutost. Dr Mofat, koji je lečio gospodina Dž. L. B. Matekonija za vreme njegove bolesti - uz pomoć Mme Potokvani, mora se priznati, koja je uzela gospodina Dž. L. B. Matekonija pod svoje i starala se da redovno pije lekove - upozorio ih je da su ovakve bolesti sklone da se vraćaju. Mma Ramocve se sećala njegovih reci: „Morate da budete na oprezu, Mma Ramocve", rekao je lekar, istim ljubaznim glasom kojim se svima obraćao, čak i svom namćorastom smeđem kokerš-panijelu. „Morate da budete na oprezu, jer je ova bolest poput crnog oblaka na nebu. Često je tu iza horizonta i može začas da se pojavi na vidiku. Motrite i javite ako se išta desi."

Dosad je izgledalo da je oporavak potpun, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio stalozhen i stabilan kao i uvek. Nije bilo ni traga klonulosti koja dolazi s

bolešću; ni traga onom mračnom, ćutljivom raspoloženju koje ga je činilo tako slabim. Ali možda se sve to vraćalo. Možda je vetar doneo oblak koji je ponovo pokrio njegovo nebo.

Mma Ramocve je zahvalila Mmi Makuci i uputila se u garažu. Dvojica šegrta bila su pognuta nad automobilskim motorom, s odvijačima u rukama, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je sedeo na svojoj staroj platnenoj stolici pored kompresora, s glavom oslonjenom na ruke, baš onako kako ga je videla Mma Makuci.

„De, de, gospodine Dž. L. B. Matekoni“, obratila mu se vedrim glasom Mma Ramocve, „izgleda da baš pomno razmišljaš o nečemu. Da ti priprelim šolju čaja, da ti pomogne da misliš?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je podigao pogled i Mma Ramocve je shvatila, na svoje olakšanje, da se bolest nije vratila. Delovao je zabrinuto, to je tačno, ali bio je to sasvim drugačiji izgled od onog avetinjskog koji je imao dok je bio bolestan. Ovo je stvarna zabrinutost, pomislila je; a ne zabrinutost zbog senki i zamišljenih nepravdi i umiranja; svih onih stvari koje su ga razdirale dok je bio bolestan.

„Da, razmišljam“, odvratio je. „Razmišljam o tome kako sam se uvalio u zbrku. Sad sam kao krompir u...“ Zaćutao je, ne dovršavajući metaforu.

„Kao krompir?“ upitala je Mma Ramocve.

„Kao krompir u...“ Opet je zastao. „Ma ne znam. Ali znam da sam ispao baš glup petljajući se u ovu rabotu.“

Mma Ramocve je bila zbunjena i upitala je na koju rabotu misli.

„Na čitavu ovu rabotu s kasapinovim kolima“, odvratio je. „Juče poslepodne sam svratio u Prvoklasne motore.“

„Ah!“ izustila je Mma Ramocve i u isto vreme pomislila: ovo je moja krivica. Ja sam ga naterala da ode

i vidi šta se dogodilo. Stoga, umesto da ponovi „Ah!”, rekla je: „Oh!”

„Da”, nastavio je utučeno gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Otišao sam tamo juče posle podne. Čovek koji upravlja tim servisom bio je na nekoj sahrani u Molepololeu, tako da sam pričao s jednim od njegovih pomoćnika. A taj tip mi je rekao da je video kasapinov automobil parkiran ispred mog servisa i da je pomenuo to svom gazdi, koji je bio vrlo ljut. Rekao je da mu otimam mušterije i da će danas prepodne da naiđe kod mene, čim se vrati iz Molepololea. Rekao je da će njegov gazda da mi 'uzme meru'. To je rekao, Mma Ramocve. Tim rečima. Nisam stigao ni da izrazim svoj protest, a zbog toga sam otišao tamo. Nisam imao prilike.”

Mma Ramocve je skrstila ruke na grudima.

„Ko je taj čovek?” ljutito je prasnula. „Kako se zove i šta taj uopšte zamišlja? Odakle je?”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je uzdahnuo.

„Zove se Molefi. Jedan gadan tip iz Tlokvenga. Ljudi ga se boje. Zbog takvih kao što je on ljudi imaju rđavo mišljenje o automehaničarima.”

Mma Ramocve nekoliko trenutaka nije rekla ništa. Bilo joj je žao gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji je bio vrlo miroljubiv čovek i nije voleo sukobe. Nikad nije zapovedao rasprave, a opet, bilo bi joj draže kad bi se energičnije suprotstavio tom Mefiju. Takvi tipovi su siledžije i s njima se može samo silom. Kad bi gospodin Dž. L. B. Matekoni bio samo malo hrabriji... Mada, da li je zaista želela da se svađa? Tako nešto ne bi nikako ličilo na njega i baš dobro što je tako. Nije podnosila ljude koji su se razmetali svojom snagom i to je upravo bio jedan od razloga što se toliko divila gospodinu Dž. L. B. Matekoniju. Iako ga je baratanje motorima učinilo fizički jakim, bio je blage naravi. Vela ga je zbog toga, isto kao i mnogi drugi.

Spustila je ruke, prišla gospodinu Dž. L. B. Matekoniju i stala pored njega.

„Kad dolazi taj čovek?" upitala je.

„Svakog časa. Rekli su danas pre podne. Samo to su rekli."

„Tako, dakle." Okrenula se, nameravajući da ode preko do šegrta i popriča s njima. Moraće da zbiju redove da bi izašli na kraj s tim Molefijem. Bili su mladi i... Zastala je. Tlokveng. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je rekao da je Molefi iz Tlokvenga, a u Tlokvengu se nalazi sirotište, a sirotište ju je odmah asociiralo na Mmu Potokvani.

Ponovo se okrenula, ne obraćajući pažnju na šegrte, i žurno se vratila u svoju kancelariju. Mma Makuci je s iščekivanjem podigla pogled prema njoj.

„Je li mu dobro? Baš sam se zabrinula."

„Dobro mu je", odvratila je. „Zabrinut je zbog nečega. Onaj tip iz Prvoklasnih motora mu je pretio. To je posredi."

Mma Makuci je tiho zazviždala, što je ponekad radila u trenucima krize.

„To ne valja, Mma. To ništa ne valja."

Mma Ramocve je potvrdno klimnula glavom. „Mma Makuci", rekla je. „Iz ovih stopa idem u Tlokveng. Krećem odmah. Molim vas, telefonirajte Mmi Potokvani i recite joj da dolazim po nju svojim kombijem i da mi je potrebna njena pomoć. Molim vas, uradite to odmah. Idem sad."

Kad je Mma Ramocve stigla u sirotište, Mma Potokvani nije bila u svojoj kancelariji. Vrata su bila otvorena, ali velika i prilično izandala fotelja u kojoj je Mma Potokvani često sedela kad se nije muvala po kuhinjama ili paviljonima bila je prazna. Mma Ramocve je žurno izašla napolje i sa zebnjom stala da je traži. Nije joj palo na pamet da Mma Potokvani možda i neće biti tu; činilo se da je uvek na dužnosti. A opet, mogla je da bude u gradu, u kupovini, ali i negde daleko, možda čak u Lobatseu, ako je otišla po neko siroče.

„Mma Ramocve?"

Trgla se, zagledajući oko sebe. Glas je pripadao Mmi Potokvani, ali gde je bila?

„Ovamo!“ začuo se glas. „Ispod drveta! Ovde sam, Mma Ramocve.“

Nadzornica sirotišta stajala je pod krošnjom velikog drveta manga, stapajući se sa senkama. Mma Ramocve je maločas prošla pored nje ne videći je, ali je Mma Potokvani sad iskoračila i stala ispred zavese od opuštenih grana.

„Posmatrala sam jedan poseban mango“, rekla je. „Skoro je zreo, a deci sam rekla da ne smeju da ga uberu. Čuvam ga za svog muža, on voli da pojede dobar mango.“ Krenuvši prema Mmi Ramocve, obrisala je prašnjave ruke o skute sukanja. „Dodite da vam pokažem taj mango, Mma Ramocve“, rekla je. „Odličan je. Sad je već tamnožut.“

„Vrlo ste ljubazni, Mma“, doviknula joj je Mma Ramocve. „Ali, mislim da ću to morati da ostavim za neki drugi put. Sad moram hitno da razgovaram s vama. Vrlo hitno.“

Mma Potokvani se pridružila svojoj prijateljici ispred kancelarije i Mma Ramocve joj je na brzinu objasnila da je potrebno da dođe u servis „da bi pomogla gospodinu Dž. L. B. Matekiju“. Mma Potokvani ju je ozbiljno saslušala, klimajući glavom u znak odobravanja. Može odmah da krene, rekla je. Ne, nema potrebe da uzima bilo šta iz kancelarije.

„Treba mi samo moj glas“, relda je, pokazujući prema grudima. „A on je tu unutra. Spreman za upotrebu.“

Odvezle su se natrag u servis, malim belim kombijem koji je sad bio teško opterećen i ležao je nisko na amortizerima. Mma Ramocve je vozila brže nego inače, nestrpljivo trubeći ravnodušnim magarcima i deci na klimavim biciklima. Morale su da stanu samo jednom zbog malog stada goveda, očigledno loše paženog, koje je blokiralo drum sve dok Mma Potokvani

nije spustila svoj prozor i zvučnim glasom dreknula na njih. Goveda su delovala iznenađeno i pomalo ljutito, ali su se ipak pomerila, a mali beli kombi je nastavio dalje.

Do Brzih motora Tlokvenga stigli su nekoliko minuta posle Molefijevog dolaska. Ispred servisa je, blokirajući natpis, bio parkiran veliki crveni kamion, na kojem je, razmedjivim slovima, bio ispisano PRVOKLASNI MOTORI. Mma Potokvani, kojoj je Mma Ramocve usput potanko objasnila situaciju, videla je to i prezrivo šmrknula.

„Velika slova“, promrmljala je. „Veliko ništa.“

Mma Ramocve se osmehnula. Bila je sigurna da je dovođenje Mme Potokvani bilo najpametniji mogući potez, a ova primedba ju je samo dodatno uverila u to. A dok su se provlačile pored bezobrazno parkiranog kamiona i kad je ugledala Molefa kako stoji ispred gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji je gledao u pod dok je njegov posetilac besno gestikulirao, shvatila je da nisu stigle ni minut prerano.

Mma Potokvani je požurila napred.

„Tako, dakle“, relda je. „Koga ja to vidim ovde u servisu gospodina Dž. L. B. Matekonija? Molefija? To ste vi, zar ne? Došli ste kod gospodina Dž. L. B. Matekonija da biste porazgovarali o nekom velikom auto-mehaničarskom problemu, zar ne? Da biste potražili njegov savet?“

Molefi se okrenuo, mrko je odmerivši.

„Ovde sam poslom, Mma. Poslom koji se tiče mene i gospodina Dž. L. B. Matekija.“ Ton mu je bio neučtiv, a uvredu je dopunio okrenuvši leđa Mmi Potokvani da bi se ponovo suočio s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem. Mma Potokvani je dobacila pogled Mmi Rocve, koja je s neodobravanjem odmahнула glavom na Molefevu neučtivost.

„Izvinjavam se, Rra“, rekla je Mma Potokvani, iskoračivši napred. „Može biti da ste vi mene zaboravili, ali ja vrlo dobro znam ko ste vi.“

Iznerviran, Molefi se okrenuo prema njoj.

„Slušajte, Mma...”

„Ne, Rra, slušajte vi mene", rekla je Mma Potokvani, naglo povisivši glas. „Poznajem vas, Herberte Molefi. Znam vam majku. Prijateljica mi je. I često mi je dođe žao zbog toga što ima takvog sina."

Molefi je zinuo da nešto kaže, ali se nije čuo nikakav zvuk.

„O da", nastavila je Mma Potokvani, preteći mu prstom. „Bili ste nevaljali još kao dečak i izrasli ste u rđavog čoveka. Vi ste jedan siledžija, eto šta ste. I još sam čula za ovu stvar s kasapinovima kolima. Jesam, jesam, čula sam. Pitam se samo da li vam i mati zna za to, i vaši stričevi i ujaci? Znaju li?"

Molefijev pad bio je iznenađan i potpun. Mma Ramocve je posmatrala dejstvo ovih reci i videla je kako se krupna figura vidljivo skupila dok je jezik Mme Potokvani udarao poput biča.

„Ne znaju? Nisu čuli za to?" navaljivala je. „E pa, da znate da razmišljam da odem i da im kažem. A vi, vi, Herberte Molefi, koji mislite da možete da idete naokolo i maltretirate ljude poput ovog gospodina Dž. L. B. Matekonija ovde, bolje bi vam bilo da dvaput razmislite pre no što nastavite tako. Vaša mati još uvek može da vam kaže šta vas sleduje, je li tako? I vaši stričevi i ujaci. Neće im biti drago i može biti da će odlučiti da je bolje da njihova stoka posle njihove smrti pripadne nekom drugom, a ne vama, zar ne? Rekla bih da hoće, Rra. Rekla bih da hoće."

„Slušajte, Mma", rekao je Molefi. „Samo razgovaram s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem, ništa više."

„Mo'š misliti!" frknula je Mma Potokvani. „Sad biste još da padnem na vaše laži. Bolje bi vam bilo da zatvorite malo ta svoja beskorisna usta i pustite gospodina Dž. L. B. Matekonija da vam kaže šta da radite u vezi s onim sirotim čovekom koga ste prevarili."

A ja ću da stojim ovde i slušam, za svaki slučaj. Onda ćemo da vidimo da li je potrebno da vaši u Tlokvengu saznaju za ovo."

Molefi je ućutao i ćutao je sve vreme dok je gospodin Dž. L. B. Matekoni tiho i razborito govorio da će morati da vrati novac kasapinu, ali i da bi ubuduće trebalo da vodi računa, jer će ostali servisi u gradu pratiti njegovo poslovanje.

„Vidite, sve ste nas doveli u nezgodan položaj", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ako jedan automehaničar vara, ceo esnaf biva okrivljen za to. To je tako i zato bi trebalo da menjate način rada."

„Da", rekla je Mma Ramocve, dajući svoj prvi doprinos raspravi. „Ubuduće pazite šta radite ili će Mma Potokvani čuti za to. Jeste li razumeli?"

Molefi je ćutke klimnuo glavom.

„Da vam nije koza pojela jezik?" upitala je Mma Ramocve.

„Nije", tiho je odvratio Molefi. „Razumeo sam, Mma."

„Odlično", relda je Mma Potokvani. „A sad bi bilo najbolje da pomerite onu kamiončinu i vratite se u svoj servis. Verujem da ćete već naći neki koverat u svojoj kancelariji. Biće sasvim dovoljno dobar da u njega spakujete pismo koje ćete napisati onom čoveku u Lobatseu." Zastala je pre no što je dodala: „A meni ćete poslati kopiju, ako nemate ništa protiv."

Posle toga zaista više nije imalo šta da se kaže. Molefi je okrenuo svoj kamion i ljutito se odvezao odatle. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je zahvalio Mmi Potokvani prilično snebivljo, po mišljenju Mme Ramocve i dve žene su otišle u kancelariju Prve damske detektivske agencije, gde je Mma Makuci već pristavila vodu za čaj. Mma Makuci je ceo događaj slušala s praga kancelarije. Iako se pomalo pribojavala Mme Potokvani, nije mogla a da joj ne postavi pitanje.

„Je li njegova majka stvarno tako strašna?"

„Nemam pojma“, odvrátila je Mma Potokvani. „Znam je samo iz viđenja; nikad se nismo upoznale, tako da sam tu malo rizikovala. Ali siledžije obično imaju strogu majku i zloćudnog oca i obično ih se plaše. Mislim da baš zato i izrastaju u siledžije. Zato što u kući nešto nije u redu. Ustanovila sam da je to slučaj kod dece uopšte, a odnosi se i na muškarce. Mislim da ću morati da pišem i o tome, budem li ikad pisala knjigu o upravljanju sirotištem.“

„Morate da napišete tu knjigu, Mma“, rekla je na to Mma Ramocve. „Ja ću je obavezno pročitati, iako ne planiram da upravljam sirotištem.“

„Hvala vam“, odvrátila je Mma Potokvani. „Možda i hoću, jednog dana. Međutim, zasad sam preuzeta staranjem o svoj onoj siročadi, kuvanjem čaja, mešenjem voćnog kolača i svim tim stvarima. Nemam baš vremena za pisanje knjiga.“

„Šteta“, relda je Mma Makuci. Upravo joj je sinulo da bi i sama mogla da napiše knjigu, kad je već i Mma Potokvani, od svih ljudi, razmišljala da to uradi. Principi daktilografije, možda, mada to možda i nije bio najuzbudljiviji naslov koji se mogao zamisliti. Kako postići devedeset sedam procenata. Da, to je već bilo mnogo, mnogo bolje, a kupovali bi je svi oni mnogobrojni ljudi koji bi voleli da osvoje devedeset sedam procenata u onome što rade, šta god to bilo, i koji znaju da im to možda nikad neće poći za rukom. Ali mogli bi barem da se nadaju, što je bilo veoma važno. Moramo da imamo nade. Jednostavno moramo.

Šesnaesto poglavlje

MMA POTOKVANI I MMA RAMOCVE RAZGOVARAJU O BRAKU

Ovakve stvari predstavljale su gnjavažu, dabome, ali je barem pitanje kasapinovih kola sad bilo rešeno, a gospodin Dž. L. B. Matekoni, koga su još donedavno morale dve teške brige skok s padobranom i Prvoklasni motori mogao je sada mirne duše da se raduje bliskoj budućnosti. Mma Potokvani je bila veličanstvena, kao i uvek, i isprašila je siledžiju Herberta Molefija s istom lakoćom s kojom je izlazila na kraj s desetogodišnjim siledžijama. Učinila je to drage volje, pošto je mnogo dugovala gospodinu Dž. L. B. Matekoniju zbog njegove stalne i bespogorne spremnosti da uvek i u svako doba popravlja raznorazne mašine u sirotištu. A Mma Potokvani, poput svih ostalih koji su dolazili u dodir s njim, prepoznala je u gospodinu Dž. L. B. Matekoniju one kvalitete zbog kojih je mnogima bio drag i zbog kojih bi većina ljudi učinila za njega bilo šta: njegova ljubaznost, pouzdanost, pristojnost. Kad bi samo svi muškarci, ili makar više njih, bili poput njega, mislila je Mma Potokvani, odražavajući razmišljanje svih žena Bocvane. Kad bi se, kojom srećom, muškarcima moglo verovati onako kako verujemo bliskim prijateljicama; umesto toga, muškarci su skloni da iznevere ženu, ne uvek namerno, već prosto zato što su sebični ili im postane dosadno, ili im pogled odluta ne neku drugu stranu. A muški pogled očas odluta na neku drugu stranu; lepa žena ga privuče samo tako što ga pogleda i obori pogled jednom ili dvaput. Tako nešto može da učini naizgled postojanog muškarca totalno nepredvidivim, pogotovo ako je taj muškarac u godinama kad počinje da oseća nesigurnost u pogledu svojih muških kvaliteta.

Mma Ramocve je srećna što je verena s nekim kao što je gospodin Dž. L. B. Matekoni, mislila je Mma Potokvani. On je pravi izbor za nju, jer je ona valjana žena i zaslužuje da deli život s dobrim čovekom poput gospodina Dž. L. B. Matekonija. Teško je biti žena, pogotovo ako se bavite poslom kojim se bavi Mma Ramocve, i važno je imati muškarca od koga možete da očekujete pomoć i podršku. Stoga je Mma Ramocve napravila mudar izbor, čak iako je pre mnogo godina pokazala izrazit nedostatak moći rasuđivanja udavši se za Notea Mokotija, trubača. Mokoti, Matekoni: slična prezimena, razmišljala je Mma Potokvani, a tako različiti ljudi koji ih nose.

Dabome, bilo je tu i pitanje dužine vereništva i sporosti kojom su se odvijale pripreme za venčanje, ukoliko ih je uopšte i bilo. Mmi Potokvani to nikako nije išlo u glavu i dok je Mma Makuci tog dana pripremala čaj, posle isprašivanja Herberta Mefija, Mma Potokvani je odlučila da potegne to pitanje s Mmom Ramocve. Bila je direktna i nije se trudila da okoliša: malčice previše direktna, mislila je Mma Makuci, koja je slušala razgovor, ali se nije mešala. Osećala se nekako sputanom u prisustvu Mme Potokvani, umnogome zato što je imala osećaj da je ova mnogo samopouzdanija i iskusnija od nje. Postojao je i element neodobravanja u stavu Mme Makuci mada ga ni za živu glavu ne bi izrekla. Smatrala je da je Mma Potokvani suviše rada da iskorištava dobru narav gospodina Dž. L. B. Matekonija. Moćne žene bile su sklone da iskorišćavaju dobrotu takvih ljudi, a nije bilo sumnje da je Mma Potokvani prednjačila među moćnim ženama Bocvane, da je bila njihov stegonoša, njihova prvakinja.

Stoga Mma Makuci nije govorila ništa, nego je pomno slušala dok je Mma Potokvani potezala pitanje braka i venčanja, praktično pred nosom gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji se u susednoj prostoriji vratio svom poslu popravljanja kola. Šta bi bilo da uđe u

kancelariju i čuje je kako govori o tome; šta onda? Mma Makuci bila je zgrožena nadzorničinom netaktičnošću.

„Tako divan čovek“, glasio je šlagvort. „Toliko nam pomaže u sirotistu. Deca ga obožavaju, a ja im kažem da je on njihov specijalni teča. Eto, i teča je postao, ali suprug još nije!“

Mma Ramocve se osmehnula.

„Jeste, divan je čovek. A jednog dana biće i dobar muž. Zato sam i pristala na njegovu prosidbu“

Mma Potokvani se zagledala u svoje nokte, kao da razmišlja o zanokticama.

„Jednog dana?“ rekla je. „Kojeg to? Kad će biti taj dan koji pominjete? Sledeće nedelje, možda? Ili sledeće godine?“

„Sledeće nedelje neće“, odvrtila je mirno Mma Ramocve. „Možda sledeće godine. Ko zna?“

Mma Potokvani spremno je dočekala ovo pitanje.

„Da li on zna? To je ono bitno. Da li gospodin Dž. L. B. Matekoni zna?“

Mma Ramocve je napravila pokret koji je nagoveštavao da ona ne zna odgovor i da to, što se nje tiče, odista nije ni važno. „Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije čovek koji donosi odluke na prečac. On voli da razmišlja natenane.“

Mma Potokvani je odmahнула glavom.

„To je slabost, Mma Ramocve“, relda je. „Žao mi je što vam to moram reći, ali ima muškaraca kojima je potrebno da ih žene organizuju. Svaka žena to zna. A danas, u ovo moderno vreme, kad muškarci počinju da umišljaju da mogu da upravljaju svojim životom bez pomoći žena - te opasne, rđave ideje - tek danas vidimo koliko je tim sirotim muškarcima zapravo potrebna naša pomoć. Baš tužno.“

„Baš i ne bih rekla“, suprotstavila se Mma Ramocve. „Znam da žene moraju da pomažu muškarcima u mnogim stvarima. Ponekad se muškarci

moraju malčice pogurati. Ali žena pri tom ne bi smela da ode predaleko."

„E pa, nećete otići predaleko ako dogurate muškarca pred oltar", odlučno je izjavila Mma Potokvani. „Žene to čine otkako je sveta i veka i tako nastaju brakovi. Kad biste to prepustili muškarcima, ne bi nikad došlo dotle. Niko se nikad ne bi venčavao. Muškarce morate da podsetite da se ožene."

Mma Ramocve je zamišljeno posmatrala svoju gošću. Da li bi trebalo da dozvoli Mmi Potokvani da joj pomogne da malo pogura gospodina Dž. L. B. Matekonija na putu prema braku? To joj se činilo nekako nedolično; nije htela da on dobije utisak da se ona suviše meša u njegov život; muškarci to ne vole i mnogi od njih prosto odu kad osete da se to dešava. U isto vreme, ako je gospodinu Dž. L. B. Matekoniju bio potreban mali poticaj, bilo bi lakše kad bi on došao od Mme Potokvani, koja je vazda pritiskala gospodina Dž. L. B. Matekonija da uradi ovo ili ono i najčešće uspevala u tome. Trebalo je samo prisetiti se pitanja stare pumpe u sirotištu, za koju ga je izmolila da nastavi da je popravlja i dobrano nakon što je formirao profesionalno mišljenje da pumpu valja baciti. I trebalo se prisetiti nedavnog slučaja skoka s padobranom, još jednog primera kako je gospodin Dž. L. B. Matekoni bio naveden da pristane na nešto na šta nije želeo da pristane. Možda je i ovaj problem zahtevao mali dodatni podsticaj...

Ne, ne, ne! pomislila je Mma Makuci, žarko želeći da njena poslodavka ne potpadne pod zao uticaj manipulativne Mme Potokvani. Jasno je videla da je Mma Ramocve u iskušenju da učini upravo to i samo da Mma Potokvani nije bila tu, ona bi dala sve od sebe da ubedi Mmu Ramocve da ne radi ništa što može da ima ozbiljne posledice po vereništvo ili, što je bilo još važnije, stanje zdravlja gospodina Dž. L. B. Matekonija. Dr Mofat je rekao da gospodin Dž. L. B. Matekoni ne sme da se

izvrgava nikakvim stresovima, a šta može da bude stresnije nego biti cilj odlučnog pohoda Mme Potokvani? Pogledaj samo onog kukavnog Herberta Molefija, koga je prosto smrvila jezikom, u toj meri da nije mogao da učini ništa da bi se odbranio. Da su samo mogli da je vide oni iz Odbrambenih snaga Bocvane, odmah bi je regrutovali i dali joj čin narednika ili generala ili kako se već zovu oni vojnici koji izdaju naređenja svim ostalim vojnicima. Ili, još bolje, Mma Potokvani bi mogla biti upotrebljena kao oružje za zastrašivanje neprijatelja, ko god on bio. Neprijatelj bi ugledao Mmu Potokvani kako maršira u njegovom pravcu i bio bi nesposoban da preduzme bilo šta, jer bi mu sam pogled na nju bio dovoljan da se pretvori u gomilu zanemelih i bespomoćnih dečaka.

Nijedna od ovih misli nije doprla do Mme Ramocve, iako je ova u jednom trenutku bacila pogled prema drugom kraju prostorije, tamo gde je Mma Makuci bila zaokupljena pripremanjem biljnog čaja. Ali Mma Makuci joj je sve vreme bila okrenuta leđima i Mma Ramocve nije videla njen izraz lica, tako da nije imala pojma o njenim osećanjima.

„Dakle“, oprezno je zaustila Mma Ramocve, „kako bismo mogli da pomognemo gospodinu Dž. L. B. Matekoniju da donese odluku? Kako bismo to uradili?“

„Ne moramo da mu pomažemo da donosi bilo kakvu odluku“, odvrtila je čvrsto Mma Potokvani. „On je već odlučio da se oženi vama, je li tako? Šta je vereništvo? Sporazum o stupanju u brak. Odluka je već donesena, Mma. Ne, sve što moramo da uradimo jeste da sredimo da je sprovede u delo. Potrebno je da dobijemo datum i pobrinemo se da se on tog dana nađe na pravom mestu. Kako ja na to gledam, to znači da bi trebalo da sve isplaniramo i da ga tog dana pokupimo i odvedemo tamo. Tako je, odvešćemo ga tamo.“

Ovo je nateralo Mmu Makuci da se okrene i otvorenih usta zabulji u Mmu Ramocve. Valjda je Mma

Ramocve uviđala opasnost koja se krila u ovome? Ako tek tako odvedete muškarca u crkvu, on će jednostavno da pobegne. Nijedan se muškarac ne može primorati na takav način, a svakako ne zreo i inteligentan čovek poput gospodina Dž. L. B. Matekonija. Ovo je bio recept za katastrofu, a Mma Ramocve bi trebalo da odmah stavi tačku na ove apsurdne fantazije. Međutim, umesto toga a tu je Mmi Makuci zastao dah od zaprepašćenja umesto toga, ona je klimala glavom u znak da se slaže!

„Odlično“, oduševljeno je dočekala Mma Potokvani. „Vidim da se slažete sa mnom. Prema tome, sada je potrebno samo da isplaniramo venčanje i sve pripremimo u tajnosti, razume se i da ga tog dana nekako uđenemo u svečano odelo...”

„Kako da to izvedemo?“ prekinula ju je Mma Ramocve. „Znate kakvu odeću gospodin Dž. L. B. Matekoni obično nosi. Radni kombinezon. Onaj stari šešir zamašćenog oboda. Mokasine od neštavljene kože. Kako ćemo da skinemo s njega sve to i uđenemo ga u odelo primereno za crkvu?”

„To prepustite meni“, odvrtila je samouvereno Mma Potokvani. „Staviše, prepustite celu stvar meni. Venčanje možemo da organizujemo kod mene u sirotištu. Zamoliću vaspitačice da pripreme posluženje. Sve ću da organizujem, a vi ćete samo morati da dođete tamo u naznačeno vreme. I venčaćete se. Obećavam.”

Mma Ramocve je delovala sumnjičavo i taman je zaustila da nešto kaže, kad je Mma Potokvani nastavila: „Nema potrebe da brinete, Mma Ramocve. Ja sam vrlo taktična osoba. Znam kako se rade ove stvari. Znate da znam.”

Mma Makuci je razrogačila oči, ali je znala da je Mmu Potokvani sad već nemoguće zaustaviti i da će se događaji odvijati svojim tokom bez obzira na sve što pokuša da uradi. I šta je uopšte mogla da uradi? Mogla je da pokuša da uveri Mmu Ramocve da zabrani Mmi Potokvani da nastavi dalje sa svojim planom, ali to je

bilo malo verovatno sad kad je Mma Ramocve pristala na ovo. Mogla je da upozori gospodina Dž. L. B. Matonija da mu preti opasnost da bude na prevaru doveden na vlastitu svadbu, ali opet, to bi predstavljalo nečuvenu nelojalnost prema Mmi Ramocve, a uz to bi on, njenom krivicom, mogao da uradi nešto zaista glupo, kao što je raskidanje zaruka. Ne, Mma Makuci je mogla da uradi samo jedno, a to je bilo da se ne meša u celu stvar, mada bi mogla da dozvoli sebi barem jednu primedbu, onako uzgred, kako bi izrazila svoje neodobranje povodom čitave ove zavere.

Mma Potokvani se nije dugo zadržala, ali je svaki minut njene posete delovao beskrajno dug. Stvorila se ledena atmosfera, jer je Mma Makuci sedela skoro potpuno ćutke, odgovarajući na predbe Mme Potokvani samo najkraćim i krajnje škrtim recima.

„Mora da imate strašno mnogo posla“, rekla joj je nadzornica, pokazujući na papire na njenom stolu. „Kako čujem, vrlo ste efikasna sekretarica. Možda ćete hteti da dođete jednom u sirotište i doterate u red moju kancelariju! To bi bilo divno. Mogli biste da napravite logorsku vatru od svih nepotrebnih papira. Deca bi uživala.“

„Prezauzeta sam“, odvratila je Mma Makuci. „Možda bi trebalo da zaposlite sekretaricu. Postoji, znate, odlična škola za sekretarice, Bocvanski koledž za sekretarice. Oni će vas uputiti na pogodnu kandidatkinju. Reći će vam i koliko bi trebalo da je plaćate.“

Mma Potokvani je otpila gutijaj čaja i pogledala Mmu Makuci preko ruba šolje.

„Zahvaljujem, Mma“, rekla je. „To je dobar predlog. Ali, znate, mi smo sirotište i nemamo novca da plaćamo sekretarice i slično osoblje. Zato nam dobri ljudi ljudi poput gospodina Dž. L. B. Matekonija pružaju svoje usluge besplatno.“

„On je dobar čovek", složila se Mma Makuci. „Zato ga ljudi iskorišćavaju."

Mma Potokvani je spustila svoju solju i okrenula se prema Mmi Ramocve.

„Baš ste srećni što imate pomoćnicu koja ume da da dobar savet", učtivo je rekla. „To vam sigurno olakšava život."

Mma Ramocve, vrlo svesna sve veće napetosti, dala je sve od sebe da izgadi stvar.

„Većinu zadataka u ovom životu lakše obave dve osobe", rekla je. „Sigurna sam da vam vaše vaspitačice mnogo pomažu. Uverena sam da uvek imaju spreman neki dobar savet."

Mma Potokvani je ustala da ode.

„Da, Mma", odvrtila je, okrznuvši pogledom Mmu Makuci. „Moramo da se ispomažu. To je živa istina."

Jedan od šegrta je dobio nalog da odveze Mmu Potokvani natrag u sirotište, tako da su Mma Ramocve i Mma Makuci ponovo ostale same u kancelariji. Mma Makuci, sedeći za svojim stolom, gledala je u svoje cipele, što je često činila u odsudnim trenucima; njene cipele, njene verne saveznice, koje su sada bile tako beskorisno neme, kao da su joj saopštavale: ne gledaj u nas, nismo ni beknule. To si bila ti, gazdarice. (U njenim mislima, cipele su joj se uvek obraćale s „gazdarice", baš kao što su šegrta oslovljavali gospodina Dž. L. B. Matekonija „gazda". Sasvim primereno od strane cipela, koje su očigledno znale svoje mesto.)

„Oprostite, Mma", naglo je izgovorila Mma Makuci. „Morala sam da stojim tamo i pripremam čaj dok vam je ona žena davala one grozne, užasne savete. A nisam smela ništa da kažem, jer se osećam tako beznačajna kad je ona u blizini. Pored nje se uvek osećam kao da još uvek imam šest godina."

Mma Ramocve je dobacila svojoj sekretarici pogled pun rumevanja.

„Ona samo pokušava da pomogne. Sklona je da zapoveda, to je tačno, ali to je zato što je nadzornica. Sve nadzornice su sklone da zapovedaju; da nije tako, nikad se ništa ne bi do kraja uradilo. Dužnost Mme Potokvani je da zapoveda. Ali ona samo pokušava da pomogne.”

„Ali to neće pomoći”, zakukala je Mma Makuci. „Uopšte neće pomoći. Ne možete da primorate gospodina Dž. L. B. Matonija da se oženi.”

„Niko ga ne primorava”, odvrtila je Mma Ramocve. „Zamolio me je da se udam za njega. Pristala sam. Nikad, ni jedan jedini put, nije rekao da ne želi da se oženi. Jeste li ga nekad čuli da je to rekao? Niste, zar ne?”

„Ali složio se da se jednog dana venčate”, rekla je Mma Makuci. „Možete da sačekate.”

„Mogu li, Mma?” odvrtila je brzo Mma Ramocve. „Mogu li da čekam do kraja života? I zašto bi trebalo toliko da čekam i trpim svu tu neizvesnost? Moj život prolazi. Tik, tak. Kao časovnik koji žuri. A ja sam sve to vreme verenica. Ljudi pričaju, verujte mi. Kažu: eno večite verenice gospodina Dž. L. B. Mekonija. Eto šta kažu.”

Mma Makuci je ćutala, a Mma Ramocve je nastavila:

„Ne želim da primoravam gospodina Dž. L. B. Matekonija da uradi bilo šta što ne želi. Ali, u ovom slučaju, mislim da je posredi neka vrsta blokade postoji nekakav razlog što on ne može da se odluči. Mislim da je to u njegovoj prirodi. Dr Mofat je rekao da ljudi, kad imaju tu bolest tu depresiju ponekad nisu kadri da donose odluke. Čak ni onda kad izgledaju potpuno zdravi. Možda je delić toga u gospodinu Dž. L. B. Matekoniju. Prema tome, pokušavamo samo da mu pomognemo, ništa više.”

Mma Makuci je odmahнула glavom.

„Ne znam, Mma. Možda ste u pravu, ali strašno sam zabrinuta. Mislim da ne bi trebalo da dozvolite da Mma Potokvani gura svoj nos u to.“

„Mislim da shvatam šta hoćete da kažete“, rekla je Mma Rocve. „Ali mom čekanju je došao kraj. Čekala sam i čekala i čekala. Nije se pomenuo nijedan datum. Ništa nije rećeno. Nijedno govedo nije dovedeno za gozbu. Nijedna stolica nije montirana. Nijednoj tetki nije poslat poziv. Nije ućinjeno ništa. Ništa. To nijedna žena ne mođe da prihvati, Mma.“

Mma Makuci je ponovo pogledala svoje cipele. Ovog puta su bile vrlo rećite: da nisi zinula, rekle su joj, prilićno neućtivo.

Sedamnaesto poglavlje

GOSPODIN SPOKS SPOKEZI, JAHAAĆ NA RADIOTALASIMA

Još uvek „na čekanjju“, Mma Ramocve se sutradan obrela na zidu. Sedela je, dakle, na pomenutom, do struka visokom zidu koji je okruživao parkiralište Radio - Gabsa, uđivajući u iskrićavom društvu dveju sedamnaestogodišnjih devojaka. Bile su privlaćne, odevene u farmerke i košulje živih boja koje su sigurno mnogo koštale, mislila je Mma Ramocve; suviše mnogo, štaviše, jer su najskuplji delovi njihove odeće, etikete, bile upadljivo istaknute. Mma Ramocve nikad nije mogla da shvati zašto bi iko želeo da mu se etiketa nalazi spolja na odeći. U njeno vreme, etikete su bile iznutra, gde im je, po njenom mišljenju, i bilo mesto. Ljudi nisu hodali naokolo s kršćenicama zalepljenim na leđa; zašto bi, onda, odevni predmeti imali etiketu na spoljnoj strani? Smatrala je to vrlo neukusnim razmetanjem, ali to nije bilo tako važno s

ovim finim devojkama, koje su tako brzo i tako zabavno pričale o svemu što ih je interesovalo, a čega, na kraju krajeva, nije bilo baš mnogo; štaviše, sastojalo se samo od jedne teme, ili možda dveju, ako se ubroji i moda.

„Neki kažu da u Gaboronu nema zgodnih muškaraca“, rekla je Konstansa, devojka koja je sedela s desne strane Mme Ramve. „Ali ja mislim da je to glupost. U Gaboronu ima zgodnih muškaraca. Videla sam ih na stotine, u samo jednom danu. Na stotine.“

Njena drugarica Kokotso nije izgledala baš ubeđena u to.

„Stvarno?“ rekla je. „Gde da odem da bih videla sve te silne zgodne muškarce? Da nema možda tu negde neki klub zgodnih muškaraca? Mogu li da odem tamo i stanem pred vrata i gledam?“

„Takav klub ne postoji“, smejala se Konstansa. „A i kad bi postojao, muškarci ne bi uspeli da mu priđu, jer bi se devojke gurale pred vratima. Ne bi imalo svrhe.“

Mma Ramocve je rešila da im se pridruži. Prošlo je mnogo godina otkako je poslednji put učestvovala u takvom razgovoru i počinjala je da uživa.

„Sve zavisi od toga šta podrazumevate pod 'zgodan'“, rekla je. „Neki muškarci su u jednom pogledu zgodni, ali u drugom nisu. Neki imaju lepa široka ramena, ali žgoljave noge. Žgoljave noge nisu baš lepe. Znam devojku koja je ostavila momka zato što je imao suviše žgoljave noge.“

„Ajoj!“ uzviknula je Kokotso. „To je bilo baš ružno od nje. Ako joj je bio dobar momak u svakom drugom pogledu, što ga je ostavila samo zbog žgoljavih nogu?“

„Možda joj je dolazilo da se nasmeje svaki put kad bi pogledala njegove noge“, nagađala je Konstansa. „To mu sigurno ne bi bilo drago. Muškarci ne vole kad ih neko ismeva. Ne smatraju da su smešni.“

Mma Ramocve se na ovo osmehnula.

„To je baš zanimljivo! Muškarci ne smatraju da su smešni! Živa istina, Mma. Živa istina. Muškarcu ne smeš da se smeješ, jer će da ode i sakrije se kao seosko kuće.“

„Ali, stvar je sasvim ozbiljna“, rekla je Kokotso. „Može li se reći da je muškarac zgodan ako ima lepo lice, ali vrlo kratke noge? Znam takve muškarce. Zgodni su dok sede, ali čim ustanu i vidiš kako su im noge kratke, pomisliš, bogo moj, ala ovaj ima kratke, kratke noge!“

„A ponekad, da li ste primetile“, upala joj je u reč Konstansa, „da li ste primetili kako se muške noge od kolena naniže izvijaju prema napolje i prave krug? Jeste li videle to? To je tako smešno. Uvek hoću da puknem od smeha kad vidim takvog muškarca.“

Kokotso je sišla sa zida i počela da hoda u krug, opuštenih ruku i isturene brade.

„Ovako muškarci hodaju“, rekla je. „Jeste li ih videle? Tako hodaju, skoro kao majmuni.“

Bilo je teško odupreti se smehu i da je samo pomislila da ove levojke zaista imaju tako loše mišljenje o muškarcima, bila bi se namrštila, ali znala je da su to devojke kojima se muškarci dopadaju, i to mnogo, stoga je vrištala od smeha zajedno s Konstanso posmatrajući kako Kokotso imitira... šegrte! Pljunuti oni, a nije ih čak ni poznavala. Imitirajući, dakle, jednog takvog momka, imitirala ih je sve.

Kokotso je ponovo sela na zid i na trenutak je zavládala tišinaa. Mma Ramocve se poprilično čudila samoj sebi, zbog toga to je sedela na zidu s dvema devojkaama više nego upola mlađim od sebe i pričala o zgodnim muškarcima. Videla ih je dok se vozila pored zgrade Radio-Gabsa, u vreme podnevne pauze za ručak, ne nameravajući da svraća tu sve do kasnog popodneva, ali hvatila je da je to baš prilika koju je vrebala. Parkirala je, stoga, mali beli kombi iza čoška i vratila se pešice, bez žurbe, kao neko ko podnevnu pauzu provodi u spokojnom švrljanju naokolo. Stala je kod ulaza u

parkiralište i uputila se prema devojkama, upitavši ih koliko je sati. Odatle je bilo lako. Za pitanjem koliko je sati usledila je opaska da je baš zamorno vraćati se pešice u centar grada i da li će im smetati ako na nekoliko minuta sedne na zid, pored njih, da povrati dah.

Podozrevala je, dabome, da ove devojke ne sede na tom zidu tek tako. Bio je to zid oko Radio-Gabsa, a devojke su motrile na ulaz u radio-stanicu. A ako bi se čovek upitao zašto takve devojke motre na ulaz u radio-stanicu, odgovor je glasio da sigurno ne motre zato da bi videle ko ulazi, nego ko izlazi. A među onima koji će po svoj prilici izaći, najzgodniji i najzanimljiviji sedamnaestogodišnjakinjama koje prate modu nije mogao biti niko drugi do gospodin Spoks Spokezi, poznati disk-džokej i radio-voditelj. Emisija Spoksa Spokezija, koja je trajala od devet izjutra do pola dva popodne, *Kul vreme sa Spoksom*, bila je omiljena mladima u Gaboronu. Šegrti su je slušali dok su radili, mada je gospodin Dž. L. B. Matekoni, kad više ne bi mogao da je podnese, umeo iz inata da im ugasi radio. On je barem imao ukusa i samo je donekle mogao da trpi isprazno brbljanje koje je dopiralo s tih radio-stanica. Mma Ramocve gajila je sličan nedostatak interesovanja za Spoksa, s izuzetkom jedne stvari: koliko god to neverovatno zvučalo, bio je drugo ime na spisku prosaca Mme Holonga, što je značilo da je kad-tad morala da porazgovara s njim.

„Slušate li ovu stanicu?“ ležerno ih je upitala.

Konstansa je pljesnula rukama.

„Stalno! Stalno! To je najbolja stanica. Najnovija muzika, sve najnovije, i...“

„I Spoks, naravno“, dovršila je Kokotso umesto nje. „Spoks!“

Mma Ramocve se pravila da ne razume.

„Spoks? Ko je sad pa to? Spoks? Je 1' to neki muzički sastav?“

Kokotso je prasnula u smeh.

„Jao, Mma, ala ste vi neobavešteni. Spoks ima svoju emisiju najbolju koja može da se čuje na radiju. Što ume da priča! Bogo moj! Slušate ga kako priča o muzici i prosto možete da ga zamislite kako sedi tamo za mikrofonom. Joooj!"

„I on je takođe zgodan?" upitala je Mma Ramocve.

„Fenomenalan", rekla je Konstansa. „Najzgodniji frajer u Gaboronu."

„U celoj Bocvani", ispravila je Kokotso.

„Nemoj da pričaš!" relda je Mma Ramocve. „I videćemo ga ako budemo dovoljno dugo sedele ovde? Videćemo ga kad bude izlazio?"

„Aha", odvrtila je Konstansa. „Mi dolazimo ovamo jednom nedeljno, uglavnom samo zato da bismo videle Spoksa. Ponekad popriča s nama; ponekad nam samo mahne. Misli da radimo u onoj zgradi preko i da ovde sednemo da bismo prekratile podnevnu pauzu. Nema pojma da dolazimo samo zato da bismo videle njega."

Mma Ramocve je pokušala da deluje zainteresovano.

„Koliko godina ima taj Spoks?" upitala je.

„Baš koliko treba", odvrtila je Konstansa. „Dvadeset osam. A rođendan mu je..."

„Dvadeset četvrtog jula", dovršila je Kokotso. „Tog dana ćemo doći ovamo i doneti mu poklon. To će mu se dopasti."

„Baš ste ljubazne", rekla je Mma Ramocve. Proučavala je devojke nekoliko trenutaka, pokušavajući da zamisli kako je to kad obožavaš nekog ko ti je, najzad, gotovo potpuni stranac. Zašto se ljudi tako ponašaju prema poznatima? Šta je to tako posebno u vezi s njima? A onda je zastala, jer se setila Notea Mokotija i osećanja koja je gajila prema njemu pre mnogo godina, kad je bila jedva malo starija od ovih devojaka. A sećanje ju je učinilo smernom; jer ne bi trebalo da zaboravljamo kako je to kad si mlad i imaš

ideje i mišljenja koji kasnije umeju da ti deluju tako čudno.

„Hoće li skoro izaći?“ upitala je. „Hoćemo li morati dugo da čekamo?“

„Zavisi“, odvrtila je Konstansa. „Ponekad ostane unutra i satima razgovara s direktorom stanice. Ali drugim danima izađe čim se emisija završi i ide pravo ka svojim kolima. To su ona velika kola tamo, ona crvena sa žutim zavesama pozadi. Vrlo elegantna kola.“

Mma Ramocve je bacila letimičan pogled na kola. Prvoklasni motori, prezrivo je pomislila, ali u tom trenutku ju je Kokotso zgrabila za lakat, a Konstansa joj je šapatom dobacila: Spoks!

Izašao je na glavna vrata, obučen u tesne farmerke i napola raskopčanu košulju, sa zlatnim lancem oko vrata; Spoks Spokezi glavom, ikona Gaborona, slatkorečivi jahač na radio-talasima, zgodan, samouveren, hladan kao špricer, s bleštavo belim zubima.

„Spoks!“ mrmljala je Kokotso, a on se, kao da je čuo njenu poluglasnu molitvu, okrenuo prema njima, mahnuo i potom uputio preko parkirališta ka mestu na kojem su sedele.

„Ćao, devojke! Dumela i tako to, i tako dalje, i tako dalje, i tako dalje!“

Kokotso je zabila lakat u rebra Mme Ramocve.

„Dolazi da priča s nama!“ prošaputala je. „Video nas je!“

„Ćao, Spokse“, doviknula mu je Konstansa. „Emisija ti je danas bila super. Fantastična. Ona grupa koju si pustio u deset. Strava!“

„Aha“, odvratio je Spoks, koji se u to našao pred njima, osmehujući se svojim razoružavajućim osmehom. „Dobar zvuk. Dobar zvuk.“

„Ova gospođa te još nikad nije slušala, Spokse“, rekla je Kokotso, pokazujući prema Mmi Ramocve. „Sad

te i ona zna. Sutra će te slušati, zar ne da hoćete, Mma?"

Mma Ramocve se osmehnula. Nije volela da laže i nije to nameravala ni sad da uradi.

„Ne“, odvratila je. „Neću slušati.“

Spoks ju je upitno pogledao.

„A što, Mma? Ne valja vam moja muzika? Je l' to to? Možda bih mogao da puštam više starih stvari.“

„To bi bilo vrlo ljubazno“, odvratila je učtivo Mma Ramocve. „Ali, molim vas, ne sekirajte se zbog mene. Puštajte šta god vaši slušaoci žele da čuju. Ja ću biti sasvim dobro.“

„Volim da izađem u susret svima“, rekao je prijazno Spoks. „Radio-Gabs je namenjen svima.“

„I svi ga slušaju“, rekla je Kokotso. „Znaš da ga mi slušamo.“

„Šta radiš danas, Spokse?“ upitala je Konstansa.

Spoks joj je namignuo.

„Znaš da bih voleo da te odvedem u bioskop, ali moram da odem i čuvam stoku. Žalim slučaj.“

Svi su se nasmejali ovoj dosetki, uključujući i Mmu Ramocve. Potom je Mma Ramocve progovorila.

„Nisam li vas već negde videla, Rra?“ rekla je, zagledajući ga kao da vrši inspekciju. „Sigurna sam da jesam.“

Spoks je malo ustuknuo, ali kao da se zabavljao.

„Viđate me sigurno tu i tamo. Gaboron je mala varoš. A možda ste videli moju sliku u novinama.“

Mma Ramocve nije izgledala ubeđena u to.

„Ne, to nije bilo u novinama. Ne...“ Zastala je, kao da pokušava da se seti nečega, i potom nastavila: „Da! To je to. Sad se sećam. Videla sam vas s onom gospođom koja poseduje lanac salona za uplitanje kose. Znae s kojom. Negde sam vas videla s njom. Može biti na nekoj zabavi. Bili ste s njom? Je l' vam ona devojka, Rra?“

Posmatrala je na njemu dejstvo koje je proizvela njena predba. Bezbriznog osmeha je nestalo, a zamenio

ga je uznemiren izraz lica. Okrznuo je pogledom devojke, koje su ga iščekujući posmatrale. „A, ona! Ona mi je tetka! Nije mi devojka!”

Devojke su se zakikotaie, a Spoks se nagnuo napred i lako dotakao Kokotso po ramenu.

„Vidimo se kasnije?” upitao je. „U Metro klubu?”

Kokotso se stresla od zadovoljstva.

„Bićemo tamo.”

„Super”, rekao je Spoks, a potom se obratio Mmi Ramocve: „Drago mi je što smo se upoznali, tetka. Doviđenja i čuvajte se.”

Mma Makuci je pažljivo slušala ono što je Mma Ramocve imala da kaže kad se tog popodneva vratila posle susreta s Kotansom, Kokotso i Spoksom.

„Provela sam ukupno dva dana na ovom slučaju”, rekla je Mma Ramocve. „Upoznala sam i intervjuisala dvojicu prosaca sa spiska Mme Holonga i nijedan od njih nije ni najmanje odgovarajući. Obojicu interesuje samo njen novac. Jednog po sopstvom priznanju sam je rekao, Mma a za drugog je očigledno prema ponašanju.”

„Sirota Mma Holonga”, rekla je Mma Makuci. „Pročitala sam negde da nije lako biti bogat. Pročitala sam da tada nikad ne znate koga zaista interesujete vi, a koga samo vaš novac.”

Mma Ramocve se složila. „Uskoro ću joj se javiti da joj kažem dokle sam stigla. Reći ću joj da prva dvojica definitivno ne odgovaraju.”

„Vrlo žalosno”, rekla je Mma Makuci, pomislivši kako je baš žalosno i to što Mma Holonga ima četiri prosca, a ona sama baš nijednog.

Osamnaesto poglavlje

SKOK S PADOBRANOM I UNIVERZALNA ISTINA O DAVANJU I PRIMANJU SAVETA

Mma Ramocve se nadala da će Mma Potokvani da zaboravi na skok s padobranom koji je Čarli, stariji šegrt, pristao da izvede umesto gospodina Dž. L. B. Matekonija. Na nesreću, Mma Potokvani nije zaboravila, a nije ni Čarli, koji je, štaviše, aktivno tražio sponzore. Ljudi su bili velikodušni; skok s padobranom bio je znatno uzbudljiviji projekat od sponzorisanе šetnje ili trke - njih je svako mogao da izvede. Skok s padobranom je iziskivao hrabrost i uvek je postojala mogućnost da pođe po zlu. To je krajnje otežavalo odbijanje davanja donacije.

Skok je bio planiran za subotu. Avion će poleteti s aerodroma, tamo blizu klanice nojeva, kružiće nad gradom i potom poleteti prema Tlokvengu i sirotištu. U odgovarajućem trenutku, šegrt će dobiti signal da skoči, a prizemljiće se, nadali su se, na velikom polju na rubu terena koje je pripadalo sirotištu. Sva deca će biti tamo, čekajući da vide spuštanje padobrana, a tu će biti i novinski fotografi, zvaničnici iz gradonačelnikovog kabineta - gradonačelnik će baš u to vreme biti van grada - pukovnik iz Odbrambenih snaga Bocvane (koga je pozvao gospodin Dž. L. B. Matekoni) i direktor Bocvanskog koledža za sekretarice (koga je pozvala Mma Makuci). Mma Ramocve je pozvala dr Mofata i zamolila ga da ponese svoju lekarsku torbu za slučaj da nešto krene kako ne treba, iako je bila ubeđena da se to neće dogoditi. Pozvala je i Mmu Holonga, ne samo zato što je ova bila javna ličnost od koje se očekivalo da prisustvuje dobrotvornoj predstavi, nego i zato što je želela da porazgovara s njom. Sem tih ljudi, bio je dozvoljen pristup svima koji su želeli da dođu. Događaj je dobio

veliki publicitet u novinama, a čak ga je i Spoks Spokezi pomenuo u svojoj emisiji na Radio-Gabsu. Tvrdio je da je i sam skakao s padobranom i da to nije ništa, „pod uslovom da je čovek dovoljno hrabar“. Ali stvari bi mogle da krenu naopako, upozorio je, mada tog trenutka nije pokušao da kaže ništa više na tu temu.

Sam Čarli je izgledao vrlo smireno. Dan uoči skoka, Mma Ramocve je u servisu popričala s njim u četil oka, rekavši mu da neće biti nimalo nečasno ako ipak odluči da odustane, čak i u ovako kasnoj fazi.

„Niko te neće ništa manje ceniti ako sad nazoveš Mmu Pokvani i kažeš joj da si se predomislio. Niko neće misliti da si kukavica.“

„O da, hoće“, rekao je Čarli. „I, uostalom, želim da skočim. Vežbao sam i sad znam sve što ima da se zna o padobranima. Izbrojiš do deset - ili možda do pedeset? - i onda povučеш uzicu. Eto. Prosto ko pasulj. Onda držiš stopala skupljena i zakotrljaš se po zemlji kad sletiš. To je cela mudrost.“

Mma Ramocve je zaustila da kaže kako to nije baš tako jednostavno, ali je zaključila da je bolje da čuli.

„Možete sa mnom, Mma Ramocve“, rekao je u šali Čarli. „Mogli bi da naprave ekstra veliki padobran za vas.“

Mma Ramocve je ignorisala ovo. Naravno, možda je bio u pravu; možda vam je, ako ste tradicionalno građeni, zaista potreban naročito velik padobran, ali možda biste se samo brže spuštali. Ali opet, tradicionalno građeni padobranci bi mekše i udobnije sletali, zato što su bolje tapacirani, a oni izrazito tradicionalne građe bi se možda samo zakotrljali kad se prizemlje, kao burad kad ih prevrnete.

„Znaš“, rekla je posle nekoliko trenutaka, „u tvom slučaju je najbolje nadati se da ćeš se dočekati na zadnjicu, koja je kod tebe mnogo veća nego što je to normalno. To bi bilo daleko najbolje. Kad se primakneš tlu, podigni noge i zauzmi sedeći položaj.“

Šegrt je delovao ljutito, ali nije rekao ništa. Umesto toga, pogledao se u malom ogledalu koje je visilo na ekseru blizu vrata koja su vodila iz garaže u kancelariju. Često su ga zaticali kako stoji pred tim ogledalom, doterujući se, ili kako vukući noge izvodi mali ples dok posmatra svoj odraz u njemu.

Rečenog dana, svi su se okupili u Brzim motorima Tlokvenga: Mma Ramocve; dvoje dece, Motoleli i Puso; gospodin Dž. L. B. Matekoni; Mma Makuci; i mlađi šegrt. Pilot aviona iz kojeg je Čarli trebalo da skoči već je ranije otišao po njega kući i odvezao ga na aerodrom.

U sirotište su se odvezli malim belim kombijem Mme Ramocve i kamionetom gospodina Dž. L. B. Matekonija. Mma Makuci se vozila s Mmom Ramocve, a deca su sedela pozadi. Motolelina kolica bila su učvršćena sistemom užadi koji je izumeo gospodin Dž. L. B. Matekoni, tako da je mogla neometano da posmatra pejzaž koji se smenjivao ispred prozora. Ljudi su joj mahali, a ona im je odmahivala, „kao kraljica“, kako je govorila. Mma Ramocve joj je ispričala sve o kraljici Elizabeti i o tome kako se ova sprijateljila sa ser Seretseom Khama. Volela je Bocvu, objašnjavala je Mma Ramocve, i uvek je ispunjavala svoje dužnosti, posećujući ljude i rukujući se s njima i dobijajući cveće od dece. Te dužnosti je vršila već pedeset godina, rekla je Mma Ramocve, baš kao i gospodin Mandela, koji je ceo svoj život posvetio borbi za pravdu i pri tom nije nijednom pomislio na sebe. Koliko su se moderni političari razlikovali od njih, pomislila je, znajući samo za vlast i smicalice.

Kad su stigli u sirotište, pod drvećem ispred kancelarije je već bilo parkiranih automobila, tako da su morali da ostave mali beli kombi na drumu. Ljudi su očigledno već počeli da pristizu, a neka od dece su stajala na kapiji, lepo obučena, sa zadatkom da dočekuju goste i kažu gde mogu da se posluže čajem i

biskvitima pre skoka. Mlađa deca su nosila kartonske bedževe u obliku aviona, koje su sama isekla i obojila, a isti takvi bedževi mogli su da se kupe za dva pula na stočiću u hladovini jednog drveta.

Mma Potokvani ih je videla iz svoje kancelarije i požurila je da ih pozdravi, upravo kad je stigao kamionet s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem i mlađim šegrtom. Potom je svojim kamionetom došao i dr Mofat sa suprugom, a Mma Potokvani ga je odmah zarobila i odvela da pogleda jedno od dece koje je dobilo temperaturu i pored koga je dežurala jedna od vaspitačica. Gospođa Mofat ostala je s Mmom Ramocve i Mmom Makuci i zajedno su otišle do mesta ispod razgranatog drveta žakarande, gde su dve vaspitačice služile jako zaslađen čaj iz ogromnog smeđeg čajnika. Bilo je i kolača, ali nisu bili besplatni. Mma Ramocve je kupila po parče za sve i seli su na stolice, pijuckajući čaj i grickajući kolače dok su pristizali ostali gledaoci. Potom, posle nekih pola sata, začuli su udaljeno brujanje avionskog motora, na šta su deca počela da skiče od uzbuđenja, pokazujući prema nebu na zapadu. Mma Ramocve je podigla pogled, naprežući oči; zvuk je postao jasan i da, sad se već video mali avion, beo naspram ogromnog vedrog neba, mnogo viši nego šio je zamišljala da će biti. Koliko sitni mora da mu izgledamo odande, pomislila je; a siroti Čarli, nek' su mu alal sve njegove mane, bio je sada samo sićušna tačka na nebu, tačkica koja će se strmoglaviti na tvrdu zemlju.

„Nije trebalo da mu tražim da radi ovo“, rekla je Mmi Makuci. „Šta ako pogine?“

Mma Makuci je spustila dlan na podlakticu Mme Ramocve, hrabreći je.

„Neće“, rekla je. „Ove stvari su danas vrlo bezbedne. Sve se proverava po dva-tri puta.“

„Ali ipak može da se desi da se ne otvori. I šta ako se on ukoči od straha i ne povuče uzicu? Šta onda?“

„Instruktor će skočiti zajedno s njim“, tešila ju je Mma Makuci. „Stušiće se za njim i povući će uzicu umesto njega. Videla sam u Nacionalnoj geografiji sliku kako se to radi. Za te ljude je to sitnica.“

Začutale su dok je avion preletao iznad njih. Mogle su jasno da vide oznake ispod krila i na donjem delu trupa, a potom i otvaranje vrata i komešanje. Odjednom su na vetru zalepršala dva paketa, ali paketa s rukama i nogama, a neka od dece su cičala i pokazala prema gore. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je takođe pogledao uvis i progutao knedlu, setivši se da je to mogao da bude on tamo gore, ali se setio i onog uznemirujućeg sna. Mma Ramocve je zatvorila oči i onda ih ponovo otvorila, a siluete su još uvek padale naspram vedrog neba; pomislila je: ovaj padobran se neće otvoriti i jako je stegla ruku Mme Makuci, koja je mrmljala nešto ispod glasa, molitvu možda.

Ali padobrani su se otvorili, a Mmi Ramocve je pao kamen sa srca i osetila je slabost u kolenima. Gospođa Mofat joj je uputila osmeh, rekavši:

„Bila sam zabrinuta. Nekako mi je dugo trajalo“, a Mma Ramocve je bila suviše obuzeta osećanjima da bi joj išta odgovorila, ali se u sebi zarekla da će se odužiti tom momku; biće ljubazna prema njemu i neće se onako lako nervirati kad izvali ili uradi neku glupost.

Plutajući kroz vazduh, ispod velikih belih kupola, dve siluete su se razdvojile. Jedna je mahnula drugoj i kao da je nešto gestikulirala, ali druga nije uradila ništa, već je samo nastavila da pluta sve dalje, nošena vetrom. Ona koja je gestikulirala se sasvim primakla tlu i u roku od nekoliko sekundi prizemljila se u polju, jedva dve stotine jardi od posmatraca. Usledilo je klicanje, a deca su pojurila tamo, uprkos pozivima vaspitačica da ostanu gde su sve dok se i drugi padobranac bezbedno ne spusti na zemlju.

Nisu morale da brinu. Drugi padobranac, za koga se sada ispostavilo da je baš Čarli, odleteo je toliko izvan

kursa da se uopšte nije spustio na polje, već je nestao negde nad šikarom na drugoj strani. Gledaoci su u tišini posmatrali dok se to dešavalo, a potom su se ljudi nesigurno okrenuli jedni prema drugima.

„Poginuće“, uzviknulo je jedno od mlađe dece.
„Moramo da nađemo neki sanduk.“

Čarlija su našli gospodin DŽ, L. B. Matekoni, muž Mme Pokvani i instruktor (koji se u međuvremenu oslobodio svoje opreme). Visio je nekoliko stopa iznad tla, dok je njegov padobran pokrivaio veliki deo krošnje granate akacije, sav izgребan i pocepan njenim trnjem. Javio im se videći ih da se približavaju, a instruktor ga je ubrzo oslobodio remena i spustio na zemlju.

„Ovo je bilo meko sletanje“, rekao je instruktor.
„Dobro izvedeno. Malo si promašio metu, to je sve. Mislim da si vukao pogrešnu stranu padobrana. Zato si otišao na ovu stranu.“

Šegrt je klimnuo glavom. Na licu mu je lebdeo čudan izraz, nešto između čistog olakšanja i bola.

„Mislim da sam povređen“, rekao je.

„Nemoguće“, odvratio je instruktor, otrešajući trunčice sa zelenog padobranskog odela. „Drvo ti je u potpunosti ublažilo pad.“

Šegrt je odmahnuo glavom.

„Nešto me bode. Mnogo boli. Tamo je. Molim vas, pogledajte šta je to.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao tur Čarlijevih pantalona. Tkanina je bila pocepana, a iz mesa je virio nekoliko inča dug trn akacije, gadnog izgleda. Vešto je uhvatio trn među prste i izvukao ga jednim jedinim brzim pokretom. Šegrt je jeknuo.

„To je bilo to“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Veliki trn...“

„Molim vas, nemojte im reći“, rekao je šegrt.
„Nemojte im reći šta je to bilo.“

„Naravno da neću“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ti si jedan vrlo hrabar momak.“

Šegrt se osmehnuo. Već se oporavljao od šoka.

„Jesu li novinari tamo?“ upitao je. „Jesu li došli?“

„Tamo su“, odgovorio je muž Mme Potokvani. „I mnogo devojaka je tamo.“

Gledaoci su ga dočekali kao heroja. Deca su trčala oko njega, vukla ga za rukave, vaspitačice su ga nutkale čajem i kolačima, a devojke su ga s divljenjem posmatrale. Čarli je uživao u svojoj slavi, smešeći se fotografima koji su mu prilazili sa svojim fotoparatima i tapšući decu po glavi, baš onako kako to rade iskusni heroji. Mma Ramocve je veselo i sa znatnim olakšanjem posmatrala gužvu i potom prišla Mmi Holonga, koja je stigla s povećim zakašnjenjem, kad se skok već odigrao. Odnela je svojoj klijentkinji solju čaja i povelala je do izdvojenog mesta u senci drveta, gde su mogle na miru da sede i razgovaraju.

„Počela sam da istražujem za vas“, rekla je. „Razgovarala sam s dvojicom muškaraca sa spiska i mogu da vam dam izveaj o tome.“

Mma Holonga je klimnula glavom.

„Pa, dobro. Moram da vam kažem da su se neke stvari izdešavale otkako sam bila kod vas. Ali, ipak mi recite. Potom ću vam reći šta sam odlučila.“

Mma Ramocve nije mogla da sakrije iznenađenje. Kakvu svrhu ima njen izveštaj, ako je Mma Holonga donela odluku pre no što je išta čula?

„Doneli ste neku odluku?“ upitala je.

„Jesam“, odvrtila je Mma Holonga mirnim glasom. „Ali, dajte, recite mi šta ste otkrili. Baš me interesuje.“

Mma Ramocve je počela priču.

„Pre par dana upoznala sam gospodina Spokezija“, relda je. „Razgovarala sam s njim i tokom tog razgovora shvatila da nije bio iskren prema vama. To je muškarac koji voli mlađe dame i mislim da nije ozbiljan

kad je reč o braku s vama. Mislim da bi samo želeo da se dobro provede pomoću vašeg novca, a onda bi se vratio drugim ženama. Žao mi je, Mma, ali tako stoje stvari s njim."

„Naravno", rekla je Mma Holonga, zabacivši glavu. „Taj čovek je vrlo tašt i zainteresovan samo za sebe. Mislim da sam to sve vreme znala. Potvrdili ste moje mišljenje, Mma."

Mma Ramocve je bila malčice zatečena. Očekivala je poprilično razočaranje Mme Holonga, ispoljavanje kajanja, a umesto toga je gospodin Spoks Spokezi, koji mora da je bio energičan prosac, vrlo nonšalantno predat zaboravu.

„Zatim, tu je učitelj", nastavila je Mma Ramocve. „Gospodin Bobologo. On je mnogo ozbiljniji od gospodina Spokezija. Pametan je, rekla bih; vrlo je načitan."

Mma Holonga se osmehnula. „Da", rekla je. „On je dobar čovek."

„Ali i vrlo dosadan", rekla je Mma Ramocve. „I zainteresan samo za to da se dokopa vašeg novca, da bi ga upotrebio za svoju Kuću nade. Samo ga to zanima. Mislim da..."

Mma Ramocve je ućutala. Njene reci su imale čudno dejstvo na Mmu Holonga, pomislila je. Njena klijentkinja se naglo uspravila, usana skupljenih u neodobravanju zbog onoga što joj je govorila Mma Ramocve.

„To nije tačno!" uzviknula je. „On ne bi nikad uradio tako nešto."

Mma Ramocve je uzdahnula.

„Žao mi je, Mma. U svom poslu sam primorana da ljudima često govorim stvari koje ne žele da čuju. Mislim da možda ne želite da čujete šta imam da vam kažem, ali vam to svejedno moram reći. To mi je dužnost. Taj čovek je zainteresovan samo za vaš novac."

Mma Holonga je buljila u Mmu Ramocve. Skočila je na noge, otresajući suknje.

„Bili ste vrlo dobri, Mma“, relda je hladno. „Zahvalna sam vam na onome što ste otkrili o Spokeziju. O da, to ste obavili valjano. Ali što se tiče mog verenika, gospodina Bobologoa, morate smesta da prestanete da govorite o njemu na takav način. Odlučila sam da se udam za njega i to je gotova stvar.“

Mma Ramocve nije znala šta da kaže i nekoliko časaka se borila sa sobom. Koliko je mogla da se seti, Klovis Andersen nije u svoju knjigu uvrstio nikakav savet za ovakve situacije, tako da je morala da krene od osnovnih principa. Imala je obavezu prema klijentkinji, da sprovede istrage koje je ova od nje tražila. Ali tu je bila i obaveza da je upozori - jednostavna ljudska obaveza da upozorimo nekog na blisku opasnost. Ta obaveza je postojala, naravno, ali, u isto vreme, čovek nije smeo da popuje i meša se u stvari koje je druga osoba odlučila da uradi. Nije bilo na Mmi Ramocve da odlučuje umesto Mme Holonga,

Rešila je da bude obazriva.

„Da li ste sigurni u to, Mma?“ upitala je. „Nadam se da ne smatrate da je neučtivo od mene što vas to pitam, ali da li ste sigurni da želite da se udate za tog čoveka? To je vrlo krupna odluka.“

Mma Holonga je, činilo se, bila umirena tonom Mme Rocve, stoga se osmehnula dok joj je odgovarala.

„Znate, Mma, u pravu ste kad kažete da je to vrlo krupna odluka. Svesna sam toga. Ali odlučila sam da je moja sudbina pored tog čoveka.“

„I znate za njegova... njegov interesovanja?“

„Mislite, na njegov dobrotvorni rad? Ono što čini za druge?“

„Kuća nade. Barske devojk...“

Mma Holonga se zagledala preko polja, kao da traga za barskim devojkama.

„Znam sve o tome. Staviše, i sama sam se uključila u taj dobrotvorni rad. Nakon što sam bila kod vas, pokazao mi je Kuću nade i sad i ja radim tamo. Držim tečaj uplitanja kose tim rđavim devojkama i one mogu da dođu i rade u mojim salonima.“

„Odlična ideja“, rekla je Mma Ramocve. „A tu je i moguća dogradnja...“

„To takođe“, prekinula ju je Mma Holonga. „Finansiraću je. Već sam pričala s jednim preduzimačem koga poznajem. Posle, kad to bude gotovo, sagradiću Kuću nade i u Molepololeu, za tamošnje rđave devojke. To je sve moja ideja, ne Bobologoova.“

Slušajući je, Mma Ramocve je shvatila da je ova žena pronašla svoj poziv. Stoga nije imala šta drugo da joj kaže, sem da joj čestita na budućem braku i priseti se činjenice da ljudi, kad traže savet, vrlo retko istinski žele da ga dobiju i uvek će uraditi po svome, ma šta vi rekli. Uvek je tako; to je univerzalno primenljiva ljudska istina, ali o kojoj većina ljudi zna malo ili ništa.

Devetnaesto poglavlje

POSLUŽEN JE VRLO UKUSAN KOLAČ

Pošto je okončala svoj iznenađujući razgovor s Mmom Holonga, Mma Ramocve je otišla preko i pridružila se gospodinu Dž. L. B. Matekoniju i Mmi Makuci, koji su sedeli za stolom ispod krošnje drveta, blizu dečije trpezarije. Vaspitačice su pripremile i servirale svež čaj, a Mma Ramocve je u gomili primećivala mnoga poznata lica. Staviše, bilo je tu članova njene porodice; njena rođaka s mužem, na primer, i neki iz porodice gospodina Dž. L. B.

Matekonija. Mma Potokvani je očigledno bila vrlo aktivna u svom nastojanju da privuče ljude da posmatraju skok s padobranom.

Otišla je, stoga, i pridružila se rođaki, koja je rekla da nikad u životu ne bi pristala da skoči s padobranom, pa makar je predsednik lično molio da to uradi.

„Žao mi je, Rra, morala bih da mu kažem, ali ima stvari koje ne mogu da uradim, čak ni za Bocvanu. Ne mogu da skočim iz aviona. Istog časa bih umrla.“

Rođakin muž se složio. Dao bi sav svoj novac, svu stoku, u dobrotvorne svrhe, sve radije nego da skoči.

„Pazite da vas ne čuje Mma Potokvani“, rekla je Mma Rocve. „Svašta bi moglo da joj padne na pamet.“

Potom je razgovarala s prečasnim Trevorom Mvambom iz Anglikanske katedrale. On je takođe priznao da ne bi voleo da skoči s padobranom, a verovao je da isto može da se kaže i za biskupa. Mma Ramocve je na trenutak uživala u zamišljenoj slici biskupa koji iskače iz aviona, odeven u liturgijske haljine i kako pridržava svoju mitru dok pada.

„Prava sitnica, znate“, rekao je Čarli, koji im se pridružio s čašom piva u ruci, očigledno uživajući u svojoj slavi. „Nisam se uopšte bojao. Samo sam skočio i onda puf! padobran se iznad mene otvorio i spustio sam se dole. To je cela umetnost. Koliko sutra bih opet skočio, samo ako Mma Potokvani zatraži. Štaviše, razmišljam nešto da se prijavim u Odbrambene snage. Mogao bih da im održavam avionske motore, a u slobodno vreme da skačem s padobranom.“

Mma Ramocve je videla da je ova poslednja izjava stvorila određenu zebnju kod gospodina Dž. L. B. Matekonija, ali se razgovor prebacio na druge teme, a održavanje avionskih motora se više nije pominjalo.

Događaj je poprimio formu zabave. Neka od starije dece, koja su pomagala oko šolja za čaj i slagala stolice pod drvećem, okupila su se sad u hor i pevala, a jedan od njih, talentovani svirač na marimbi, davao im je

muzičku pratnju. Potom, posle pevanja, Mma Potokvani je prišla Mmi Ramocve i zamolila je da joj se na trenutak pridruži u njenoj kancelariji. Isti poziv dobio je i gospodin Dž. L. B. Matekoni, uz objašnjenje da je za njega pripremljen naročit kolač, koji ne može da se iznese napolje jer ga nema dovoljno za sve.

Ušli su u kancelariju. Prečasni Trevor Mvamba je već bio tamo, pored poslužavnika na kojem se nalazio kolač. Ustao je i osmehnuo se gospodinu Dž. L. B. Matekoniju.

„Dakle“, rekla je Mma Potokvani, stavljajući izdašno parče kolača na tanjir gospodina Dž. L. B. Matekonija. „Izvolite, ovo je naročit kolač koji sam umesila za vas.“

„Vrlo ste ljubazni prema nama, Mma“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Kolač je sigurno vrlo ukusan. Vrlo ukusan.“ Zastao je, dok mu je kolač bio na pola puta do usta. Pogledao je Mmu Potokvani. Potom je pogledao u prečasnog Trevora Mvambu. Naposletku je pogledao u Mmu Ramocve. Niko nije progovarao.

Tišinu je prekinula Mma Potokvani.

„Gospodine Dž. L. B. Matekoni“, rekla je. „Svi znamo koliko se ponosite Mmom Ramocve. Svi znamo koliko se ponosite time što ste njen verenik i koliko želite da joj budete muž. U pravu sam, zar ne, kad kažem da želite da budete njen muž?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je potvrdno klimnuo glavom.

„Želim. Dabome da želim.“

„Pa dobro, zar ne mislite da je vreme da to i ostvarite?“ nastavila je. „Zar vam se ne čini da je ovo pravi trenutak da se oženite Mmom Ramocve? Upravo sad. Ne sledećeg meseca i sledeće godine ili ne znam kad, nego upravo sad. Jer, ako ne učinite nešto povodom toga, možda nikad i nećete. Život je pun opasnosti. Svakog trenutka može biti prekasno. Kad nekog volite, to mu morate reći, ali i pokazati. Morate da

uradite ono što će svetu pokazati da tu osobu volite. A to ne sme da se odlaže, nikad."

Zastala je, posmatrajući dejstvo svojih reči na gospodina Dž. L. B. Matekonija. On je zurio u nju, malčice vlažnih očiju, kao da će svakog časa da brizne u plač.

„Želite da se oženite Mmom Ramocve, zar ne?" nije odustala Mma Potokvani.

Ponovo je zavladała tišina. Prečasni Trevor Mvamba stavio je komadić kolača u usta i žvakao ga. Mma Ramocve je gledala u pod, u ivicu tepiha Mme Potokvani. Potom je gospodin Dž. L. B. Matekoni progovorio.

„Oženiću se Mmom Ramocve ovog časa", rekao je. „Ako ona to želi, učiniću to. Biće mi čast da to učinim. Ne bih se oženio nijednom drugom ženom. Samo Mmom Ramocve. To je sve."

Bio je to dug govor za gospodina Dž. L. B. Matekonija, ali je svaka reč bila ispunjena strašću i novom odlučnošću.

„U tom slučaju", rekao je prečasni Trevor Mvamba, brišući mrvice s uglova usana. „U tom slučaju, imam molitvenik u kolima i ovlašćenje od strane biskupa da ovde obavim ceremoniju venčanja."

„Možemo da obavimo to tamo pod velikim drvetom", rekla je Mma Potokvani. „Reći ću dečijem horu da se pripremi. A reći ću i gostima da se pripreme. Baš će se iznenaditi."

Okupili su se pod krošnjom granate žakarande. Sto je bio prekriven čistim belim stolnjakom, da bi poslužio kao oltar, a pred tim oltarom stajao je gospodin Dž. L. B. Matekoni, čekajući da Mmu Ramocve do oltara dovede muž Mme Potokvani, koji se ponudio da preda mladu umesto njenog pokojnog oca Obeda Ramocvea. Mma Potokvani je odnekud izvukla prikladnu haljinu za Mmu Ramocve, slučajno baš odgovarajuće veličine, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je dobio svečano odelo

muža Mme Potokvani. Prečasni Trevor Mvamba imao je svečanu odoru u kolima.

Kad je Mma Ramocve izašla iz kancelarije i krenula s mužem Mme Potokvani prema grupi ljudi i mladoženji koji je čekao, iz gomile se začulo tradicionalno veselo podvriskivanje. Ta-ko su ljudi pokazivali svoje oduševljenje i zadovoljstvo, a zvuk je tog dana bio naročito jak.

„Draga porodicu i prijatelji“, počeo je prečasni Trevor Mvamba. „Okupili smo se ovde pred licem Božjim i pred ovom kongregacijom da bismo združili ovog muškarca i ženu u svetu bračnu zajednicu, časnu instituciju...”

Reči koje je Mma Ramocve toliko puta slušala kako se izgovaraju drugima, te iste zvučne reči, bile su sad upućene njoj i odgovarala je jasno i glasno, isto kao gospodin Dž. L. B. Matekoni. Potom, spojivši njihove ruke, a u skladu s datim mu ovlašćenja, prečasni Trevor Mvamba proglasio ih je mužem i ženom, a prisutne dame, predvođene Mmom Potokvani, presrećno su podvriskivale.

Hor je spremno zapevao, a Mma Ramocve i gospodin Dž. L. B. Matekoni seli su na stolice donesene pred oltar i potpisali se u knjigu venčanih, koju je prečasni Trevor Mvamba takođe slučajno imao u kolima. Hor je pevao, a umilni detinji glasovi izvijali su se kroz krošnju drveta iznad njih i ispunjavali zvukom miran, čist vazduh. Bila je to stara bocvanska himna, koju su svi znali, a potom su, jer je to bila omiljena pesma oca Mme Ramve, zapevali onu pesmu koja odslikava svu patnju i nadu Afrike; pesmu koja je nadahnula i utešila mnoge, Nkozi sikeleli Afrika, Bože blagoslovi Afriku, daj joj život, čuvaj njenu decu.

Mma Ramocve okrenula se prema svojim prijateljima i osmehnula, a oni su joj uzvratili osmeh. Potom su ona i gospodin Dž. L. B. Mntckoni ustali i prošli kroz gomilu do mesta gde su deca donela još

stolova i gde su, baš čudesno, kao u Kani Galilejskoj, vaspitačice postavile ogromne poslužavnike s hranom, spremne za svadbeni pir.

za vas: *BĀBĀC*